

1848-49-iki

ÉLMÉNYEIM

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL

**CORNIDES-FÉLE SZEPESI
GUERILLA-VADÁSZOK**

SZEREPLÉSÉRE

**SZABADSÁG-
HARCZBAN.**

ÍRTA

ID. TIRTS REZSŐ

VOLT CORNIDES-FÉLE SZEPESI GUERILLA-HONVÉD-VADÁSZ.

KÉSMÁRK.

NYOMATOTT SAUTER PÁL KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

TARTALOM.

	Oldal.
I. Az 1848-ik év örömnappjai Szepesváralján	1
II. Az 1848-ik év komolyabb időszaka Szepességen. A kassai csata	6
III. Schlick Szepességen. Guyon éjjeli harcra Iglón	10
IV. Guyon Szepesváralján.....	14
V. A branyiszkói csata.....	18
VI. A magyar és osztrák hadseregek átvonulása. Hurbanisták	23
VII. A mozgalmas napok alatt előfordult epizódok.....	27
VIII. Az 1849-ik évi tavasz, Beniczky Lajos Szepesváralján.....	34
IX. Az oroszok elleni védőharc szervezése. Guerillák.....	34
X. A Cornides guerilla-vadászok első hadjárata és győzelme Gölniczbányán.....	38
XI. Kémlejárát Eperjes felé. A radácsi összeütközés.....	42
XII. Vogel és Benedek elleni hadműveletek	47
XIII. A poprádi éjjeli rajtatűzés	55
XIV. A tótfalusi ütközet	69
XV. A galicziai határon. Első kozákok.....	65
XVI. A kereszties háború kihirdetése. Oroszok betérése Árvába és Liptóba	74
XVII. A kozákok rajtunkütése. Elfogatásom	79
XVIII. Fogságban Krakón és Olmüczön	80
XIX. A fogságból haza.....	85
XX. A szabadságharc vége és következményei	102

Előszó.

Az 1848/49-iki eseményeket és szabadságharcunk történetét főbb vonásaiban, valamint azon nagy idők jelesebb alakjait több kiváló író megismertette már velünk, de sok igen érdekes részletet még mai napig is homály föd; pedig ezek megismertetése kívánatos volna egyrészt, hogy utódainkat még inkább hazaszeretetre, áldozatkészségre buzdítsák, másrészt, hogy a későbbi történétíróknak becses adatokat szolgáltatassanak.

Szerencsés azon vidék, mely valamely buzgó irót nevezhet fiának, mert ez szülőföldjének az akkori idők részletes eseményeit is hozza nyilvánosságra, de az én szülőföldemnek még ilyen fia nem akad. Szepességről csak annyit tud az ország, hogy ott a Magas Tátra alján hazafias érzelmű németek lagnak, kik mindég és főleg az 1848/49-iki mozgalmas időkben kitűntek, de hogy mit lettek, miben tűntek ki, erről vajmi keveset Írtak még.

Ezen szerény művemmel szeretném ezt a hiányt legalább némileg pótolni és azt elérni, hogy azon rokon-szenv, melylyel a hazafias közönség földieim iránt mindég viseltetett, még inkább fokozódjék.

Különösen azt akarom elbeszélni, hogy mit miveit az a szepesi guerilla-vadászcsapat, mely többnyire gyerkőczökből állt és melyről csak Görgei István emlékszik meg jeles művében, mikor a guerilla-csapatok katonai értékét gáncsolva, kivételt tesz a »derék szepesi guerilla-vadászokénál, valamint Bayer honvédszázados katonai művé-

ben, melyben a poprádi rajtaütést említi fel, de Cornides helyett tévesen »Kornideszt-nek írja őrnagyunk nevét. Végre Gelich Rikárd is jeles művében dicsérőleg de röviden emlékszik meg a szepesi vadászokról.

Vártam, hogy valamely hivatott bajtársam meg fogja ragadni a tollat ennek megírására, mert az én szereplésem ebben a vadászcsapatban úgyszólván alárendelt volt annyiban, hogy én annak történetében csak altiszti minőségben vettem részt és csak 1849. június 15-ig, a midőn a kozákok elfogtak.

De mivel sajnálnám mindazt magammal sirba vinni, a mit én részint a cselekvés, részint fogságom ideje alatt tapasztaltam és megéltem, azért eltökéltem magamat, azt gyengeségemhez képest leírni és a nyilvánosságnak átadni oly tudatban, hogy a mit itt közlöm, az teljes hitelességgel bír, mert még most is megvan az a jegyzet, melyet én a szabadságharcban magammal hordtam és melyből én még az 1849—ik év végén élményeimet összeállítottam német anyanyelvemben.

Jelen kis művem tehát teljes hitelességgel bír, világot vet a szepességi 1848 49-iki hazafias szellemre, áldozatkészésre és részben akkori eseményekre, valamint Cornides őrnagy és vadászainak tetteire, melyek oly nagyon hasonlítanak a burok annyira megbámult hadviseléséhez.

A szerző.





I.

Az 1848-iki év örömnapij Szepestváralján.

A 47/48-ik évi országgyűlési tárgyalások mindig több és több érdeklődést költöttek az országban. A nem magyar ajkú lakosok nagyjában némi közönyösséggel fogadták azokat, de a szepességi németek jó hazafiak maradtak és már az országgyűlési vitatkozások alatt egekig magasztalták Kossuthot, különösen akkor, mikor azt mondta, hogy hazánknak minden egyes lakosa, bármely anyanyelvű legyen is, éppen oly magyar, mint akár Árpád egyenes ivadéka, mert mi mindnyájan e szép hazában a Kárpátoktól az Adriáig, a Lajtától a román határig csak egy politikai nemzetet, a m a g y a r t képezzük.

A legnagyobb feszültséggel követtük az európai eseményeket és a magyar országgyűlés tárgyalásainak fejlődését. Mindnyájunkat oly előérzet fogott el már az 1848-iki év elején, mintha a mi nemzetünk is valami különös dolgok előtt állana.

A február hóban kitört francia forradalom, a párisi események, a szabadság, egyenlőség, testvériség demokratikus elvek alapján ott létesített köztársaság, az olaszországi forradalmi hírek mindég jobban felvillanyozták a magyar nemzetet. A demokratikus szabadelvű párt Kossuth Lajos vezetésével mindig bátrabban lépett fel az országgyűlésen, a pesti ifjúságban fellobbant a szabadságszeretet lángja, Petőfi megírta a „Talpra magyar“-ját, a nép ezrei kihirdették a tizenkét pontba foglalt politikai kívánságait, magukkal ragadták a főváros hatóságát és megszülemllett márczius 15-ike és ennek következményeként

a korszakalkotó 48-iki reformok, melyek szerint az eddigi kiváltságok, a nemesi előjogok, a robott, a dézsma s. a. t. eltöröltettek, a bécsi cancellaria, a budai helytartóság helyébe a nép képviselő és a felelős ministerium lépett.

Még akkor távirdek, telefonok, vasutak nálunk nem voltak. A postaközlekedés nem volt oly gyors, mint jelenleg. A személy, podgyász és levelek szállítása úgynevezett diligence és postakocsikon történt, úgy hogy a pesti eseményekről csak negyed, ötöd napon értesültünk. — A pesti hírlapokból ugyan már tudtuk nagyjában, hogy mi történt Pesten, de alig mertünk a „Pester Zeitung“ híreinek hitelt adni. De a mint másnap visszaérkeztek kereskedőink a pesti József-vásárról, köztök három Fest nagybátyám, tekintélyes szepesváraljai polgárok, mind hárman már korosabb urak, Fest Zsigmond magas cilinderén nagy sastollal és lelógó nemzeti szalaggal, Fest Pál ökölnyi nemzeti kokárdával a mellén, Fest Samu széles nemzeti szalag csokorral vállán, képzelhetni mily hatást gyakorolt az a fiatalokra, midőn ezt látták.

A hatóság intézkedett a kellő örömnepségek iránt. A város ki lett világítva, nemzeti zászlók lengtek minden hivatalos és sok magán épületen, a piac közepén felállított az úgynevezett „Freiheitsbaum“ magas árbóczfán hatalmas nemzeti lobogó. A lakosság éljenezve a szabadságot, a hazát, az alkotmányt, Kossuth Lajost, a független felelős kormányt, nemzeti zászlók alatt, zenével vonult végig a város utczáin; beszédek tartattak németül, magyarul, tótul, szónok lett akkor még olyan is, ki egyébkor alig tudott beszélni. A Festék, Topperczer, Vida, Szadlics, Alth nem csak lelkes szónoklatokat intéztek a sokasághoz, de még a kalapokat és sipkákat is a levegőbe dobálva, úgy éltették a szabadságot. A mennyi vörös, fehér, zöld szalag volt kapható a városban, mind rohamosan elfogyott. Az asszonyok, lányok lázas sietséggel varrták a nemzeti kokárdákat és két, három nap alatt mind, nagyja, apraja, örege, ifja kokárdásan járt az utcán.

Az 1848-iki vívmányokat szülő városom lakossága látszólag kivétel nélkül ujongó örömmel fogadta, de csak látszólag, mert nem sokára kisült, hogy sokan vannak az elégedetlenek, vagyis osztrák érzelműek. Rokonaim mind jó hazafiak voltak és maradtak. Hüen kitartottak a többi szepesi németekkel, kik a

hazafiságban vetélkedtek a legmagyarosabb vidék lakosaival. Főleg vetélkedtek a Kossuth iránti tiszteletben és szeretetben. Fest Zsiga nagybátyám ebbeli érzelmének következő szavakban adott egyszer kifejezést: „Azt tudom, hogy az első lény a világon az úr isten, de utánna Jézus Krisztus urunk, vagy Kossuth Lajos következik-e, ez iránt még nem vagyok tisztában“. Egy szepesbélai közönséges polgár ember pedig életveszélyek közt gyalog ment keresztül minden osztrák táborokon Debreczenbe csak azért, hogy láthassa Kossuth Lajost, és miután ott hosszú ólálkodás után hozzája bejutott és Kossuth vele kezét szorított, akkor a bélai ember a legboldogabb lénynek érezte magát és a mint haza jött, a bélaiak mint búcsúra jártak hozzá, hogy ezt a kezét, melyet Kossuth szorított, ők is szoríthassák.

E közben a politikai dolgok rendes mederben öröndetesen fejlődtek. Az első magyar ministerium a reformok életbe lépését minden irányban a legerélyesebben elrendelte. A demokratikus érzelmek érvényesülni kezdtek. Az intelligens közép osztálybeli urak egymást „polgártárs“ czimmal illették. A méltóságos, nagyságos czimek mellőztettek. Nálunk gróf Csáky Guszti, Kail László és több ősnemes ember csak a „polgártárs“ megszólítást követelte. A pesti országgyűlésen a képviselők majdnem áltáljában a ministereket is csak „minister polgártárs“ megszólítással illették.

De lassan, lassan kibujkáltak a pecsovicsook (conservativek), kik a reformokkal meg nem tudtak barátkozni és visszakivánták az 1848-ik év előtti állapotokat. Ezeknek egy megrögzött, de komikus alakját egy bizonyos Féja nevű hét szilvás nemes emberben tanultunk ismerni, kinek a hegyekben a rusznyákok közt kis skvarkája volt. Még a márcziusi és áprilisi örömdök mámorában oda jött Fest Zsiga nagybátyámhoz és furcsa orrhangjával bizalmasan úgy nyilatkozott: „Ságén Sie, Herr von Fest, ist das nicht die grösste Ungerechtigkeit, dass mán das, was unsere Voreltern mit Blut und Schweiss erworben habén, uns so von dér Nase mit Gewalt wegnimmt?“ Voltak olyanok is, kik a szabadság fogalmának különös magyarázatot adtak, mint például az a nemes ember, ki a vidékről Pest városába hajtvá egy zsidót, ki nehéz terhes kocsijával a nemes úr könnyű bricskájának nem akart, vagy nem tudott kitérni, ott az úton kegyetlenül elpáholt, és a midőn a zsidó panaszára őt a bíróság megbüntette, azon szavakra fakadt: „hát már micsoda szabadság ez,

mikor a magyar nemes embernek még egy zsidót sem szabad megverni?!“

Még tavasszal megjött a kormány azon rendelete, hogy a nemzetőrség haladéktalanul szerveztessék. Nálunk vagy 200 polgár gyűlt össze, megválasztották Toperczer Zsigát (rokonomat) századosnak, Vida Antalt főhadnagynak, Alth Zsigát hadnagynak. Utóbbi valahogy csak megtanulta a magyar comandó szót, de Vida sehogy sem tudta azt capicitálni és nekünk nézőknek akkor mindég jó multságunk volt a gyakorló téren, mikor ő comandírozott. Minden mozdulat előtt oda futott Alth Zsigához és súgva kérte őt „Zsigus barátom, hogy kell azt mondanom, ha arra akarunk kanyarodni vagy erre felvonulni?“ és ha némileg sikerült a dolog, mindjárt oda szokott kiáltani, a közönség közt álló apjának „Vaterko ugye, szépen tudunk exercirozni?!“ — Az is furcsa volt, midőn a szomszéd Olaszi városában a nemzet őrség először vissza jött a gyakorlatról, a városháza előtt megállt, a parancsnokló százados a compánia elé állt és azt következő szavakkal szétozlatta: „Meine Herren, Sie können sich zergehen, Herr Tambor, belieben Sie abzuschlagen!“

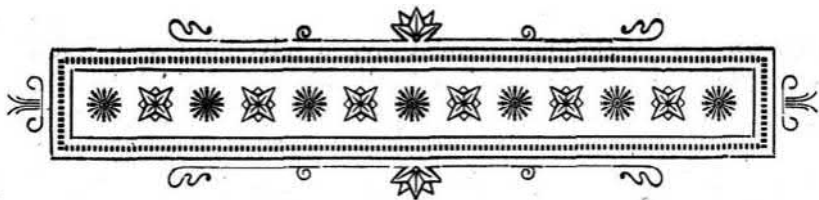
Mikor mi fiuk láttuk, mily ügyetlenül csinálják a polgárok a dolgot, összebeszéltünk, hogy mi is kis nemzeti gárdát alakítunk és megmutatjuk, hogy mi azt jobban tudjuk. Kihirdetük, hogy valamennyi 12—17 éves fiú beléphet a gárdába, össze is jött vagy 70 iskolás gyerek, iparos tanuló s. a. t. Ezek engemet választottak parancsnokló kapitányuknak, Schelle Ödönt főhadnagynak, Fest Palit és Kirchmayer Vilmost hadnagyoknak, Tibély Zsigát és Lamost strázsamestereknek, volt egy zászlóvivőnk és két dobosunk. Minden vásár- és ünnepnap volt kötelező kivonulás a gyakorlatokra. Midőn egyszer a nagy gárda a réteken nagyobb manővereket bemutatott, mi is ugyan ott manőveriroztunk. A néző közönség csak hamar ott hagyta az öregeket és bennünket nézett. Mindkét gárda csak botokkal volt felfegyverkezve, azokkal exercirozott, lőtt, szurony rohamot intézett s. a. t.

Később a polgároknak egy része puskára tett szert anynyira, hogy Olasziba lögyakorlatokra mehetett. Egy ily alkalommal vagy 50 puskás indult Szepes-Olasziba, Sávely megyei nemzetőr főhadnagy vezénylete alatt. Akkor éppen kis századunk is gyakorlatokat tartott az olaszi út mentén. A mint a

nemzetőröket megláttam, azonnal arczba felvonultunk az út felé, én a század élén kardommal, a legénység fapuskáival tisztelegtünk. Sávely ezt látva, comandirozott „vigyázz, igazodj, balra nézz!“ ő maga is kardjával tisztelegve katonásan vonult végig arczvonalunk előtt. Ezen nemzetőri kis csapatból négyen álltunk be a szabadságharcosok közé; zászlótartóm és egy dobosom a 9-ik honvédzászlóaljhoz, egy bizonyos Csont nevű fiú és én a szepesi Comides vadászokhoz.



II.



Az 1848-iki év komolyabb napjai Szepességen.

A kassai csata.

Nem sokáig élvezhettük az örömes boldog napokat, mert már a nyár derekán komoly hírek érkeztek hozzánk. Eleinte csak alattomban, de csakhamar egészen nyíltan emelte szörnyű fejét a camarilla, ez az udvari és szóldateszkai klique, mely minden áron és minden eszközökkel a magyarok önállóságát meg akarta semmisíteni. Fellázította a nemzetiségeket, a szerbeket, horvátokat, oláhokat és tótokat a magyarok ellen, pénzzel, fegyverrel segélyezte őket és kárörömmel nézte, a mint az általa feluszított, felbőszült csordák a magyar helységeket elpusztították, a lakosságot legyilkolták. Jelasich a horvát bán, mint a camarilla egyik kész szolgája felmondott minden engedelmisséget a magyar kormánynak és a fellázadt horvátokkal betörni készült Magyarországba.

Felhangzott a riadó „veszélyben a haza, fegyverre magyar!” Kossuth elragadó szónoklatával felvillanyozta a nemzetet és rövid idő múlva fegyverzaj járta be az országot. Az első tiz honvéd zászlóalj felállított, felfegyvereztetett és indított a lázongók ellen. Felső vidékünkön járt a verbung és rövid idő alatt együtt volt a 9-ik honvédzászlóalj, a későbbben oly híresé vált vörös sipkás csapat. Nálunk Szepesváralján is verbováltak, beállt Sóhalmy Gyuri, Muránszky Károly, századom zászlóartója és annak egyik dobosa; felcsaptam én is, de Fest Károly nagybátyám, ki mint orvos működött a sorozó bizottságban, engem még gyengének jelentett ki és kergetett haza. A nyár végével indított ezen zászlóalj Kassáról az alsó vidékre a szerbek ellen és azután véghez vitte azon hőstetteket, melyeket a világ bámult.

A magyar kormány felhívta a községeket, a lakosságot áldozatkészségre. Sok község oda adta harangjait ágyuöntésre. A honleányok összehordták kincseiket. Nálunk, a szepesi lelkes honleányok egyik mintapéldánya Toperczer Júlia unokatestvér néném volt az első, ki arany ékszereit, ezüstjét vitte a város-házára, példáját követték a Festék és a többi jobbra való aszszonyok és leányok.

Az ősz elején betört Jelasich az országba mint teljhatalmú császári biztos. Szepesmegyéből a legjobb családok fiai saját költségen felszerelve siettek le mint önkéntesek a Jelasich ellen indított hadsereghez. Lázás sietséggel szerveztelek a honvéd zászlóaljok, Lőcsén a 19-ik számú. Ott azonkívül még egy üteg ágyú is szereltetett fel. Ezen időtáiban Ede bátyám is beállt honvéd tüzérnek. Jelasichot ugyan csúnyán megverték a Székesfehérvár és Velence közötti csatában, úgy hogy Bécs felé futni kényszerült, sőt két dandárát Roth és Filippovics tábornokokkal el is fogta Görgei Artúr, de azért a helyzet mindég komolyabb lett.

Az első döntő csata Schwechatnál balul ütött ki a magyarokra nézve. — Hét oldalról törtek be egyszerre az ellenesleges osztrák hadak hazánkba. — Galicziából Schlick tábornok rontott be Sárosmegyébe és megszállotta Eperjest, minden el-lentállás nélkül. De Kassát megvédendő a honvédelmi bizott-mány nagy siettséggel oda indította a szepesi és zempléni ujoncz zászlóaljakat, oda parancsolta és mozgósította az Abaujvár, Szepes és Borsod megyék mozgósítható nemzetőrségét; vagy 20.0 önkéntes és mozgositott nemzetőr össze is sereglett. Szepességből gróf Csáky Guszti parancsnoksága alatt egy erős zászlóalj indult, tőlünk egy század, Toperczer Zsiga vezénylete mellett. Többnyire családapák csekély része vadász puskákkal, nagy tömege kaszákkal felfegyverkezve.

Schlick két dandáréval már megkezdte a támadást, midőn a mi nemzetőreink a Csermely völgyből kibontakozva a csata-terre megérkeztek. Míg lőtávolban voltak, valahogyan csak betartották a rendet, bár addig is már sokan, roszullét ürügye alatt, visszamaradoztak, de a mint egy ágyúgolyó közéjük pat-tant és egy merényi gárdistának elsodorta a lábát, akkor minden rend felbomlott, mindenki futott a merre tudott. A két ujoncz honvéd zászlóalj néhány száz elszántabb nemzetőrrel egy ideig vitézen ellentálltak a támadásnak, de a mint a nemzetőrség 20.000-nyi tömege futásnak indult, magával ragadta a bátrab-

bakat is és lett általános futás. Nemzetőreink másnap lihegve, kiéhezve egyenként és kis csoportokban érkeztek haza. A mily bátor hangulatban indultak Kassa felé, oly annyira lehangoltan, szomorúan jöttek vissza.

De azért mégis egy epizód játszódott le, mely a magyar fegyverek becsületét fényesen megmentette. Egy a csatában részt vett tüzér, volt tanulóársam, ezt a fegyvertényt következőleg beszélte el: A honvédek a 80 főnyi lengyel légióval eleintén tüzelve rendben hátráltak, de végre az általános pánik őket is elragadta és Kassa városát nem is érintve, a mezőkön átfutottak; csakis Bácsza faluban kezdtek megint sorakozni. A társzekerék, az ágyuk Kassán át a szikszói úton vágattak egy vasas német ezred által üldözve. A mint Bácsza felé közeledtek és a honvédek a lengyelekkel az átrohanó magyar ágyukat meglátták, de egyúttal az utánok vágató kúraszirokat megpillantották, pillanat alatt az út szélességét elállták és sortűzet adtak a már csak 50—60 lépésnyi közelségben előre rohanó ellenséges lovasokra. A hatás rémitő volt; a lovasok első sorai, lovak, emberek a földön heverték, az utánok rohannók azokon felbukkanva, borzasztó gombolyagot képeztek. Az elszánt magyar harcosok következő pillanatban a hátul állóktól a töltött puskákat átvéve új sortűzet adtak, mire az ellenség megfordult és futott, ott hagyva a hallottakat, köztük saját ezredesüket is.

Schlick az elfoglalt Sáros és Abauj megyékben mindenütt a hazafias hatóságot letette és német osztrák császári kormányzatot hozott be. Ennek keresztülvételére pedig egy magyar ember vállalkozott Mariássy Adam, a 18 leghazafiasabb érzelmű Mariássyak egyetlen elfajult tagja, ki megsértett személyi hiúságból a haza ellenségei közé állt teljhatalmú császári komiszáriusnak, ki még néhány hónap előtt mint főszolgabíró Toperczer szolgabíróval faluról-falura járt verbuválni a honvédekhez, de mivel őt a kormány nem nevezte ki azon állásra, mely után vágyakozott, elpártolt a magyar ügytől és a hazaellenségek sorába lépett.

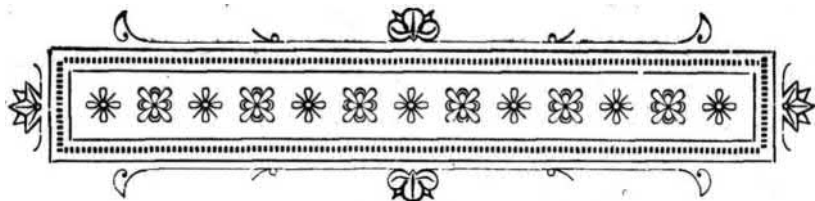
Szepes megye még szabad volt, a szepesi 19-ik honvéd zászlóalj Lőcsén állomásozott. Ez a zászlóalj egyszer a szepesi ágyukkal a Branyiskón át Eperjes felé is vonult, de harmadnapra visszatértek a honvédek két svalizsér foglyot magukkal hozva. Akkor láttam Liedemann iskolatársamat lóháton, mint

tüzérkáplárt és azóta nem volt többé nyugtom, én is csak szerettem volna már a harczosok közé állani. Nemsokára a szepesi zászlóalj is leparancsoltatott az alsóbb hadtestekhez. Ezen túl csak önkéntes nemzetőrök jártak a branyiszkói és margiczáni szorosokhoz őrt állani. Branyiszkón Albert bátyám is mint önkéntes tovább egy hétnél táborozott szabad ég alatt hideg esős időben. — Úgy voltunk mi egész 1848. év végéig, félelemmel várva a bekövetkezendő eseményeket. Megszűnt a nemzetőrségi exercirozás és kirukkolás úgy a nagy, mint a kis gárdánál. — Pesttel az egyenes összeköttetés meg volt szakítva és mi csak körúton kaptunk híreket a csataterokról.

A mint december hóban mindég rosszabbra fejlődtek a magyar ügyek, az eddig elrejtőzött „schwarzgelb“ érzelműek mindinkább kibújtak. A magyar ellenes, osztrákbaráti érzelmekben elől járt a káptalan több papja, magával ragadva a katolikus lakosság alsóbb rétegeit, sőt némely jobbra való is velük tartott. Előre vetette már akkor árnyékát az a rémes időszak, mely nemsokára bekövetkezett. Mészáros magyar honvédelmi miniszter új támadásai Kassa ellen meghiúsultak és Schlicket most már Szepességen is várhattuk. Hallatszott is, hogy egy erősebb különítménye készül hozzánk, miért is a margiczáni védő állást mindég több és több önkéntes megszállta. Alsó és felső Szepességről vagy 200 elszánt nemzetőr gyűlt össze, hogy a betörni akaró osztrák hadaknak ellent álljanak.



III.



Schlick Szepességen. Guyon éjjeli harcza Iglón.

1849. január első napjaiban elterjedt az a szomorú hír, melyet különben a hírlapok is hoztak, hogy a magyar kormány és az országgyűlés Debreczenbe menekülni kénytelen volt, mert Windischgracz, a magyar hadakat mindenütt megverve, mint győztes bevonult az ország fővárosába és azt kardcsapás nélkül hatalmába kerítette. Ezen szomorú hírre nemsokára a — ránk nézve — még sujtóbb hír jött, hogy Schlick Szepes megyébe betört, a Margiczán mellett útját álló nemzetőröket szétverte és felénk közeledik.

A margiczáni ütközetből menekülő önkéntesek némi részleteket beszéltek el a rövid harczról. A szepesi önkéntesek a hernádi hidon és körülette elrejtve várták az osztrákok közeledtét. Az első osztrák lovast a svedléri születésű 13 éves Kail lötte le. Ez a Kail később a Cornides vadászoknál velem szolgált az első században és vitézül viselkedett ott is. Ezen első lövésre az osztrákok sortüzet adtak, melyet az önkéntesek visszonoztak « de miután ezek közül többen megsebesültek, Duchon, bélai előkelő polgár pedig halva összerogyott, a szepesiek eleinte lassan és tüzelve, de azután futva hátráltak.

Az osztrákok ezen könnyen szerzett győzelmük után oly gyorsan nyomultak előre, hogy bennünket Szepesváralján csakugyan megleptek. A városház előtt még ott állt a szabadság-árbóczfa a hatalmas nemzeti zászlóval. Ennek láttára az osztrák elővéd vezénylő tisztje roppant haragra gyúlt, a városi hatóságot »Kossuth kutyáknak, »rebell«-eknek nevezte és az árbóczfa levágatását azonnal megparancsolta.

Bevonult városunkba és elszállásoltatott egy zászlóalj gya-

logság, Kiesewetter őrnagy parancsnoksága alatt és egy század svalizsér; 3 ágyú és 6 röppentyű a piaczon maradt felállítva. — Hozzánk egy gyalogos százados szállt, ki derék embernek látszott, sőt miután a házban Samu nagybátyámban nyugalmazott császári századost tanult megismerni, igen figyelmes és előzékeny lett, mit még az nap este velem történt esetről tanúsított.

Én t. i. este felé az ágyukat és röppentyűket mentem meg nézni, akkor az ott őrt álló osztrák katona nekem ugrott és olyat ütött puskájával a karomra, hogy a rázkódás folytán komodslpkám leesett, ezt a katona felvette és szuronynyal nekem jött, mire én egy kőrákás mögé menekültem és onnan szidtam a brutális cserepárost. Ezt elbeszéltem én Samu nagybátyámnak, ez pedig a vacsoránál az osztrák századosnak elmondta. A százados azonnal haragosan felugrott, kardot kötött és engemet magával hívott, hogy mutassam meg neki azt a katonát. Ez eleinte tagadta, hogy ő valamit tett volna nekem, de a csákója alul kilátszó komodslpkám elárulta, mire a százados néhány pofonütéssel megbüntette.

Másnap az osztrákok indultak Lőcsére, a megye székhelyébe. Az oda való megérkezésük után történekről azt hallottuk, hogy mikor Lőcse városának tanácsa Schlick előtt megjelent hódolatát kijelentendő, a győzelmes generális azt mondta volna nekik: >Packt Euch, Ihr Kossuthhunde! Bagage, ich kenne EuchU — Azonnal rém proclamációkat is bocsátott ki és haditörvényszéket állított fel.

Erre borzasztó szomorú napok következtek, hazafiak üldöztek, lánczra verve Kassára hurczoltattak, börtönökbe zárattak; senki sem volt biztos, hogy mit hoz a legközelebbi óra. Itt is Mariássy Adam remekelt hóhérként, ő legjobban ismerte a szepesi hazafiat. Aztán spitzli, áruló, sajnos, nálunk is találkozott elég, kik a k. k. Kriegsgericht zsoldjába álltak és gyalázatos jelentéseikkel sok derék embert bajba hoztak. Mindjárt első napon többek közt azt is feljelentették, hogy a nagy vendéglő bérlője Liedemann, tekintélyes polgárnak, két kutyája van, melyeknek Jelasich és Windischgräcz neveket adott. Az osztrák auditor azonnal magához hurczoltatta a szegény Liedemannt, a haditörvényszék szobájában egy lóczára leterítette és egy káplár által oly huszonötöt vágatott rája, hogy a becsületben és tisztességben megöszült városi polgár szégyenében és fájdalomában súlyosan megbetegedett.

A harcztérről nem kaptunk egyenes hírt és a mi mégis átszivárgóit, az mind szomorú volt. Mészáros honvédelmi minister két ízbeni támadása Schlick ellen meghiúsult és Schlick hadainak zömével előre nyomult Tokaj felé, hogy a Tiszát átlépve Debreczenbe jusson. De azt is megtudtuk, hogy az a szándéka valahogyan nem sikerült azt mondták, hogy valahol Tokaj körül Schlick hadait csúnyán megverték. Erről nemsokára biztos híreket kaptunk. Egy szepesi fuvaros, kit a Schlickék Kassán lefoglaltak és magukkal vittek, a bodrog-keresztúri és tarczali ütközetek zavarában megtudott szökni és január vége felé Szepesváralján a piacon pihenőt tartva, meghitt embereinek elbeszélte, hogy a magyarok Klapka és Bátori-Schultz-Bódog vezetése alatt Schlicket két helyen megtámadták és sűrű ködben az osztrákokra szuronyrohamot oly hevesen intéztek, hogy ezek rövid ellentállás után futva hátráltak és teljes vereséget szenvedtek.

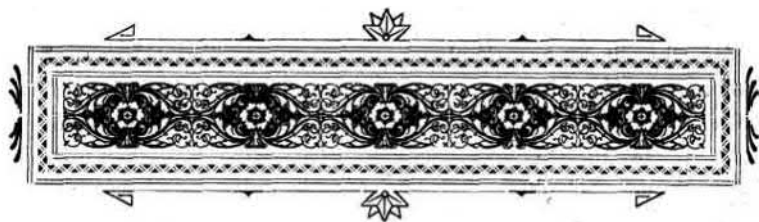
Ez a hir mint a futótűz elterjedt és a hazafias szivekben örömet és új reményt gerjesztett. De néhány nap múlva még különösebb híreket sugdoztak egymásnak a patrióták és pedig, — a mi hihetetlennek látszott, — hogy Görgei egész hadseregével a Szepesség felé tart és nemsokára itt lesz. De hát hogy, honnan és miképen? azt nem tudtuk magunknak megmagyarázni, mert az osztrákok által nekünk juttatott hírlapok és hírek azt állították egy idő óta, hogy számba vehető rebellis hadsereg nincs már. Pedig a Görgei hadseregről szóló hir csakhamar valósult.

A magyar szabadságharcz történetéből tudjuk, hogy Görgei Vácra Hont és Bars megyéken végig, miután hátvédei Körmőcz- és Selmeczbánya vidékén az osztrákokkal többször összeütköztek, hadseregének zömével a tél legzordosabb szakában a stureczi hágón átkelve Liptón át, Guyon és Pillér dandáraival pedig a popovai hágón át Szepességnek indult. Guyon honvédéi rémséges, befűjt hegyi utakon, néha hasig hóban gázolva, ropant küzdelem után február 3-án este felé Iglóra érkeztek. A mint a dandár előhada Iglón bevonult, egy iglói áruló azonnal Kiesewetter osztrák őrnagyot Lőcsén értesítette erről. Ez pedig éjjel egész hadával felkerekedett és a legnagyobb csendességben Iglónak ment. Éjfél tájban oda érkezett, röppentyűivel a várost felgyújtotta és rohammal benyomult a lőcsei utcába. A honvédek az embererő fölötti fáradságtól mély álomba merültek és

azért sikerült az osztrákoknak egész a piaczig előnyömlniök, hol már az ágyukat és társzekereket elfoglalni és elvinni készültek. De Guyon a hamarjában összegyűjtött utász zászlóalj élén szuronynyal nekik rontott, és miután huszárai is erélyes támadást intéztek, az osztrákok szörnyen megtizedelve futva hátráltak.

Tibély Károly, festő, távoli rokonom következő érdekes epizódot beszélt el nekem, melyet ő mint szemtanú végig nézett. Mikor a Svédler szomszédfaluból száguldozva, a huszárok még elég korán megérkeztek, hogy a svalzsöröket az ágyuktól elkergessék, egy elbűjt osztrák tüzér egyszerre előrohant, égő sindelyt vett kezébe és a municios szekerekhez futott, hogy azokat felgyújtsa. Egy huszár nyergét igazítva ezt meglátta, egy ugrással a tüzér háta mögé termett és ezt hatalmas kardvágással leterítette. Azáltal ez a névtelen hős úgy a magyar hadsereget, mint Igló városát borzasztó katasztrófától mentett meg.





IV.

Guyon Szepesváralján.

Február 4-én, reggel négy órakor nagy zaj és zörgés ébresztett fel álmomból. Az ablakhoz sietve, láttam osztrák katonákat, társzekereket, majd ágyukat és röppentyűket a piacon át Eperjes felé vágtatni. A délnyugati égen pedig vörös tűzfény látszott. Izgatottan felrántottam az ablakot és egyik ismerősömet megpillantva azt kérdeztem tőle, hogy mit jelentsen ez? mire ő súgva azt mondta nekem „Igló ég, az osztrákok futnak!”

Egy perc alatt felöltözködtem és az utcán már több ismerős fiúval találkoztam, együtt szaladtunk fel a szepesi káptalan magaslatára. Itt érdekes kép tárult fel előttünk. Az osztrák Kiesewetter-féle csapat lehangoltan, roppant rendetlen állapotban ott állt a káptalan felső körfala előtt; a gyalogság fáradtan, ijedt arczokkal, megtizedelve, a svalizsór századnak alig harmada lóháton, egy része társzekereken, ágyukon, vagy gyalog sántikálva; a fele ott Iglón hagyta a fogát. A svalizsórök legtöbbet szenvedtek Iglón, mert ők voltak azok, kik a piaczig előnyomultak és saját lovaikat kezdtek az ágyukba és társzekerekbe befogni, a midőn a felbőszült huszárok rájuk ütöttek és szörnyű mészárlást vittek véghez rajtuk.

Kiesewetter tanácskozott tiszteivel, hogy mi tevők legyenek, mert a hóborított mezőkön, az úton és mindenünnen feltűnedeztek már a huszárok és a Baldócson túli lejtős úton hosszú mozgó vonál látszott; ez volt Guyon dandára. A mennyire mi fiuk kivettük, Kiesewetter a körfallal bekerített káptalanban védő állást foglalni szándékozott, de a prépost és a kanonokok

kérve kérték, ne tegye ki végelpusztulásnak a káptalant. — Kiesewetter engedni látszott, mert megvert csapatja csakhamar sebes léptekkel tovább sietett. Ideje is volt, mert egyes huszárok már a káptalan melletti Pazsicza réten megjelentek. A mint mi fiuk azokat megláttuk, nagy éljenzéssel eleikbe mentünk és kérdéseikre elmondtuk nekik, hogy merre futott az osztrák és hogy két svalizsőr a káptalanban elrejtőzött. Ezt a két svalizsőrt el is fogták a huszárok, a szegény foglyok sápadtan, reszkedve, kértek »pardon«-t

Nemsokára együtt voltak a huszárok, az úgynevezett »Sobri svadron«, mely mindenféle ezredektől és országokból hazájukba szökött huszárokból állt, egy fiatal Dezsewifý százados vezénylete alatt, mind vadkinézésü rémalakok, felbőszülve az éjjeli támadás miatt, szitkozódva, káromkodva, villogó, részben véres kardokkal a futó ellenség után iramodtak a tükörsima jeges meredek lejtőn le, mint valami démonok. Rémitő látvány volt az, a mint még a város utczáin az osztrák hátvéd néhány emberét, mivel azonnal meg nem adták magukat, kegyetlenül összekaszábolták.

A futó ellenséget Korotnok faluig, a Branyiszkóhegy aljáig üldözték. Itt Kiesewetter felvonatta ágyúit és ellentállásra készült. A huszárok a zsegrai mellékutra tértek és Olaszi városába nyargaltak. Alig hogy az ottani korcsmában felfrissítő reggelihez fogtak, máris lárma felzörgette őket, mert Kropmachról közeledett az ellenség. Midőn a huszárok meggyőződtek, hogy egész dandárral volna dolguk, lassan visszahúzódtak Szepesváraljára, folyton farkasszemet nézve az őket követő svalizsőrökkel.

Addig Guyon egész dandára bevonult városunkba és a terjedelmes piacon tábort ütött. A csatazaj által megrémült kereskedők zárva tartották üzleteiket, és a mint azt Guyon látta, a parancsára eléje állított kereskedői alelnököt Tibély Zsigát azon szavakkal támadta meg: „micsoda hazafiság az, hogy mikor az én katonáim bevonulnak, önök az üzleteket zárva tartják, ha azonnal ki nem nyitják azokat, felakasztatom magát!“ képzelhetni, mennyire megijedt a szegény Tibély, ki pedig úgy, mint valamennyi szepesváraljai kereskedő, jó lelkes hazafi volt.

Alig hogy némileg elhelyezkedtek a honvédek a városban, már is a huszárok az ellenség közeledtét jelentették. A tüzéség, a honvédség néhány percz alatt készen várta a parancsnok

intézkedéseit. Guyon éppen Fest Samu nagybátyámnál ebédnél ült, a mint az ordonánczhuszár belépett és az ellenség jövetelét jelentette. Guyon azonnal ott hagyta az ebédet, lóra ült, és miután megtudta, hogy az osztrák Deym-féle dandár előhada a ribnicseki fordulónál kibontakozni kezdett, azonnal a széles völgyet uraló két dombra fel vonatta 18 ágyúit, gyalogságával hosszú csatárlánczban elállta a völgy egész szélességét és a huszárokat a baldóczi völgybe irányította, honnan védett állásból hirtelenül oldalban támadhatták volna meg az ellenséget.

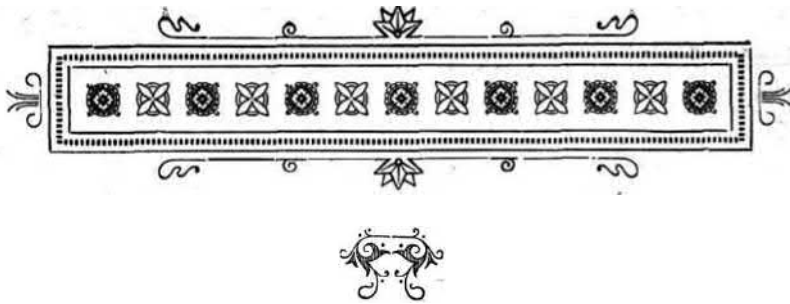
Gróf Deym osztrák tábornok látván a magyarok ily előnyös állását, vagy talán azért is, mert megtudta, hogy a megvert Kiesewetter a Branyiszko alján várja, minden támadással felhagyott és a zsegrai oldaluton sietett Kiese'wetterhez; valószínű az is, hogy Deym ezzel a látszólagos támadással csak palástolni akarta a Kiesewetterrel való egyesülését.

Guyon a roppant terhes marstól és az éjjeli harctól a végkimerültségig elfáradt honvédeket nem indíthatta azonnal az ellenség után, hanem kénytelen volt pihenőt tartani. De mivel az ellenség közelsége a legnagyobb óvakodásra készítette, nem engedte meg, hogy a honvédek házakba elszállásoltasának, hanem ott tartotta őket a város piacznán, nyílt táborban. A lakosok fát, szalmát, szénát hordtak össze és száz meg száz tábortűz mellett kint éjjelezett a szegény honvéd hús foknyi hidegben. Mindamellett a derék fiuk nem csüggedtek, hanem a tüzek körül sütkerészve vígan énekeltek. Egész éjjel sorban égtek a tábortüzek és pedig oly sűrűn, hogy a legközelebb álló ház tetejéről a felolvadt hó cseppegni kezdett, daczára a nagy hidegnek.

A tiszteknek nagyobb része úgy mint egyéb elite-csapatok a házakban kerestek menedéket. Nálunk Zsiga bátyám házában az első emeleten három törzstiszt éjjelezett, a földszinti két szobában pedig vagy nyolczvan Ujházy vadász helyezkedett el úgy, hogy a szobák padlóján egyik a másikon feküdt, és ha valamelyikük be, vagy ki akart menni, néhány lábon, kezén, sőt fejen taposott, de a szegény fiuk oly bágyadtak voltak, hogy erre fel sem ébredtek.

Ez az Ujházy vadászcsapat mind önkéntesen beállt intelligens fiukból állt. Egyik káplárjuk sokat beszélt nekem a téli hadjáratuk rómitó fáradalmazásairól, de azért ők szívesen nél-

külöznek, túrnek, szenvednek a hazáért, és a hazafias kötelességtudat erőt ad nekik mindent elviselni és ők a legnagyobb sanyargatások közt megtartják jó kedvüket. Udvarunkban istállónkban volt öt huszár, mind kemény gyerekek, különösen az egyik barna alacsony kitűnt; ő volt az, a ki az első jelent meg a káptalan előtt és a két svalizsórt elfogta. Ez mondta nekem, hogy a „Sobri svadron“, melyhez ő is tartozott, még Svechat óta nem józanodott ki, mert mindenütt kapnak inni, a mennyi csak beléjük fér.



V.

A branyiszkói csata.

Másnap február 5-én már korán reggel elindult az egész Guyon dandár Korotnok felé, mely helység közvetlen a Branyiszkó alján fekszik. Innen vezetett fel ezelőtt egyenesen a rendes kocsit oly meredeken, hogy a kocsival való lejövet életveszélylyel járt; azért Szepesvármegye a 30-as években hosszú szerpentinekben felvezető kényelmes utat építtetett, mely valódi mestermű. Ezen út vezet azon átjáró szorosozhoz, melyen át Sáros megyébe juthatni. Ott áll a »chvala bohu« (magyarul »hála istennek?) korcsma. Ennek átellenében egy kis emelkedésen áll jelenleg azon Obeliszk, mely a csata emlékére állíttatott fel. Ha ezen chvala bohu korcsmától éjszak felé kissé leereszkedünk, érdekes természeti tüneményre akadunk. Igen csinos, gyepes fenlapályon találjuk magunkat, melyet felülről fenyves erdő szegélyez, lefelé pedig hatalmas sziklák elzárják. A lapályon folydogáló erős csermelypatak hirtelen egy sötét sziklalyukba zuhan, benne elvész és lent a mély polyanóczi völgyben a sziklából megint napfényre kerül. Ez a fensík egy a sziklában megakadt hatalmas morénának látszik és évezredek előtt itt tó lehetett, melynek vize magának a mészsziklában utat vájt és lefolyt. Ezt a kivájt vízi utat »ördöglyuk c-nak nevezik.

Fent jelzett napon délelőtt 10 óraker bevonult városunkba a Piller-féle dandár, melynek katonái a városban elszállásoltattak. Ezen dandár ugyanazon az utón jött, mint a Guyon dandára Iglón át. Lőcsén át pedig az Aulich-, Kmethy- és Simonyi-féle dandárok jöttek. Ugyanaz nap Görgei maga is megérkezett Lőcsére és ott a tiszteknek táncmulatságot rendezett.

Délben, a mint éppen ebédeltünk, nagy lárma és futkozás hallatszott. Távoli ágyúzás, az utcán dobpergés, trombitaszó,

majd a gyalogság sorakozása, a huszárok gyülekezése és a rémkiáltás »Folyik a csata, jön az ellenség!« ütötte meg fülünket és rettegésbe hozta az egész lakosságot. Én azonnal ott hagytam a házat és futottam fel a Hlinik nevezetű utcán Korotnok felé. A mint kiértem a városból, láttam és halottam, hogy a Branyiszkó alján dörögnek az ágyuk, ropognak a puskák. — Szaladva, fél óra alatt Korotnok közelébe értem, de itt a harc vonalat elzáró huszár kordonra akadtam, honnan tovább eresztetni sehogy sem akartak.

Én pedig mindenképen a csata lefolyását látni akartam, azért eltértem az útról és a keményen megfagyott havon felkapaszkodtam a jobboldali magaslatra; úgy a harcvonalba kerülve láttam, hogy a csata már javában folyt, és hogy mindég jobban csomósodik össze a völgyben a két ellenséges csapat, mert a jobboldali harakóczi dombról a mármarosi zászlóalj az osztrákok balszárnyát visszaszorította. Ekkor a magyar ágyuk vágatva rohantak bokron, árkon át a jobboldali magaslatról a baloldali dombra, honnan a völgyet uralták.

A völgyben láttam a 33-ik zászlóalj tömegét előre haladni, de a fenyves erdőben elbújt osztrákok sortüze és a feljebb húzódó országúti kanyarulatokon felállított ágyuk kartácsai csakhamar visszavonulásra kényszerítették a honvédeket, mi bizony elég rendetlenül történt és csak a faluban lehetett őket megint rendbe szedni, midőn Guyon karddal kergette össze őket, egy futó fiatal hadnagyot kardlapályljal jól megpáholt, dühösen rá kiáltva, »micsoda tiszt maga?!« a legénységnek pedig oda kiáltott »a 33-ik zászlóaljnak itt kell a windschachti csorbát ki-köszörölnie és ezt a pozíciót rohammal bevennie!«

De átlátván, hogy ez vajmi nehéz feladat lesz, főleg az átvezető szoros megrohanása csak roppant emberáldozattal be-vehetőnek látszott, Guyon, az ottani postamester által ajánlott biztos ember vezetése alatt az Ujházy vadászokat az összes huszár trombitásokkal együtt küldte Polyanócz felé, honnan oly meredekségen, melyen nyáron is alig lehet felmászni, a vadászok embererő fölötti küzkdések és erőlködések között négykézláb másztak fel az ördöglyuki fenlapályra, honnan az osztrákok be-vehetetlennek látszó végső védállását oldalt meg lehetett támadni.

Közben pedig Guyon az egyenes támadással sem hagyott fel, hanem lováról leszállva a 33-ik zászlóalj élére állt, azt ki-áltva a fiúknak, hogy „ha hátrálni mernek, ő saját ágyúinak

kartácsaival lelöveti őket, azért „előre!” mert előre dupla lonung, hátra kartács!” Ő maga kardját magasra emelve előre rohant, utánna a branyisztkói Kapisztrán Bolesznik, volt selmeczi piarista, keresztel kezében tüzelte a fiukat. A honvédek ezek által felvillanyozva, minden fáradtságot leküzdve „előre!” kiáltással feltartóztatlanul előre rohantak. Bömböltek az osztrák ágyuk, roppogtak a puskák biztos állásból a nyílt téren rohanó magyar zászlóaljra. A golyózápokban sokan elesetek, de a nyílt tér csak vagy 200 lépésnyire terjed és Guyon csakhamar mély árokba, védett állásba vezette embereit. A másik két zászlóalj a polyanóczi völgyből sokkal meredekebb partnak, de kevésbé veszedelmes viszonyok mellett támadást intézett, melynél különösen az utászok kiténtették magukat.

Akkor már több sebesült honvéd vánszorgott a falúba. Egyik fiatal gyerek jajgatva vérző lábát maga után húzva felém közeledett. Miután megtudtam tőle, hogy a 33-ik zászlóaljhoz tartozik, azt mondtam neki „adja ide puskáját és felszerelését, megyek én maga helyett!” De már akkor a felügyelőtiszttel Ott termett és a fiút elvezette.

A huszárok ezalatt tétlenül álltak az utón, de miután látták, hogy az ellenséges ágyúk a felsőbb kanyarulatok felé visszahúzódnak, e pillanatot rohamra alkalmasnak találták és a meredeken felvezető régi utón felfelé vágattak az ágyukat elfoglalandók. Az osztrák tüzérek ezt észrevevén, az ágyúkkal állást foglaltak, és a mint a huszárok egy nyíláson felbukkantak, oly kartácszáporral fogadták őket, hogy a huszároknak vissza kellett fordulniok és sokan sebesülten jöttek vissza Korotnokra. Egy sebesült huszár bösz arczczal visszanézett a hegy felé és magvas huszár káromkodások kíséretében azt mondta: „verje meg a Krisztus ezt a görbe országot, hiszen itt a huszár semmit sem tehet!”

Az első válságos pillanat megjött. A mély árokból jég-sima meredekségen, puskát szájukba fogva négy kéz láb másztak fel a honvédek a part szélére, mely néhány lépésre volt csak azon erdő szélétől, melyet az osztrákok megszálltak. Ezek a feltünező honvédeket puskatüzzel fogadták, az első majdnem mind elesetek, de az utánok jövők nem riadtak vissza, hanem szuronyt szegezve rohantak az erdőbe. A másik két zászlóalj is behatolt az erdőbe és azután nem volt látni semmi sem, csak puskaropogást, lármát lehetett hallani. Ott harczolt ember, ember ellen. A zaj mindég feljebb húzódott, jele annak, hogy

az osztrákok hátráltak. Ágyúikat is iparkodtak biztonságba hozni és látni lehetett, a mint azokkal a kanyarulatokon fölfelé iramodtak.

A legfelsőbb kanyarulaton ott, hol csak keskeny szoros vezet át a hegy túlsó lejtőjére, megállt a hátráló ellenség. Az ágyúk a lovassággal az úton, a röppentyűk a hegy lejtőt uraló baloldali kis dombocskán foglaltak állást, a gyalogság az erdőől vagy 300 lépésnyire sorakozott védett helyzetben. Itt ezen nyílt téren kellett a honvédeknek áthatolniok, de itt oly rémitő puska- és kartácsgolyózapor fogadta őket, a röppentyűk robbanásai oly veszedelmet jelentettek, hogy az erdőből kirohanni vakmerőség lett volna. Itt a harcz megállt, ez volt a legválságosabb pillanat. Ezt a végső pozíciót a honvédek csak sok emberélet árán foglalhatták volna el. Farkasszemet nézve, majd egymásra lövöldözve állt a két ellenséges had egymással szemben. Jó fél óráig sem az osztrákok, sem a magyarok nem merték némileg védett helyeiket elhagyni.

De most egyszerre erős puskaroppogás hallatszott az ördöglyuki fenlapályról. Ez volt az Ujházy vadászok oldaltámadása, melyhez hat huszár trombitás fújta a vadászriadót. Jól célzott lövései egymás után leterítették a dombon álló tüzéreket. Ekkor a Pillér dandára is Szepesváraljáról sebes léptekkel érkezett meg a csataterre és az összes dobok erős pergése mellett sietett a hegyen fel. Mind ez lelkesítőleg hatott a honvédekre, leverőleg az osztrákokra, kiknek sorai ingadozni kezdtek. Erre a honvédek diadallármával szuronyt szegezve rohantak ki az erdőből, „előre! előre!“ kiáltott ezer és ezer torok úgy, hogy ez egész Korotnokig hallatszott. Az osztrákokat elfogta a pánik, sorai felbomlottak, ágyúk, lovak, emberek, rendetlen vad futásnak eredt az összes osztrák had a túlsó lejtőn le és délután 4 órakor a Branyiszkó szoros legtetején, a chvala bohu korcsma melletti kis dombon az Ujházy vadászok által feltűzött magyar zászló hirdette a legszebb magyar győzelmek egyikét.

Ez volt igazi lefolyása ama nevezetes branyiszkói csatának, melyet több író leirt, de valamennyi között csak Görgei István a „magyar szabadságharcz“ érdekes művében írta azt röviden, de hűen le.

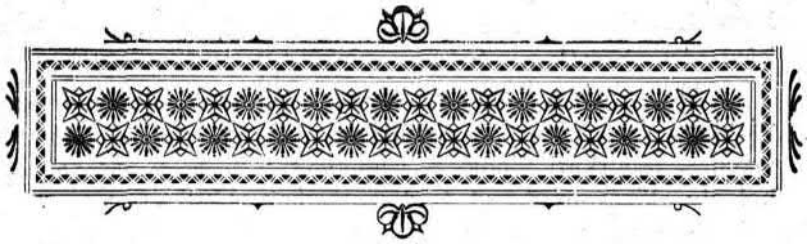
Az a látvány, a mint a fehér havon a honvédek mozgó tömege a szoros felé előre nyomult, az osztrákok pedig eltűntek; a diadal mo^aj, mely a hegy aljáig hallatszott, engemet

felvillanyozott úgy, hogy szaladva mentem haza, mert első akartam lenni, ki a győzelmi hírt hozza. A zsegrai út befordulójánál talákoztam a Piller-féle dandár hátvédével. A huszárokat vezénylő kapitány s szepesváraljai születésű Vida Péter megállított és tudakozódott a csata lefolyása után. Én csak azt kiáltottam neki, hogy: „győztünk!” és tovább futottam. A városba érve minden ismerősnek azt kiáltottam, hogy: „győztünk!” Csakhamar ismerős fiuk egész raja körülvett engem és velem ment az utczákon végig kiabálva, hogy: „győztünk!” Alakosok a diadalesoport láttára kijöttek a házokból. A hazafiak öröme általános lett. Otthon, nagybátyámnál engem mindenütt kerestek, nem tudták, hová lettem, és a mint a kapun bejöttem, nagyném bős arczczal kérdőre vont. hogy hol járok? de a mint azt mondtam, hogy a csataterőről jövök és hogy győztünk, elmúlt minden harag és most már az összesereglett rokonoknak el kellett beszélnem a csata lefolyását.

A csata napján este folyt a táncz Lőcsén, a megyeház termében. A honvédtisztek, kik minden nap néztek a halál szemébe, akkor a lőcsei szép leányok és asszonyok szemébe nézve, egészen oda adták magukat a mulatságnak. Görgei az ifjúkori pajtások körében örömmel nézte az általános vigszágot. Egyszerre csak futár Guyontól jelentkezett, ki fontos jelentést hozott. A tábornok felbontja a levelet és olvassa benne a Branyiszkó bevételéről szóló rövid jelentést. Alig mert ennek a jelentésnek hini, mert hiszen Guyon alig ötezer emberrel és 18 ágyúval rendelkezett, az osztrák Deym-féle dandár pedig sem volt kevesebb. A jelentést tehát még egyszer átolvasva, végre azon szavakra fakadt: „mégis ördöngős ember az a Guyon!” Képzeltetni, mennyire fokozódott a jó kedv ezen szenszacziós örömhír hallatára.

Másnap délelőtt 10 óra tájban futkozás tamadt városunkban. Görgei Artúr egész táborkarával Lőcséről jövet a városon átlovagolt a branyiszkói csatater megtekintésére és onnan Eperjesre. Szivemelő látványt nyújtott ez a szép tarka lovas csoport; a magyar hadsereg első legdicőbb vezére, sok jelesei által környezve és egy szakasz válogatott huszár által kísérve. Harmadnapra bejártuk Stefi bátyámmal a harcsteret és hoztunk onnan emlékül egy ágyúgolyót és egy rakétahüvelyt, de azt elrejtve tartottuk, hogy az osztrákok meg ne lássák.





A magyar és osztrák hadak átvonulása Hurbanisták.

Február 6-án délben a Kmetty-féle dandár vonult be Lőcséről városunkba. Nagy feltűnést okozott a gránátos zászlóalj; majdnem mind ölnyi magas emberek, nagy medvebőr sikkakkal és még eredeti fehér frakkos osztrák egyenruhában. Ez a dandár Szepesváralján meghált és másnap Olaszi felé Kassának indult.

Másnap a Simonyi-féle dandár jött, és a mint reggel Eperjesre indulandó a piacon felállott, a tiroli vadászok kitűnő férfikara gyönyörű tirol dalokat énekelt. A nép oda tódult és egyik káplárjuk rendet csinálendő hátra szorította a tömeget; de a mint hozzám jött azt mondta: „só junge Burschen jagen wir nicht fórt, die nehmen wir gerne auf!“ Nekem nem kellett több, azonnal jelentkeztem, hogy szívesen állok közéjük; el is vezetett a káplár az ezredes elé, ki engemet megdicsért, de most a téli időben nem akart besorozni, hanem megígérte, hogy a tavasz beálltával szívesen felvesz a tiroli vadászok közé.

Február 8-án reggel az utolsó hátvédi magyar csapatok indultak el. Úgy látszott nekünk, mintha legalább 30,000 ember lett volna, a ki átvonult; pedig valóban Görgei hadserege állt 16,0 gyalogos harczosból, 23 század huszárból és 72 ágyúból. Délben vagy tizenkét szekeren mindenféle bagázsát szállítottak Lőcséről Eperjes felé, tizenkét honvéd és egy strázsamester fedezete mellett. Alig hogy ezek a városon túl voltak, már isegy félszázad svaliszőr betoppant Szepesváraljára. Miután ezek megtudták a schwarzelbek által, hogy merre ment a szállítmány, utánna

iramodtak és fél óra múlva azt a honvédekkel együtt zsákmányként visszahozták a városba.

Akkor már a Ramberg-féle osztrák dandár bevonult Szepes váraljára és a városban elszállásoltatott. Szerencse, hogy Pott ezredes, tábornoki főnök Kirchmayer kereskedő házába jutott, hol oly előzékenységgel és figyelemmel látták el, hogy azokat a nyomorultakat, kik minket fiúkat feljelentettek azért, hogy mi a huszárokat fogadtuk és a svalizsőreket elárultuk, visszautasította, de az ebédnél a családnak még is azt mondta: „Wenn unter den mir angezeigten Buben nicht auch Ihr Sohn gewesen wäre, so hätte ich diese mit Korbatschen durchprügeln lassen, damit sie wissen, was das heisst, gegen die kaiserlichen Truppen zu demonstrieren.“

A Ramberg-, Wisz- és Jablunovszky-féle osztrák dandárok átvonulása három napig tartott. Eleinte egy része Eperjes felé ment, de nem sokára onnan visszajöttek és azután az összes osztrák hadak Krompachon és Margiczánon át Kassának tartottak. Nálunk csak néhány ember maradt, és harmadnapra még egy hadnagy vezetése alatt tizenkét osztrák lovas vagy 50 remondlóval érkezett meg és a patakon túli házakban szállásoltatott el. Este felé egyszerre csak lódobogást és zajt hallottunk. Én erre a piacra futottam és, alig hittem szememnek, a mint vagy 25 huszárt láttam ott egy csoportban. Egyikük felém hajol és megszólított. Csakhamar rá ismertem benne arra a barna huszárra, a ki három nappal előbb nálunk volt szálláson és annyi szépet és érdekest beszélt nekem a huszárokról. „Mondja meg csak öcsém — szólott hozzám — hol vannak azok a németek a lovakkal bekvártélyozva?“ „Hát már ezt is tudják?“ kérdeztem bámulva és megmutattam neki azt a házsort a patakon túl.

Ezen házsor sarokházában — akkor Alth-féle ház — az osztrák lovasok őrmestere kényelmesen nyújtózkodott a karszékekben pipázva és borocskát szörpölve. Átellenében a házi úr ült és hallgatta a vitéz őrmester elbeszéléseit. Hogy kergetett ő egyszer egymaga három huszárt. Egyet levágott, egyet foglyúl ejtett, a harmadik pedig megszökött. „Nem csak a huszárok ám a vitézek, de én sem ijedek meg akár három huszártól!“ Alig hogy ezt mondta, egyszerre csak lódobogás, kardcsörgés, lépések és magyar káromkodások hallatszottak. A házi úr felugrott és a mint azt mondta. „No őrmester úr itt a huszárok!“ már is betoppont egy huszár pisztolylyal kezében

azt mondva. „Adj meg magát, mert lelövöm!“ „Pardon!“ esedezett sápadtan és remegve az őrmester és szépen kivezetette magát a huszár által. Úgy összefogdosták a huszárok az összes sivalzsőreket a remondlovakkal együtt. A közlegényeket szabadon bocsátották, csak a hadnagyot és az őrmestert vitték magukkal és siettek Olaszi felé. Később halottuk, hogy valami hegyi utakon Gölniczbányán és Szomolnokon át zsákmányostól együtt szerencsésen megérkeztek a magyar táborba. Ez igazi megfogathatlan huszár csiny volt, mivel Olaszi, Krompach és az egész vidék Kassáig tele volt osztrákkal.

A Jablunovszky-féle dandárral berukkoltak a hurbanisták is, ezek a Húrban, Hodzsa és Stur lelkiismeretlen agitátorok által felbujtatott gyászvitézek, kik a — népszabadságért küzdő — magyarok ellen fegyvert ragadtak. Ezeknek, — aljas önérdemből vagy ostoba fajgyűlöletből lázadókká vált — agitátorok szereplése ugyan nevetséges eredményt szült, a mennyiben daczára nagy eloquenciájoknak a milyennel mind a három bírt, egy pár fanatizált déakocsán kívül 600-nál több »dobrovolnikora (tót önkéntesek) szert tenni nem tudtak.

Ez a 600 hurbanista felvonult a piaczon, és midőn tót komandosz mellett glédába álltak, az utczai gyerekek csak gúnyt úztek belőlök. Többnyire buta kinézésű, paraszt ruhában, bocskorban, rozsdás puskákkal felfegyverkezett, szájalmat gerjesztő desperát alakok képezték ezt a tót ármádiát. Parancsnokuk bizonyos Bloudek volt, kék zubbonyban arany zsinórokkal, fején dupla sassal ékesített kucsma, ezredesnek csúfolták Utánok megérkeztek kocsin, melyet lovas osztrák tiszték kísértek, Húrban és Stur. Előbbit nagy bundájában és arczába húzott báránybőr sipkájában nem igen láthattuk, de Stur magas csinos alakja, pörge kalapján nagy piros strucztollal, kiegyenesedett és a kocsiról leugorva a városházára ment megparancsolandó, hogy másnap délutánra nem csak a helybeli, de a környékbéli összes tótság hivassák meg és gyülekezzék a piaczon, hol ő beszédet akar tartani.

Másnap délután csakugyan összecsődült sok paraszt a szomszéd falukból. Fest Zsigmond nagybátyám házából kellett asztalt kihozni, melyre felállva Stur azzal megkezdte beszédjét, hogy felhívta tót testvéreit, — álljanak be dombrovolnikoknak, ragadjanak fegyvert és jöjjenek Debreczenbe, hogy a magyarság végvonoglásait elfojtsák, a magyar lázadás főembereit elfogják és felakaszszák, a koronát onnan elhozzák és ezzel a császárt

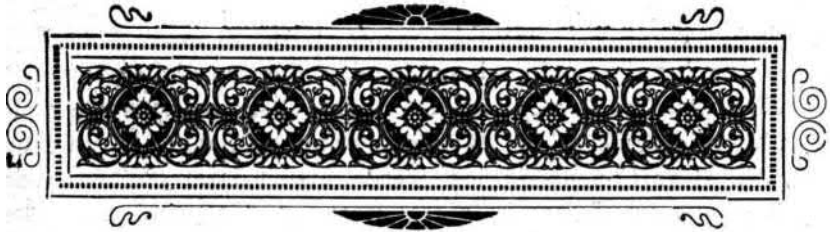
tót királylyá koronázzák meg, mert ez az ország a tótoké, a magyarok csak tőlök elrabolták és ily tónusban tovább.

A parasztság közönyösséggel hallgatta azt a nagy hévvel folyt beszédet. Mellettem egy ismerős kulpachi paraszt állt és én — ismerve embereimet és azok túlbuzgó kapholikus érzelmét — azt kérdeztem tőle, tudja-e, hogy kicsoda ez a szónok? »Az ördög ismeri, nem is értem, hogy mit akar« válaszolt a paraszt. Erre sűgva azt mondtam neki »ez luteránus pap!« No, ezen szavak hatását látni, valami érdekes jelenség volt. Az én parasztom indignációval szomszédjához fordult az mondván »Miso menjük, hisz ez luteránus pap!« Miso megint szomszédjának sűgta azt és mint a futóláng elterjedt az a hír a buzgó kapholikus hallgatóság közt. A sokaság mindig ritkább lett és Stur még be sem végezte beszédjét és nem volt már, ki hallgassa, úgy hogy Stur uram haragosan leszállott volt kénytelen az asztról.

A hurbanisták egész vívmánya az volt, hogy egy részeg kocsis beállt közéjük, de ez is az úton megszökött. Tőlünk Eperjesen át Kassára mentek, hol őket az osztrák parancsnok, mint terhes függeléket ott hagyta. A kassai gyerekek azután a magyar győzelmi hírekre befutották a várost, tréfából azt kiabálva, hogy Bárcza felül huszárok közelednek. Ennek hallatára a hurbanisták nagy sietséggel visszaindultak Eperjes-felé, akkor azt kiálltatták utánuk, „hisz nem arra visz az út Debreczenbe!“

— Eperjesen húsvétig maradtak, akkor Beniczky Lajos csapatjával rájok tört, és ha egy század osztrák vadász nem fedi visszavonulásukat, vagy inkább futásukat, csűful szétverettek volna. De úgy is, ez volt utolsó szereplésük, mert azután feloszlattak és némelyek erdőkben bolyongva rablóéletet folytattak, de legtöbbje visszatért otthonába.





A mozgalmas napok alatt előfordult epizódok.

A gróf Csáky mindszenti kastélyából Krausz jószágigazgató, kit az 1830-iki parasztlázadásban a lázadók kínozták, lábait tüzes vassal égették és úgy lábaira nyomorékká tették, kitűnő távcsővel nagy érdeklődéssel nézte a branyiszkói csata lefolyását. Ő igen lelkes magyar barát volt, felesége pedig, mint bécsi születésű megrögzött schwarzgelb. Utóbbi már Guyon támadásának kezdetén megbotránkozással azt mondta: „Wie sich so eine miserable Miliz nur untersteht, das reguläre kaiserliche Militär anzugreifen!“ Majdnem szétpukkadt mérgében, mikor férje ujongva figyelmeztette őt, hogy az ő reguláris császári katonái mily szépen retirálnak; végre mikor látta, hogy a honvédek már a szoroson át kergetik az osztrákokat, azt kiáltotta feleségének: „Schau nur Lisi, diese Prachtkerle von Honvéds, wie sie das geschulte Militär vor sich hinjagen, jeder Gemeine von ihnen verdient Officier zu werden!“

A Branyiszkó túlsó lejtő alján fekvő Siroka faluban néhány osztrák tábori tiszt társaságában a hírhedt Mariássy Ádám, mint császári biztos lázasan várta a csata kimenetelét. Nagyon nyugtalanul járt fel és alá a vendéglőben, valami rossz sejtelmek bántották már előre. Az osztrák tisztek erősen biztatták, hogy nincs mitől tartania, azt mondták: »An dieser Position wird sich Görgei's ganze Rebellen-Armee den Kopf zerschellen!“ De Mariássyt azt sem nyugtatta meg, folyton futott az ablakokhoz és izgatottsága nőtt, a mint egyes svalizs-

őröket látott Ijedt arcokkal az úton lejönni, és a mint még társzekereket és ágyúkat látott jönni, akkor nagy kétségbeesésében elkiáltotta magát: „Jesus Maria, die unsrigen reteriren!“ Még akkor is egyik tábornoki tiszt azt mondta neki: „Beruhigen Sie sich, Herr Commissär, ich werde Ihnen strategisch beweisen, dass dies unmöglich ist!“ De Mariássy dühösen visszakíáltott: „Ich pfeif Ihnen auf ihre Strategie!“ egy ugrással kint volt az udvaron és kocsisát kérte: „Jancsikám az istenért siess hamar befogni, hajtsunk Eperjesre!“ Tudta ő kigyelme, hogy pórul járna, ha a magyarok elfognák.

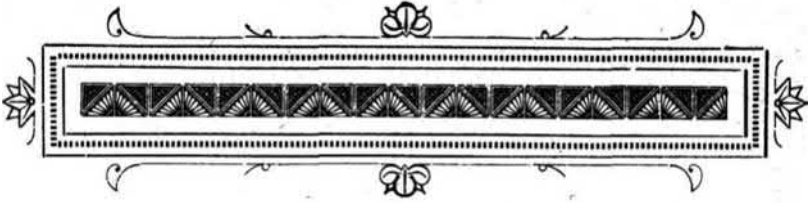
A branyiszkói harcztéren, hallomás szerint 90 halott honvédet temettek el. Sok sebesült honvédet és osztrákot még aznap éjjel hoztak Szepesváraljára. A legsúlyosabbakat az irgalmasok kolostorába vitték, a többieket Lócsére. Egy osztrák fogoly tisztet is bekísérték, kivel azután a honvédtisztek barátságosan beszélgettek. Többi közt azt is kérdezték tőle, „hogya tudták az osztrákok ezt a bevehetetlennek látszó pozíciót oly hamar és oly rendetlenségben elhagyni?“ Erre az osztrák, tiszt azt mondta, hogy ezen nem lehet csudálkozni, mikor legalább két zászlóalj vadász oly váratlanul oldalukba került. Képzeltetni, milyen arcot vágott, mikor a honvédtisztek azt mondták neki, hogy ott bizony csak nyolczvan vadász hat huszártrombitással volt!

Midőn Görgei Artúr fényes kíséretével a piaczon végig nyargalt, a sok néző közt Fest Samu nagybátyám, nyugalmazott cs. kir. százados is volt, ki a francziák elleni hadjáratban végig részt vett. Könnyes szemekkel bámulta azt a dicső csoportot, melyben annyi sok fiatal hőst látott, és a mint Görgeit megpillantotta, azon szavakra fakadt: „Jugendlicher Held, Gott beschütze dich!“ Ezen szavait valaki elárulta később az osztrákoknak és e végett sok baja volt a hadi törvényszékkal.

A mint az első osztrákok bevonultak, vadászok jöttek a Fest Zsiga nagybátyám boltjába és szivarokat vettek. Én adtam nekik a szivarokat és egyik osztrák egy forintos papírpénz leszakított negyed részével akart fizetni. Én persze azt elfogadni vonokodtam, mire ő oldalfegyverével nekem rohant, Kossuth kutyának nevezett és felém vágott. Én egy hamarjában megragadott röffel felfogtam a már vágás közben mérsékelt csapást és segítségért kiabáltam. Erre Kalmár, nagybátyám veje és társa

berohant a boltba, és mivel az osztrák vadászt kérdőre vonta és azt a papírfoszlányt szintén elfogadni nem akarta, elvezették őt a parancsnoksághoz, honnan csakhamar visszajött azzal, hogy azt elfogadni kénytelenek vagyunk, mert apró pénz hiányában úgy segítenek magukon az osztrákok, hogy az Almássy-féle utalványokat (pénzjegyeket) négy részre szakítják.





VIII.

Az 1849-iki tavasz. Beniczky Lajos Szepesváralján.

Az osztrákok elvonulása után nálunk két hónapig sem barát sem ellenség nem volt látható. A schwarzelgek még egy ideig fenn hordták orraikat, de nem sokára meghunyázkodtak és visszahúzódtak. Egymás után jöttek a hírek a magyar győzelmekről. A hírlapokból is tudtuk meg az egyes csaták részleteit úgy mint: a bodrog keresztúri és tarczali ütközetekről, melyekben Klapka és Bátor-Schulz tábornokok ugyan azon honvédekkel, kiket Mészáros csak vereségbe vezetett, Schlicket úgy megverték, hogy visszavonulásában Kassáig meg nem állt. Itt megint a magyar hadak győzelmes előnyomulása fenyegette. Nagy feladata lett most a kelepczéből kimenekülnie, mert Pest felé Klapka zárta el az utat, Torna felé pedig Aulich dandára sietett, hogy Schlicket teljesen bekerítse. Azért sietett ezt az utóbbi utat még Aulich előtt elérni, a mi taktikai ügyességének sikerült is és ő Windischgrätzzel egyesülhetett.

Nem sokára jött a kápolnai nagy csatáról szóló hír is, hol a magyarok három napig tartották fel Windischgrätz előnyomulását és bár a magyar hadsereg nagy vitézséggel harczolt, még is a Tiszán át visszavonult. Windischgrätz ezen kétes győzelmének nem nagyon örült és a csata után azon szavakra fakadt volna „Noch ein solcher Sieg und ich habé keine Armee!“ Nem is győzött volna, ha a magyar hadsereget az egyenletlenség és elégedetlenség nem szállta volna meg azért, hogy a kormány Görgei helyébe Dembinszkyt nevezte ki főhadvezérnek, kihez a magyar alparancsnokok nem viseltettek bizalommal. Azután megjött a hír a szolnoki fényes győzelemről, hol Damjanich hős tábornok

a 3-ik és 9-ik vörös sipkás zászlóaljakkal szuronyt szegezve támadta még és elkergette az osztrák lovasságot. Bem apóról is hallottuk, hogy győzelemről győzelemre vezette derék honvédéit, bevette Nagyszebeni, Krassót, és kikergette Erdélyből nem csak az osztrákokat, de még a muszkákat is.

Április 5-én, zöld csütörtökön reggel néhány honvéd jött városunkba, hogy 300 gyalogos és 31 lovas részére szállást csináljon. Ezen csapat vezérét Beniczky Lajos ezredest nagybátyám házába szállásolták be, ki- előbb érkezett meg és elfoglalta szobáját az emeleten. Nem sokára bevonult az ő csapata is, melyet Beniczky néhány szepesváraljai előkelő polgár körében a piacon bevárt. A mint katonái előtte arcba felvonultak és két ágyúja helyet foglalt, környezetéhez büszkén azon szavakkal fordult: »Lássák uraim, ezek a losonczi hősök! ezen 31 huszárral (egy elesett) szétugrasztottam két osztrák ulánus svadront, miben persze a derék Fritz tüzér hadnagy ezen két ágyúval nagyban segítségünkre volt!« A mint két ágyúja helyet foglalt a csapat mögött, arcba felvonult rendben bevárta Beniczky a szent siri procesziót, mely Jekelfalusy püspökkel a káptalanból éppen a városi templomba vonult. Csapata tisztelegve fogadta a püspököt, ki megállította a procesziós menetet, előlépett és megáldotta a honvédeket. Ezért az absolutiskus kormány a püspökségtől megfosztotta és büntetésképen zárdába internálta Jekelfalusyt.

Beniczky ebéd alatt elbeszélte nekünk a losonczi csínyt következőképen: Kődös reggel volt, midőn egyik kéme azt jelentette neki, hogy egy osztrák csapat, gyalogság és lovasság Losoncra bevonult. Nem is kutatva, hogy hányán vannak az osztrákok, honvédéit azonnal útnak indította, és pedig oly csendességben, hogy a sűrű ködben az egyes osztrák őreket egymásután elfoghatták és annyira meglepték az osztrákokot, hogy a gyalogságnak ideje sem maradt sorakozásra és ennek legénysége legnagyobb zavarában ide oda futkozott, a honvédek pedig az egyes embereket elfogtak vagy lelőtték, nagy része pedig rendetlen csoportokban a városból menekülni iparkodott.

De a lovasságnak még is sikerült összekerülni és egyik utcából kibontakozva az ellenséges két ulánus svadron rohammal vágatott előre, a 2 magyar ágyúnak és 32 huszárnak. »Süsse ki a két ágyút« kiállt Beniczky a tüzértisztnek. De ez egész nyugodtsággal még egy egy kartácstöltést adatott az ágyukba

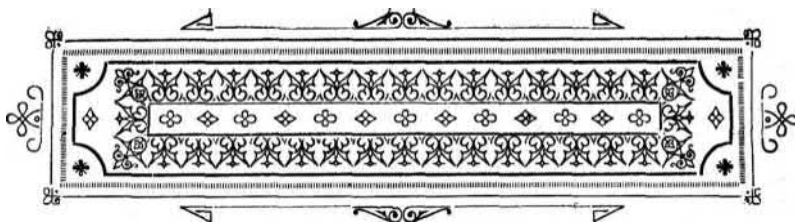
és aztán »tűz«! parancsszavára eldőrdült egyszerre a két ágyú. A dupla kartácstöltés a már 50—60 lépésnyire tömegesen előre rohannó ulánusok soraikba rémítő pusztítást okozott. A földön heverő és azokra felbukkanó lovak és emberek rémséges gombolyagot képeztek. Ezen borzasztó pillanatban Beniczky hatalmas hangjával az utca felé huszárjainak oda kiállított, szándékosan németül: »Hussarenschwadron attackiert!« A füst gombolyagból — mert ez alatt a gyalogosok is tüzeltek, — kirohant Beniczky 32 huszárjával és a megrémült ulánusokat oly hévvel támadta meg, hogy azok csak menekülni iparkodtak. Ezen összekoczanásnál a hős Beniczky ezredes élete kétszer forgott veszedelemben. Egy ulános lándzájával neki ment, de Beniczky erős karjával és kardjával parírozta a döfést, mely mind a mellett csákóját léütötte fejről. Egy honvéd oda ugrott és az ezredesnek nyújtott egy főveget; ez pedig ulánus csákó volt. Beniczky izgatottságában azt meg sem nézve, fejére tette és tovább folytatta az üldözést. Egyszerre csak káromkodást hall háta mögött, és a mint visszanezett, egyik huszárja éppen vágást mért fejére. Szerencse, hogy az még elég korán megismerte ezredesét és azt kiállthatta „tessék azt az ulánus csákót eldobni ezredes úr, mert még valamelyikünk levágja!“ Csak akkor tudta meg Beniczky, hogy ulánus csákó van a fején.

Egy nagyobb épületben az osztrák parancsnokság volt elszállásolva. Beniczky ezt az épületet körülzáratta és ott fogta el az osztrák tisztek egy részét parancsnokukkal együtt, ki egy Almássy magyar gróf volt. Az ott talált hadi pénztárt lefoglalta és ebből mindjárt minden huszárjának öt, minden gyalogosnak három ezüst húszast adott. Az elfogott szép lovakat a huszárok rendelkezésére bocsátotta, ő magának szép telivér angolt tartott meg. Ezeken a szép lovakon vonultak be hozzánk a huszárok.

Beniczky mint a bányavárosok kormánybiztosa nagy tevékenységet fejtett ki, végre honvéd csapatot toborzott össze, és annak vezérévé a kormány őt nevezte ki ezredesi ranggal. Csapatja leginkább Selmezbánya és vidékén beállt önkéntesekből állt. Zömét jobbra való közemberek, leginkább bányamunkások képezték. Sok bányász- és erdész-akademiкус, valamint jobbra való polgárok fiai ezen csapatban harczoltak a hazáért. A csapat eleinte önállóan működött, később a rendes zászlóaljka beszoztatott be.

Nekem nagyon megtetszettek a benyiczkyánusok és kedvet kaptam közékük állani. azért megkértem Beniczky adjutánsát kérdezné meg az ezredes urat, nem-e fogadna be engemet is csapatjába. Erre Beniczky maga kijött az előszobába és azt mondta nekem, hogy most Eperjesre mennek csatázni, de nem sokára visszajönnek és akkor majd besoroz honvédéi közé. Másnap el is mentek Eperjesre, ott az osztrák vadászok makacs ellentállását megtörve, a hurbánistákat elkergették. De vissza már nem Szepesváraljának jöttek, hanem egyenesen levonultak a főhadereghez.





IX.

Az oroszok elleni védőharez szervezése. Guerillák.

Az erdélyi harczy eseményekből tudtuk már, hogy az orosz, minden népjog ellenére, beavatkozott a mi belháborúnkba és segédcapatokat küldött Moldván át az osztrákoknak. Nagyobb orosz különítmények megszállották Nagyszebeni és Brassót, de Bem apó ezeket úgy megverte, hogy az egész orosz segédhad az osztrákokkal együtt kénytelen volt külsországban, Moldvában menedéket keresni.

Már akkor kezdtek titokban beszélni, hogy az orosz mozgosit a magyarok ellen és nagy haderők közelednek határaink felé. A magyar kormány nem akarván a nemzet lelkesedését, erejét ily hírekkel bénítani, titokban tartotta azokat, de már biztos tudósításai lehettek, mert daczára az egymást követő isaszegi, tápio-bicskei, hatvani, váczzi, nagysarlói fényes győzelmeknek, melyekben az osztrák haderő tönkre tétetett, a fegyverkezés, háborúra való készülődés minden erővel foganatba vétetett és a kormány az ország védelméről fokozódott mértékben gondoskodott.

Nemcsak uj honvédszászlóaljok, de Szemere minister indítványára, önkéntes guerilla-csapatok is szerveztettek. Megbízható férfiak lettek kiszemelve, kik a megyékben az ilyen önkéntes csapatok szervezésével és vezetésével megbízattak. Nálunk Szepességen Cornides Lajos lett arra kiszemelve. Őt tartották legméltóbbnak erre, mert nem csak nagy hazafisága, de rettenhetlen bátorsága által már is kitűnt a kassai csatában és a margiczáni ütközetben.

Cornides személyisége és megjelenése teljesen meg is felelt a neki szánt fontos szereplésnek. Magas, erős testalkatával, bizalmat és tiszteletet gerjesztő arcot egyesített. Tekintetéből kisugárzott az erély, a határozottság, de, ha kellett, a jó indulat is. Mint csapatvezér szigorú volt tisztjei és katonái iránt. Engedelmességet, pontosságot feltétlenül mindenkitől követelt. Ő maga a katonai erények mintaképe volt és bármit is kürtöitek irigyei arról, hogy későbben a hiúság és túlkapás elfogta volna, én benne mindég a jeles jellemet, a kiváló hazafit és a derék, katonát tiszteltem.

Cornidest a honvédelmi miniszter, Kossuth kormányzó kívánságára, őrnagynak kinevezte és egy önkéntes guerilla-vadászcsoport szervezésével megbízta, mely csapatnak feladata legyen, a galicziai határon az ellenséget feltartóztatni, ha betörne, azt nyugtalanítani, megtámadni, üldözni, minden összeköttetését meg hiúsítani, előnyomulását megnehezíteni és a hazafias szellemet a lakosságban ébren tartani. Hogy mennyire felelt meg ennek a feladatnak Cornides és csapata, ennek már a legjobb katonai művekben is nyomát találjuk. Lásd Görgei István „Szabadságharc“ I. és II. kötet 455. lapon és B. J. „Magyarország 1848/49. függetlenségi harczának katonai története“ III. kötet 23. lapon, valamint Gellich Rikárd jeles művében.

Már márczius havában jött vissza Debreczenből Cornides a kellő megbizással, magával hozva Demszky, Jelinek, Toperczer és Kövesdy honvéd tiszteket Itt Szepességen azután hozzája csatlakoztak: Weisz, késmárki lakos, Veszter Sándor, a híres tánezmester, Roxer Vilmos, Roxer Károly és későbben még Görgei Hugó, Perhács, Galgon, Szontágh, Édeskúty és más tekintélyes szepesi hazafiak. Ezek Merényben (Wagendrüssel) ütötték fel a főtábort és onnan szétmentek, mint az apostolok, Szepesség minden vidékére verbuválni.

Április 11-én, délután 3 órakor bevonult városunkba Cornides környezetével, nemzeti zászlókkal fellobogózott kocsikon és cigányzenével. A piac közepén megálltak. Zöldsinóros barna attilákkal, kék nadrággal és zöld tollas vadászkalapokkal, egyenruházott nyalka tisztek és altisztek leugrottak a kocsikról és zeneszó mellett hívogatták a fiúkat.

Én ezt a csinos csoportot és érdekes jelenetet az ajtóból megpillantván, oda futottam és az első felém közeledő altisztet Vezérfi (Führer) Ottó, késmárki fiút megkérdeztem, befogadnak-e?

Ó igen, szívesen, volt a válasz és az altiszt mindjárt is karonfogva az ott álló Cornides őrnagyhoz vezetett, ki engemet megdicsérve, azonnal bejegyzett guerilla-vadászai sorába. Toperczer hadnagy megfogott és körben forgott velem. Azután még két legény állt be, kik az altisztekkal táncoltak és általános lett a vígság.

De ezt a vígságot nemsokára tragikus jelenet váltotta fel. Édes anyám a gyógyszerértárból meglátván engemet a Cornidesékkal így fraternizálni, mindjárt sejtette, hogy mi történt. Feldúlt arcczal futott hozzám és könnyezve szemrehányást tett nekem, hogy „miért okoztam neki ezt a fájdalmat?“ „Édes anyám“, mondtam én neki félhalkan, „ne sírj és ne mutasd azzal, mintha te nem volnál jó honleány, inkább örülj és büszkélkedjél azzal, hogy már második fiad teljesíti a haza iránti kötelességét, hiszen tudod, mióta várom már az alkalmat, hogy a szabadságharcosok közé léphessek, hogy honvéd lehessenek és most boldog vagyok, hogy valahára beteljesült hő kívánságom!“ De édes anyám nem tudott megnyugodni és csak sirt keservesen. Cornides ezt látván, oda jött anyámhoz és azt mondta neki „édes asszonyom, büszke lehet, hogy ilyen lelkes fia van, nyugodjék meg, én megígérem, hogy magam fogok vigyázni fiára!“

Erre édes anyám némileg megnyugodott és sietett haza, hogy a legszükségesebbet összecsomagolhassa nekem, mert Cornides kijelentette, hogy negyed óra múlva indulunk. Csakhamar ott is volt a jó mama és egy csomagban hozott nekem fehérneműt és valami enni valót, Stefi bátyám pedig néhány forintot adott az útra. Azután elbúcsúztam anyámtól, testvéreimtől és rokonaimtól. Fest Zsiga nagybátyám e szavakkal búcsúzott el tőlem: „Gehe mein Sohn, das Vaterland ist das erste!“ A cigányzene ráhúzott a Rákóczy-marsra és sok jó kívánság és kendőlobogtatás közt elindult a menet Lócse felé.

Lőcsén elszállásoltattunk; én bizonyos Knothoz, a kórház-utczába, kerültem. Este összejöttünk a nagy „kávéház vendéglőben“, hol cigányzene mellett táncoltunk, vigadtunk és néhány ujonczot fogtunk. Másnap reggel betértem a Herrman-féle fűszerkereskedésbe valamit vásárolandó. Ott az engemet kiszolgáló fiatal embert felszólítottam, álljon be közénk. László, ez volt a neve, kedvet mutatott, de félt, hogy főnöke meg nem engedi. „Csak adja ide a kezét, a többit majd elintézem“, mondtam. Ó habozás nélkül azt meg is tette, mire én Cornides ör-

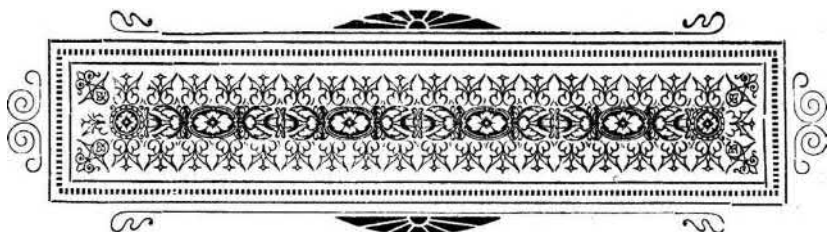
nagyot erről azonnal értesítettem és ez Roxer adjutánsát és a napos káplárt mellém adta, kikkel Herrman boltjába mentem és onnan László barátomat szépecskén elvittük. A Lőcsén beállt újonczok közül Lászlón kívül már csak Jobschra és Kreichelre emlékszem.

Mielőtt Lőcsét elhagytuk volna, kötelességemnek tartottam, kedves volt tanáromat és jóakarómat, Gretzinacher Jánost, meglátogatni és tőle elbúcsúzni. Igazi örömmel és szívéllyességgel fogadott, megdicsért hazafias lépésemért és atyai tanácsokat adva, sok szerencsét kívánt nekem. Ezen derék öreg úrral még későbbi években is a legszívélyesebb barátsági viszonyban voltam; többnyire német versekben leveleztünk egymással, ő persze mindég magasztos költészettel.

Délután több kocsin indultunk Iglóra, hol elszállásoltattunk és este a nagy vendéglőben megint mulattunk és néhány ujonczot fogtunk. Iglóról főhadi szállásunkra Merénybe indultunk. Útközben egy magánosan álló korcsmában kaptuk első fizetésünket, egy-egy napra 15 krajczárt pengő pénzben. Merényben igen jóra való házi gazdához jutottam szállásba, ki mindennel szívesen és bőven ellátott; sajnálom, hogy nevét már elfelejtettem, csak azt tudom, hogy kádár-mesterember volt.

Még aznap este felé vezettek minket egy nagy pajta-féle raktárba. Ott nagy rakásokban volt összehalmazva zöldszinóros szürke posztószűr, zöldszinóros kék nadrág, azután különféle puska, leginkább kétcsövű vadászpuska, néhány vont csövű golyópuska és néhány szuronyos fegyver, öv körül kötendő tölténytartó és végre kis kézi balták, melyeket oldalfegyver gyanánt felkötöttünk. Ezen felszerelési tárgyakkól mindegyikünk egyet-egyét választhatott magának. Én csinos kétcsövű puskát választottam, és mikor a nadnigot, a szűrt magamra húztam, a tölténytartót, a baltát övemre kötöttem, a puskát vállamra vettem, akkor a legboldogabb embernek éreztem magamat. Magam előtt láttam a becsület pályát, melyen nem csak a haza iránti kötelességet teljesíteni, de kitüntetést, babért is aratni lehet.





X.

A Cornides guerilla-vadászok első hadjárata és győzelme Gölniczbányán.

Április 14-én az egész csapat kivonult, lehetünk vagy háromszázan. A városon kívül gyakorlatokat tartottunk, marsiroztunk, kanyarodtunk, csatárlánczokat alakítottunk, puskát tölteni és löni tanultunk, földön csúszva előre, hátra mentünk, végre felállítottunk 200 lépésre egy deszkaajtót és abba célzt lőttünk. A kik ezen gyakorlaton, mint ügyesebbek kiténtek és lövéseikkel a deszkaajtót eltalálták, ezekből másnap az őrnagy, a tiszt karral egyetemben, az első századot állította össze. Voltunk 120-an 4 szakaszba felosztva, én a 3-ik szakasz második sorába kerültem, (Akkor háromsoros felállítás volt). A mint szakaszonként fel voltunk állítva és az altisztek az ő szakaszaikhoz beosztva, mindegyikünk 30 éles töltényt kapott. Szakadó esőben gyakorlatokat tettünk és csak délután két órakor lettünk elbocsátva oly parancscsal, hogy következő napon 5 órakor reggel teljes felszerelésben jelenjünk meg. Este a korcsmában megtudtuk, hogy másnap megyünk ellenséget keresni.

Reggel már 5 óra előtt ott állt az első század elindulásra készen. Az őrnagy megvizsgált minket, és miután mindent rendben talált, maga vezényelt „vigyázz, rendenként jobbra, fél jobb, indulj!“ A visszamaradt második század búcsút intett, a lakosság éljenezve, jó szerencsét kívánt és mi dobörgés mellett vigan indultunk el. Énekelve érkeztünk Svedlérre, hol egy és fél órai pihenőt tartottunk. Délre Remetén voltunk és innen egy huzamban gyalogoltunk Prackendorfig. Ide hozták nekünk a teljes felszereléshez még hiányzó zöld tollas, magyar címerrel

ékesített vadász kalapokat, melyekkel aztán a csapat igen jól nézett ki. Őrnagyunk édes atyja, 70 éves előkelő úri ember boldog mosolylyal bevárta itten fiát, és miután vele egy szobába visszavonult, csakhamar kijött az öreg úr rongyos szénégető ruhában bújva, feketére bemázolva és előre sietett Gölniczen át Sárosmegye felé, hogy az osztrákokat kikémlelje. Este már 9 óra volt, mire mi Gölniczbányára, éjjeli szállásunkra bevonultunk. A lakosság lelkes éljenzéssel fogadott és jól ellátott minket. Az én házigazdám gulyással és borral traktált és jó ágyat adott.

Borús reggel köszöntött be április 17-én, midőn én mély álomból felkelve a feltálat reggelihez ülni akartam. De ott kellett hagynom a jó pirított szalonnát és jó szlivoviczát, mert megszólalt a riadó dobpörgés, a lakosság ijedt arcokkal futkosott az utcákon kiabálva »jön az ellenség«! Csodálatos volt az a gyorsaság, mellyel 5—8 napos ujonczok megjelentek a gyűlhelyen. Csak néhány perez kellett hozzá, hogy az őrnagy a futó lépésben felvonuló egyes szakaszokat elhelyezze. Az első szakasz az országutat uraló erdő szélén, a második szakasz az alsó hid mellett, a harmadik és negyedik szakasz a felső hidon állíttatott fel. Alig, hogy az első szakasz helyére érkezett, már is összetűzött az osztrákokkal.

Őrnagyunk édes atyja, daczára nagy korának, élete veszélyeztetével, szénégetőnek maszkírozva kikémlelte az osztrákokat és az ő jelentése szerint, az Eperjesen veszteglő Vogel osztrák dandárénak, két század gyalogságból, 26 vadászból és egy szakasz vasas lovasból álló különítménye jött Gölniczbányára 10—12 üres kocsival, hogy a várost megsarczolja.

Az egyes lövésekre csakhamar erősebb sortűz következett. Ez volt az alsó hid mellett védett állásban álló második szakasz sorstüze, mellyel a hid felé közeledő vadászokat és a gyalogság egy részét fogadta és megállásra kényszerítette. Ott kitüntette magát egy Kalis nevezetű vakmerő lengyel, ki mint jó lövő — a töltött puskákat a hátulsóktól átvéve — folyton tüzelt az ellenségre, vagy nyolcz- osztrákot leterített és végre, midőn látta, hogy az osztrákok hátrálnak, a hidra ugrott fel, hadonázva és kiabálva, »Sturm«.

Az osztrák gyalogság zöme az erdőnek fordult, mert onnan első szakaszunk lövöldözni kezdtek. Onnan az első osztrák lovas Vezérli tizedesünk lelőtte. A lovasok erre az országúton vágatva a felső hídnak tartottak. Ott állt a mi szakaszunk. Roxer adju-

táns lován száguldozva őrnagyunk azt a parancsát hozta nekünk, hogy baltáinkkal fákat vágjunk ki és torlaszoljuk el az erdő és a Gölnicz folyó közötti keskeny országutat, mi által az ellenséges lovasság előnyomulását lehetetlenné tesszük. Ehhez a munkához azonnal a negyedik szakasz hozzá is fogott, a mi szakaszunk pedig a hídon állva maradt, tüzelésre készen, mert már egyes vasas németek közeledtek felénk.

Az első ellenséges lovasok láttára elfogott az úgynevezett ágyúláz. Majdnem mindegyikünknek vaczogott a foga. Egyik a másikra nézett és reszkedő hangon, de heroikus nyomatékkal kérdezte szomszédját »talán félsz«? »dehogy félek«! volt mind-egyiknek a válasza. Nem is volt az félelem, hanem roppant izgatottság, annál inkább, mert már akkor az őrnagy hozzánk jött és figyelmeztetett bennünket, hogy vigyázzunk és készüljünk, mert mindjárt itt lesznek a vasas németek, akkor jól vegyük azokat célba. Ezzel elhagyott minket és sietett az erdőbe; egyáltalában, ez az ember óriási tevékenységet fejtett ki akkor, mindenütt volt és mindenütt bátorította, lelkesítette embereit.

Az osztrák lovasok, a mint lőtávolba jöttek, minket a hídon készen állva láttak és a készülő torlaszt az úton észrevették, megfordultak és visszanyargaltak. Akkor egy altiszt futva jött az őrnagy azon parancsával, hogy mindkét szakasz azonnal siessen fel az előhegy magaslatára, mi tehát futó lépésben feliparkodtunk és csakhamar az első szakaszhoz értünk.

Itt füst és golyófütyülés fogadott minket. Az osztrák gyalogság hosszú csatárláncban támadólag lépett előre az erdőtisztáson, felénk folyton tüzelve. A mieink erdős platón, fák mögött elbújva csendesen várták be őket, míg azok madárpuskáink lőtávolába jönnek. Az őrnagy a golyózáporban fel és alá járt és megtiltotta a tüzelést mindaddig, míg ő maga nem adja meg az arra való jelt. Embereink nyugtalankodni kezdtek, hárman már véreztek könnyű sebekben, néhánynak kalapját, szűrjét lyukasztották át a golyók.

Mikor már csak vagy 200 lépésnyi távolságban lehettek tőlünk az osztrákok, akkor Cornides saját puskájával adta meg a jelt lövéssel és »Éljen a magyar«! kiáltással. A 120 fiú mint egy torokból utána kiállt »Éljen a magyar«! és sortüzet adott az osztrákokra. A jól célzott lövések megtették a hatást. Az osztrákok meghökkenve megálltak, többen megsebesülve összerogytak. Ezen zavarukat felhasználva »előre«! kiáltással, védett állásban puskát töltve és folyton tüzelve előre haladtunk.

Diadal lármánk áthatott a híd mellett álló második szakaszra is. Ez elszántan oldaltámadást intézett az ellenségre, mire az osztrákok oly zavarba jöttek, hogy vagy húsz sebesültjeit hamarjába az üres kocsikra rakva futva hátráltak az országúton Eperjes felé.

Képzeltetni, hogy mennyire hatott lelkeinkre ezen első győzelem. Szerettünk volna az erdőből kirohanni és a futó ellenséget üldözni, de a tisztok visszaparancsoltak, mert az őrnagy óvatosságból nem engedett minket nyílt térre, hogy az ellenség ne lássa, hogy hányán vagyunk és milyen gyerekek még. Ott tartott minket havas esőben egész estig. Tábortüzek körül állva, mert sárba lefeküdnünk nem lehetett, bevártuk a további parancsot. A gölnicziek pedig, hálájukat némileg lerovandók, egész nap kihordtak nekünk annyi enni, inni valót, a mennyi csak belénk fért.

Cornides örömtől sugárzó arczczal járt fel és alá, minden egyes csoportot megszóllított, dicsérettel elhalmozott mindnyájunkat. Nagyon örült ennek az első szép győzelemnek. Ilyen volt az a szabadságharcz. Az ilyenféle jelenségek mindennapiak voltak, mint itt, hogy április 14-én tartottuk első marsgyakorlatunkat, 15-én tanultunk puskát tölteni és löni, 16-án indultunk ellenséget keresni, 17-én már tűzben álltunk és daczára annak, hogy a vezetés nem volt valami katonai szakértelmű és csapatunk háromnegyed részében 15—18 éves gyerekekből állt, kik csak madárpuskákkal voltak felfegyverkezve, mégis megvertük a fegyelmezett, jól felfegyverezett, erős férfiaktól álló ellenséget.





XI.

Kémlejárat Eperjes felé. A radácsi összeütközés.

Már este 8 óra volt, mikor mi Sáros felé indultunk. Két órai fárasztó mars után kis faluba érkeztünk. Itt megtudtuk, hogy az ellenség sebesültjeivel és hallottjaival Eperjes felé futott. A koromsötét éj, a folytonos eső, bokáig érő sár készítette örnagyunkat, hogy itten megálljunk és némileg pihenjünk. Ue a szakaszunk nem pihenhetett, mert rajta volt a sor örökét állítani. A tizedes engem állított fel legvégső örnek; ez pedig nem volt tréfa dolog.

Dideregve, át és átázva hallgattam minden neszre és megdobbant szívem, mikor közel hozzám lódobogást hallottam. »Állj, ki vagy«! kiálték. »Jó barát«! volt a felelet. De ez nekem nem volt elég megnyugtató, azért még egyszer kiállítottam »szólj, ki vagy, mert lövök«! A már közelebb jött lovas visszakiállított »Cornides örnagy vagyok«! Alig, hogy ez éberségemet megdicsérte, tovább megy, lépéseket hallottam. »Állj, ki vagy«! kiáltásomra azt a választ kaptam »Jó barát, Kreichel«! Csak hamar mellettem is termett, nagy palaczkot vett elő és jó kortyot engedett innom a jó szlivoviczából. Miután már két óráig őrt álltam a borzasztó éjszakában, a század kijött a faluból, engemet is felvett és éjfél után érkeztünk Fénixhuttába, hol a többiek aludtak, de a mi szakaszunk az örszobában maradt és reggel négy órakor megint rám került a sor.

Reggel nyolcz órakor fél szakaszunk Demszky főhadnagy vezetése mellett indult patrólirozni. Hegyen, völgyen, helyenként térdig érő hóban két órai fárasztó hegymászás után leereszkedtünk a tegnapi éjjel elhagyott faluba, és mivel sehon sem találtunk nyomát az ellenségnek, visszatértünk Fénixhuttára. Éppen

dél volt. Roppant éhségünket és szomjunkat a tisztí lakból hozott nagy kosár főtt krumplival és a kútból merített friss vízzel csilapítottak. Nagy fáradságunkat ki sem pihentük, már is riadó dob-pörgés szólított sorakozásra.

Este sötétben, borzasztó időben, orkánszerű szélben, hulló esőben, sárban, vízben indultunk és négy órai mars után Isép nevű sárosi faluba értünk. Sok lárma és vesződés után felköltöttük a bírót, ki parasztházakba elszállásolt minket. Hárman jöttünk a falu végén kis viskóba. Tüzet csináltattunk és szárítottuk ruháinkat. Fáradságtól enni sem kívántunk, csak úgy ruhástul dobtuk magunkat a kiterített szalmára. Oly mélyen aludtam el, hogy csak hosszú rázás és kiabálás után birtak felkölteni. A mint nagynehezen felébredtem, nagy csudálkozásomra láttam, hogy már egy pajtás sincs a szobában, gazdám pedig azt mondta, hogy társaim a többiekkel elvonultak, mert éjjel riadó lövések fellármázták a századot. Erre én hamarosan a puskát, egyéb felszerelést és a félig szárított ruhámat magamra véve, sietségemben még fehérneműmet is ott hagyva, a hajnali szürkületben futottam be a faluba és nagy öröömre ott találtam a századomat. Itt megtudtam, hogy éjjel három óra tájban legvégső örünk lovast látván közeledni, riadó lövést tett, mire a század összedoboltatott.

Alig hogy oda érkeztem, már is Weisz századosunk felhívott benünket, hogy jelentkezzenek önkéntesek, kik vele patrolirozni mennek. Többen jelentkeztek, de ő csak ötünket választott: Kalist, Trsztjányuszkyt, Gedeont, Fleischert és engemet. Fél órai gyaloglás után egy malomba tértünk be, hol századosunk a molnárt az éjjeli lovas iránt megkérdezvén, tőle azt tudtuk meg, hogy az a lovas magyar huszár volt, ki a Kassán táborozó Dembinszky táborából egész idáig patrolirozott.

A malomnál elváltunk. Századosunk Kalissal tovább ment az országúton, hármunkat pedig az éjszakai erdős magaslatokra küldött, hogy arra nézzünk, nincs-e ellenség. Vagy három órai gyaloglás után, hegyen völgyen át egy nyílt dombra értünk, melynek alján kis falut láttunk. (Bujava a neve) Lépésünket meglassítottuk, attól tartva, hogy a faluban ellenség lehetne. A mezőn egy nőt láttunk, azt akartuk ez iránt kikérdezni. De ez, a mint benünket meglátott, »Jézus Mária«! kiáltással futni kezdett a falu felé. Trsztjányuszký kiáltására, hogy álljon meg, mert lelövi, még vesztebben futott és emberünk azon hiedelemben, hogy ez a nő

most bennünket elárul az ellenségnek, csakugyan utánna is lőtt, de szerencsére nem találta.

Mi most az erdő szélén elrejtve, vártunk egy ideig, de miután semmi gyanúst nem láttunk, bementünk a faluba. Ott már az összes tót parasztság fel volt lármázva. A bíró, egész tanácsával élénkbe jött és alázatosan várta parancsunkat. A lakosság összehordott kenyeret, sajtot, tejet és pálinkát, szívesen megvendégelt, mikor látta, hogy mi barátságos szándékkal jöttünk falujukba, hol még soha sem fordult meg semmiféle katonaság. Innen a bíró készséges útbaigazítása szerint tovább folytattuk utunkat és hosszabb gyaloglás után az erdőből kijutva, a Torisza völgyet láttuk magunk alatt és átellenünkben meredek hegyen Sárosvárromjait. Most az erdő szélén kelet felé mentünk és nemsokára Rokiczán falut pillantottuk meg. Itt megvártunk egy felénk közeledő parasztot, és miután tőle megtudtuk, hogy a faluban nincs ellenség, bementünk.

A falu korcsmájában meglepetésünkre már századosunkat Kalissal találtuk.' Századosunk mindjárt bort adatott nekünk, mi pedig jelentésünket tettük meg. A mint Isép felé visszaindulni akartunk, láttunk a Torisza vizen túl négy, katonasággal megrakott kocsit, feltűnni. Egy ház sarka mögé bújva bevártuk azokat. Századosunk felhívására én, mint a legkisebb, legugolva egész a Torisza partjáiig mentem. A mint a négy kocsit a túlsó parton átellenemben megérkezett, örömmel láttam, hogy honvédek ülnek azokon, kik »állj, kivagy«! kiáltásomra, »jó barát« szavakkal feleltek, csákóikkal barátságosan integettek. Azt mondták, hogy ők Kassára Dembinszky táborába mennek.

Isépre vissza megérkezve, századunkat már felállítva elindulásra készen találtuk. Őrnagyunk hamarjában adatott nekünk kis ebédet és nekünk is kellett azonnal a századdal ugyan azt az utat megtennünk még egyszer, de egészen Radács faluig, mely csak két órányira van Eperjesről. Itt éjjeli szállásokra betértünk, de meg volt nekünk parancsolva, hogy levetkezniük nem szabad, mert az ellenség minden perczen meglephet.

Ápril 20-án reggel egész kilencz óráig aludhattam és úgy némileg kipihenhettem a napnak előtti fáradalmimat. A magyar ellenes érzelmű parasztok pénzért sem akartak enni adni. Nagynehezen tudtam a korcsmában két kemény tojásra és egy pohárka pálinkára szert tenni. Délután 5 óra után riadó hívott össze bennünket és mi sietve ott hagytuk a falut, mert az Eperjes felőli

dombokon ellenséges csapatok mutatkoztak, melyeket valószínűleg a radácsi parasztság hozott nyakunkra.

Századunk tehát az átellenben emelkedő magaslatra húzódott fel, az első és második szakasz az erdő szélén védett állásban foglat helyet, a harmadik és negyedik szakasz pedig csatárláncba feloldva lassan a völgynek lebecsátkozott. Az osztrákok már oly távolságból megkezdték a tüzelést ellenünk, hogy a golyók eleinte hozzánk sem értek.

Ekkor egy komikus intermezzo játszódott le. Egy radácsi paraszt a völgyben szántott, de mint a lövések megdördültek, az egyik lóra felülve a falu felé vágatott. Ezt az osztrákok talán huszárnak tartották, mert többnyire őt vették célba. A golyók füttyülhettek körülötte, mert ütötte, verte a lovát, de úgy látszott, hogy mégis sértetlenül érte el a falut.

Az osztrákok ez alatt mindég közelebb jöttek és golyóik már a mi füleink körül is füttyülni kezdtek. Demszky főhadnagy oly tizenkét embert választott maga mellé, kiknek úgy mint neki vont csövű puskáik voltak. Ezekkel előre menve, viszonoztta a tüzet. Valamennyi jó lövő lévén, csakhamar néhány osztrákot leteritettek. Erre ezek szépen visszavonultak . az erdőbe, de mink is sötét erdőben botorkálva, szélben és esőben siettünk visszafelé, míg valahára Klemberg faluba éjjeli szállásra bevonultunk. Itt legalább krumplit és tejet szívesen adtak a parasztok és szalma fekhelyet készítettek.

Klemberg falut már korán reggel elhagytuk és tekervényes hegyes gyalogutakon déltájban egy magányosan álló majorsághoz jutottunk. Őrnagyunk itt ökröt vett számunkra, melyet néhány szakértő emberünk levágott és feldarabolt. Ezt századunk részben sütvé, részben gulyásnak főzve elfogyasztotta. Azután folytattuk marsunkat a szép hegyes, völgyes és erdős utakon és este felé Fenixhuttát értük el, hol aztán egy napi pihenőt tartottunk.

Ezen pihenő nap délelőttjén egyszerre csak vészlövés fegyverre szólította a századot. A mint kivonultunk, örömmel láttuk, hogy nem ellenséget, de barátokat fogadni siettünk. Görgei Hugó vezetése alatt vagy ötven önkéntes csatlakozott hozzánk. Ezeket legvégső örünk ellenségeknek nézte és lövéssel fogadta őket. A golyó Görgei füle mellett füttyülve repült el. Görgei, ki nemsokára beállt hozzánk és későbbben a harmadik vagy negyedik századnak századosa lett, annak az őrnök egy forintot adott borralalót azért, hogy a majdnem 300 lépésnyi távolságra mégis annyira jól lőtt.

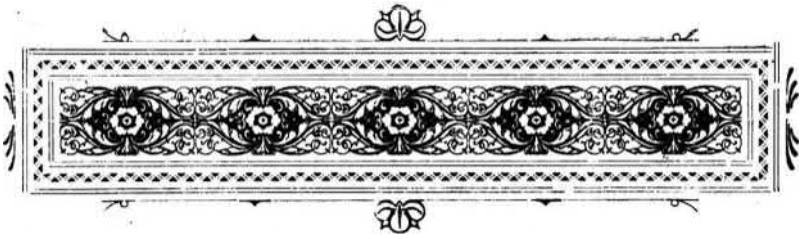
Fenixhuttából már az önkéntesekkel megszorodva indulunk Gölniczbánya felé, de Jekelfalván a Jekelfalusiak kastélya mellett táborot ütöttünk és ebédstációt tartottunk. A gölnieziek küldtek nekünk húst, kenyeret és inni valót és táborunkban folyt a vigság, ének és táncz. Jekelfalusy 14 éves fia Guirin közénk keveredett és még az nap atyja engedelmeivel beállt hozzánk vadászni. Kellemes meglepetés ért engem itt, a mennyiben a szepesváraljai Toperczer Zsiga rokonommal találkoztam, ki otthonról sokat beszélt nekem és tölem és felőlem vitt híreket haza. Még jelenlétében az őrnagy engem bízott meg egy kényes kiküldetéssel.

Az isépi zsidó bérlőnek a fia ebéd után beállított lóháton Jekelfalvára és felcsapott hozzánk vadászni, csak arra kérve az őrnagyot, hogy a lovat küldje vissza haza és üzenje meg szülőinek, hogy itt van. Miután Isép már az ellenség őrző körébe tartozott, azért ezen megbízás kivételére óvatosság és elszántság kívántatott. Az őrnagy engem szemelt ki erre. Két erős, bátor vadászt mellém adva, engem lóra ültetett és úgy expediált.

Isépre szerencsésen megérkezve, a bérlőnek lovát átadtuk és a dolgot elbeszéltük neki. Erre a zsidóné rémitően lamentálni kezdett és azonnal szetkeződött, hogy ő maga megy az őrnagyhoz és kérni fogja, hogy fiát adja vissza neki. Rögtön be is fogadott, én pedig addig az egykori szállásomra futottam, hol a becsületes parasztoktól az ott hagyott fehéreneműmet sértetlenül átvettem.

Nagyon jól esett hármunknak a zsidónéval kocsin mehetni vissza. Jekelfalván századunkat már nem találtuk, mert időközben Gölniczbányára tovább ment. Már este 10 óra volt, a mint oda érkeztünk. Én felkerestem az őrnagyot és megtettem a kellő jelentést. A zsidóné utánam nyomult az őrnagy elé és összekulcsolt kezekkel kérte őt, hogy a meggondolatlan fiút engedje szabadon, de az őrnagy nem teljesítette kérelmét. Ház tizedes engem aztán szállásomra vezetett, hol hamarjában tejevest tésztával főztek nekem és jó szalma fekhelyet csináltak számomra.





XII.

Vogel és Benedek elleni hadműveleteink.

Gölniczbányán hozzánk, a legénységhez is átszivárgott az a hír, mely itt őrnagyunkat érte, hogy Galicziából egy ellenséges csapat betört és délnek tart, azért már korán reggel a legrövidebb úton siettünk Igló felé. Szép erdős gyalogúton, hegynek fel, helyenként gyönyörű kilátást élvezve, az út legmagasabb kilátó pontján leheverésztünk és ott a magunkkal hozott szerény ebédet elfogyasztottuk. Azután Szlovinka falúba lebocsátkoztunk. A falu előtt a század két részre oszlott, az egyik futólépésben megke-
rülve a falut, a túlsó oldalról, mi pedig az innensőről nyomultunk be és bekerítettük a bányavezetőségi lakást, honnan a bányafő-
nököt, bizonyos Urbaleket, mint foglyot magunkkal vittük, mert kitudódott, hogy ez a cseh születésű úr az osztrákokkal össze-
kötöttségben állt a magyarok ellen. A szlovinkai bevándorlott bá-
nyász népnek egy része összecsendült és fenyegetni kezdett, de a
mi szakaszunk lövésre készen neki ment és szétkergette a lá-
zangó népet.

Megint szép hegyi utakon tovább haladva a magasan fekvő Porács faluba éjjeli szállásra érkeztünk. Itt az a meglepetés ért minket, hogy megérkezésünkkor a szepesváraljai városi banda jött a Rákóczy-indulóval élénkbe. Előre küldött kémeink ide azt a hirt hozták, hogy egy osztrák fél dandár Benedek vezérlete alatt Iglón éjjelez. Kiadatott tehát nekünk az a szigorú parancs, hogy csak teljes felszerelésben szabad lefeküdni és aludni.

Április 25-én a reggeli szürkületben már elhagytuk Porácsot és a Hegeny hegy gerinczére felmáztunk. A legszebb tavaszi reggelben innen rendkívül érdekes kilátást élveztünk. Balra a mély

völgyben Merény, jobbra Lőcse és Igló városok, háttérben a fel-séges Magas Tátrával, éjszakkélet felé a Branyiszko hegység, ennek az alján Szepes vára, a káptalan és sok falu tűnt fel szemünk előtt.

Sajnálatomra hamar elhagytuk ezt a gyönyörű panorámát és leereszkedtünk a völgybe. Itt egy magányosan álló korcsmában néhány vadászszal a második századból és merényi önkéntesekkel találkoztunk. Ezek azt mondták nekünk, hogy ők örökként hagytak itten és hogy a második század, merényi önkéntesekkel a Grajnár hegyre sietett az átvonuló osztrákok megtámadására. Mi tehát futólépésben iparkodtunk a meredekségen felfelé haladni, mert már egyes lövések estek, majd erős lövöldözés hallatszott.

Most rohanva futottunk a harctér felé, de nemsokára a lövések ritkábbak lettek, végre csend lett és az erdőből egyes merényi önkéntesek mutatkoztak, utánuk egyes vadászok is tűntek fel. Alig hogy őrnagyunk kérdőre vonta ezeket, »hogy mit bujkálnak itt egyenként?« már is kibontakozott az egész második század Veszter százados, Perhács főhadnagy és Jelinek hadnagy tisztekkel.

Ezek aztán hivatalos jelentést tettek az őrnagynak, nekünk pedig elbeszélték, hogy ők a Grajnáron az átvonuló Benedek fél dandárét megtámadták, egy őrnagyot, egy tisztet és vagy 15 embert lelőttek cs, mivel körülfoglalástól tartottak, lassan visszahúzódtak. A mi embereink közül csak egy sebesített meg, egyik pedig, ki az elesett őrnagyot kifosztani akart, eltűnt és vagy agyonlövetett vagy fogságba esett.

Ezen összeütközésnél a merényi önkéntesek is kitartóan és bátran viselkedtek és tüzeltek. Jellemző ezen emberek magyar hazátságára az a jelenet, mely itt előadta magát, hogy mikor az osztrákokat meglátták, mindnyájan dühösen fenyegetni kezdtek, sőt egyikök, bár maga is csak németül tudott beszélni, oda kiállt nekik: »Boát tu fafluchta táitscha Hond, bir bén dér sclion záigen!« (»Megálj te átkozott német kutya, majd megmutatunk neked!«) Merénybe visszakerülve, az ottani polgárok — látván a mi kimerültségünket — magukra vállalták az éjjeli őrködést.

Másnap reggel mindkét század felvonult az őrnagy lakása előtt. Az őrnagy a tisztikart maga köré gyűjtette és parancsára Roxer adjutánsa felolvasta azok neveit, kik az utolsó mozgalmas napokon úgy viselkedtek, hogy altiszti előléptetésre érdemeseké

tették magukat. Tizenketten voltunk olyanok, de mivel csak nyolcz tizedesre volt szükség, sorsot kellett húznunk. A nyolcz kedvező sorsúakat besorozták a második és harmadik századokba tizedeseknek, négy pedig altizedesi rangban maradt az első századnál. Utóbbiak közt én is voltam, de nem haragudtam, mert mégis csak az első század volt az elite század, mely már fényes győzelemmel dicsekedhetett és bizonyos nimbus környezte mindvégig.

Az első század mindjárt útnak is indított Igló felé. Markusfalván ökröt öltek meg számunkra és ott tartottunk ebédstációt. Ezen a marson először altiszi minőségben szerepeltem, a mennyiben tizenkét emberrel az előhadat képezve, elsőnek vonultam be Iglóra és pedig lövésre készen, mert nem tudhattuk, nincs-e még ellenség ottan. A városház előtt megálltunk, hova csakhamar az egész század is megérkezett. Őrnagyunk azonnal megsemmisítette az osztrákok rendeletét és magyar szellemű hatóságot instalált. Daczára a megeredt nagy esőnek nem maradtunk Iglón, hanem a smégeni hámorba mentünk éjjelezni. Ott pedig mindössze csak két épület volt és mi a legénységgel kénytelenek voltunk a piszkos szenes hámorházban a földön aludni, nagy széndarab volt a vánkos.

Egy egész napot és a következő éjjelt itt töltöttük elrejtve, mert kémeink jelentették, hogy Vogel Eperjesről elindult és Dembinszkyt elkerülve, a Branyiszkón át Szepességre érkezett. A legnagyobb óvatosság vált szükségessé, köröskörül sűrűn kellett őrtököt állítani. A mi szakaszunk foglalta el az őrszobát. Hárman voltunk az örvezetéssel megbízva. Nappal még csak ment valahogyan a dolog ebben a szünetlenül szakadó esőben, de éjjel bizony sok bajjal járt, a mint azt a következő eset is bizonyítja. Midőn én nyolcz emberemmel az éjféle őrjáratra mentem és első sorban a domb magaslatán álló őrt felváltani akartam, a koromfekete sötétségben, esőben, sárban csak nagy nehezen tudtunk az örre akadni. Visszajövet egy zúgó vízzel megtelt úti árkot kellett átugornunk. Én mint vezető elsőnek mentem neki, de semmit sem látva, a helyett, hogy átugrottam volna az árkot, belé estem majdnem hasig a vízbe. Altiszt társaim aztán még kinevettek, mikor nedvesen, sárosan visszatértem az őrtanyára.

Még éjjel tudhatta meg az őrnagy, hogy Vogel április 28-án Lőcsén fogja éjjeli szállását tartani, mert már korán reggel kiadta azt a parancsolatot, hogy harmadik szakaszunk Roxer Vilmos százados

vezetése alatt rögtön induljon a blaumontagi erdőbe, honnan Lőcsét és egész környékét jól láthatni. Feladatunkká tette, hogy a mennyire csak lehet, tüntessünk az osztrákok ellen, figyeljük meg mozdulataikat és terjesszük el mindenütt azt a hirt, hogy 30,000 magyar önkéntes van indulóban Vogel ellen. Az őrnagy maga fogadott egy jámbor smégeni német embert, ki által levelet küldött a lőcsei polgármesternek, melyben felhívja, hogy húsz-harminczezer ember számára csináljon szállást és szerezzen élelmet.

Ezt a küldönczöt — a mint azt előre tudtuk és kívántuk — Vogel előőrsei elfogták és mivel együgyűen bevallotta, hogy ő Cornides őrnagytól levelet visz a polgármesternek, Vogel elé vitték és az olvasta el az üzenetet.

Szakaszunk a blaumontagi erdő éjszakai szélén fel volt állítva és megfigyelte az ellenséget, -melynek táborát a Lőcse melletti mezőkön egészen jól lehetett látni. Délután öt vasas német közeledett az iglói úton felénk és a közvetlen alattunk fekvő Palmsdorf faluban megálltak. Roxer századosunk azonnal parancsot adott, hogy hason mászva közeledjünk a faluhoz és azt körülvéve fogjuk el a lovasokat. De mielőtt oda értünk volna, egy szepesi önkéntes nagy távolságból lőtt azokra, mire ők megfordultak és táborukba vissza vágattak.

A mint esteledni kezdett, minden egyes emberünk köteles volt egy-egy tábortüzet csinálni és éleszteni. Ez a 25—30 tábori tűz, melyet a Vogel táborából nagyon jól lehetett látni, csakugyan azt a gondolatot támaszthatta Vogel agyában, hogy ezek valami nagyobb haderő, előcsapatjának tábortüzei lehetnek. Összes bandáit és dobosait járatta végig a táborban és verette végig a zapfenstreichot, hogy lássuk, hogy ők is ébren vannak.

Mikor már egészen besötétődött, a százados két bátor fiút adott nekem és leküldött az országúira őrt állani. Az út mellett egy kis kertben tüzet csináltunk magunknak, ott elhelyezkedtünk és felváltva mindég egyikünk a kerítés mellett vigyázott. Éjfél felé lódobogás hallatszott és úgy látszott, mintha fehér köpenyes lovas közelednék felénk. Mindhárman a kerítéshez álltunk és lövésre készen vártuk a lovast, de ez valószínűleg neszt hallott, a tüzet is észrevehette, megfordult és visszanyargalt. Éjfélkor felváltott minket három más vadász és mi felmentünk az erdőbe tüzet éleszteni.

Április 29-én még szürkület előtt hallottuk a riadó dobpörgést és trombitaszót az ellenséges táborból, és a mint valamivel

világosabb lett, már is az ellen előhada Palmsdorfon át Igló felé haladt. Századosunk távcsövön át észrevette, hogy az ellenség egyik csoportja a mezőkön áthúzódik jobbra, látszólag oly szándékkal, hogy az erdőt bekerítse. Mi tehát futólépésben iparkodtunk, hogy az erdő túlsó nyugati szélét még elég korán elérjük és a schmégeni hámorba menekülhessünk. Alig hogy a nyílt mezőre kiértünk, láttuk, hogy az ellenség hosszú csatárláncban közeledik az erdő felé. Helyzetünk igen válságos lett. A kelepceből csak bujkálva gyors lábainkkal menekülhattunk. Árkokban és bokrok mögött leguggolva futottunk Schmégen felé. A magasabb nyílt mezőn ugyan észrevették az osztrákok, lőttek is utánunk, de mi szerencsésen elértük a hámort, honnan sziklás magaslatra felmáztunk és oda már utánunk jönni nem mertek. Megmenekülésünket csak Roxer Vilmos százados ügyes vezetésének köszönhattük.

A mint már az ellenség nyomát nem láttuk, lassan lebocsátkoztunk vissza a hámorba. Egyszerre csak erős puskaropogást hallottunk az erdőből, mely mindég feljebb a Graynár-hegy felé húzódni látszott. Roxer százados mindjárt sejtette, hogy a többi három szakaszunk a Grajnáron összetűzött az osztrákokkal. Éppen készültünk mi is a harctérre, a mint a szepesi önkéntesek ijedt arczokkal egyenként kijöttek az erdőből és vagy 20—30 vadász is utánunk jött. Ezek rémdolgokat beszéltek nekünk és pedig, hogy az erdőben megtámadták Vogelt, de oly szerencsétlenül jártak, hogy csak ők menekülhettek, a többieket az őrnagygyal együtt Vogel gránátosai körülvették és elfogták.

Ezen szomorú elbeszélést egyszerre csak dobörgés szakította meg. Réműlet fogott el bennünket is és éppen menekülni akartunk, a mint örömünkre láttuk, hogy az erdőből a mi őrnagyunk az egész csapattal a legszebb rendben kibukkant. Örömrivalgással és éljenzéssel fogadtuk őket. Az őrnagy felháborodással szemrehányást tett ez önkénteseknek, hogy az ő futásuk által őt a legválságosabb helyzetbe jutatták és csak elszántságának köszönhette, hogy a kelepceből menekülnie sikerült. Ezek után megköszönte ez eddigi fáradságukat és elbocsátotta őket. Azt is beszélték, hogy Cornides itt nem igen erélyesen intézte támadását Vogel ellen, mivel ez Pákh szuperintendenst és más előkelő polgárt vitt magával Iglóról oly fenyegetéssel, hogy ha őt (Vogelt) a hegyekben valami baj érné, ő azokat felakasztatja.

A következő napon is itt tartózkodtunk a smégeni hámorban.

Éjjel megint rám került a sor az örök felváltására. Az utolsó ör felváltásánál kocsizörgés hallatszott az úton. »Állj, ki vagy!« kiáltottam a sötét éjszakába »Jó barát!« volt a felelet. De a mint a kocsi közelebb jött, fehér kereszt szíjakat vettem észre, a milyen csak osztrák katonáknak volt. Arra erélyesen oda kiállítottam »megállj!« a legénységnek pedig »lövésre készülj!« A kocsi megállt, de akkor már megismertem őrnagyunk hangját, ki adjutánsával jött Iglóról és egy elfogott osztrák katonát hozott magával. A mint az őrszobába visszakerültem, már ott láttam ezt az osztrákot vígan éljenezve fehér szíját fekete színnel bekenni. Ő közénk állt és a harmadik századba besoroztatott.

Május 1-én már korán reggel Késmárkra indultunk. Minden városban és faluban, melyen átvonultunk, éljen rivalgásokkal, vírágokkal fogadtak minket, főleg Késmárkon, hol úgy, mint mindenütt azonnal az ellenség intézkedéseit megsemmisítve, hazafias rendet csináltunk. Késmárkon két napot töltöttünk és több ujonczot összeverbováltunk. Itt bevártuk egyik szakaszunkat, mely Lőcsére indítatott, hogy ott is rendet csináljon Vogel után. Ez a szakasz onnan 25 katonapuskát és öt osztrák foglyot hozott, egy fiakkeres kocsin pedig Eilberg bárónét két vadász fedezete mellett beszállították mint politikai foglyot, mert ezen úri nő czimborált az osztrákokkal. Az őrnagy ezt Debreczenbe expediálta, az osztrák foglyokat pedig saját kérelmükre besoroztatta a harmadik századba.

f' Május 3-án reggel Nedeczky Sándor tizedes társammal szakaszunkat rendezvén, századosunk lakása elé vonultunk, hol nem sokára az egész század együtt várta a napi parancsot. Századosunk a tisztek kíséretében kijött és miután a század előtt megállt, felhívására az egyik tiszt elővett egy hosszú iratot, melyből a magyar országgyűlés április 14-én hozott azon nagy horderejű határozatát olvasta fel nekünk, mely szerint Magyarország teljes függetlensége kimondatott és Kossuth Lajos kormányzóvá kikiáltott. Erre az egész század, a tisztek példáját követve, a kalapokon diszlő magyar czimerekről letörte a koronákat és »Éljen Kossuth!« »Éljen Görgey!« »Éljen Cornides!« lelkes kiáltásokba tört ki. Azután Késmárkot elhagyva, gyors menetelben Iglóra vonultunk!

Már útközben hallottuk azt a hírt, hogy az egyesült Vogel és Benedek a helyett, hogy feladatukhoz képest, az osztrák főhadsereghez való csatlakozásukat megkísérlették volna, Gömör-megyéből visszafordultak és megint Szepességnek tartanak. Azért

másnap már korán reggel indultunk Iglóról, nem is a rendes utakon, hanem az erdők szélén divatosan haladva a második század után, mely már napnak előtte a gömörszepesi hegységbe ment az osztrákok elejébe. Káposztafalva mellett tábort ütöttünk. Iglóról hoztak ide nekünk húst és kenyeret. Ez alatt, míg mi ebédeltünk, kémeink bejárták a vidéket, hogy a második századot felkeressék és az ellenség hollétéről tudomást szerezzenek.

Alig hogy ebédünket elfogyasztottuk és a tábortüzek közé lefeküdni készültünk, láttunk egy másodszázadbeli vadászunkat sápadt arcczal felénk futni. Ez elbeszélte, hogy a második század, midőn a vernárdi szorosban a visszavonuló két osztrák dandárt megtámadta, az ellenség sokasága által bekerítettett, részben lelövetett, részben elfogattatott, csak igen kevésnek sikerült, úgy mint neki, megmenekülni. Általános levertségünket egyszerre nagy örömrivalgás váltotta fel, mert az erdőből kijött Veszter százados második századával, melyet teljes rendben táborunkba vezetett.

Őrnagyunk örömes arcczal fogadta Vesztért, kezét szorított vele és elbeszéltette magának a történeteket.

Ott, hol toronymagasságú, meredek sziklák legkeskenyebbre szorítják össze az utat, várta be Veszter a második századdal a Popova hegyről levonuló osztrák két dandárt; huszonöt vadászt pedig a sziklák tövében bokrok mögé elrejtve állított fel, oly parancsolattal, hogy ezek csak akkor löjjenek, mikor az osztrák táborok a puskacsövek elé kerül. Elvonult már az ellenség előháda és közeledett a középhad, melylyel az egész táborokar és a két' dandárnok is jött. A tiszt megadta a huszonöt vadásznak a jelt, hogy lövésre készüljenek. Ebben a pillanatban az egyik ügyetlen vadásznak a puskája elsült, mire az osztrák táborokar hátra vonult és az ellenséges gyalogság azonnal hosszú csatárlánczba felosztva, vadászaink támadására rohant, kik hamarjában puskáikat kisütötték, néhány osztrákot lepuskáztak és a sűrj erdőbe visszahátráltak. Táborunkba megérkezve, Veszter százados embereit megszámlálva, azt constatálta, hogy három közembere hiányzik és ezek nem is kerültek elő többé.

Alig hogy a második század némileg kipihente fáradalmait, már is talpra szólítottak minket előőreink vészlővései, de az egyszer nagy örömünkre, mert hozzánk csatlakozandó táborunkba érkezett a gömöri önkéntesek jól felfegyverkezett és harczedzett hetven főnyi csapatja, mely az osztrákokat követte és azokat hátulról nyugtalanította.

Délután 5 óra után kocsin erősen hajtvva érkezett táborunkba Demiány késmárki kereskedő, ki egyenesen Poprádból jött, csudálatosán az osztrák táboron át. Azonnal felkereste az őrnagyot, ki csakhamar az egész tiszti kart magához hívatta, hol titkos tanácskozás folyt a teendők miatt. Csakhamar hozzánk is átszivárgott az a hír, melyet Demiány hozott és mi megtudtuk, hogy a két osztrák dandár a Tátra alján Poprád és Felka körül táborba szállt és ott meghálni készül; Vogel pedig összehívatta az öt tátraaljai városok hatóságait és megparancsolta nekik, hogy a szűk. séges azonnali ellátáson kívül, másnap reggelig még 40,000 ezüst forintnyi sarczot teremtsenek elő, mert különben porrá égeti és löveti az öt várost és katonáinak megengedi a szabad zsákmányolást.

Hét órakor este megjött a parancs, hogy az első század balra Grönicz felé, a második század a gömöri önkéntesekkel jobbra Csütörtök felé a legnagyobb csendben induljon, hogy még hangos szó se hallassék. Úgy indultunk a legmerészebb és legfényesebb fegyvertényünkre, melyet Breit József »Magyarország 1848/49-iki függetlenségi harcának katonai történetében« is fel-
említ.





XIII.

A poprádi éjjeli rajtaütés.

Századunk több falun átvonulva csendes, de sebes lépésben haladt Grönicz felé. Már koromsötét éjszaka volt, mikor oda érkeztünk. Úgy a korcsmában, mint sok parasztházban találtuk még a fosztogatás nyomait, melyet az itt néhány órával előbb átvonult osztrákok hátrahagytak. Sírva panaszkodtak a lakosok, hogy minden eleségtől megfosztattak; a hátvéd rakonczátlan katonái mindent, a mit kézhez kerítettek, elszedtek tőlük. Itt is megtudtuk, hogy az ellenség a poprádi fensíkon éjjeli táborba szállt.

Rövid pihenés után tovább mentünk. A fekete sötétségben semmit sem láttunk, csak azt tudtuk, hogy erősen emelkedő úton haladunk erdős hegyek közt. Éjfél lehetett már, midőn mi néma csendben egy épület előtt megálltunk. Ez volt a virágvölgyi korcsma, mely már közel van Poprádhoz.

Azt láttuk, hogy Weisz századosunk mindenek előtt nagy üres sörös hordókat gurított ki, azután tizenkét vadászt magánál visszatartva, a négy szakaszt egy-egy tiszt vezetése alatt felküldte az erdős magaslatra. A mint a mi szakaszunk Galgon hadnagy vezetése alatt felért, a nyílt tisztásról érdekes látvány tárult fel szemünk előtt. Alattunk a fenlapályi síkon száz meg száz örtűz körül tanyázott az ellenség. Alig 500 lépésre tőlünk voltak a legvégső örcsoportok.

A legnagyobb csendességben levonultunk a fiatal erdő, lapályban végződő széléhez, mely már egészen közel volt az ellentáborhoz. Az erdőszél egész hosszában felállított négy szakaszunk és úgy tüzelésre készen, vártuk a parancsszót. Egyszerre csak roppant durranás hallatszott a fejünk fölötti magaslatról, mintha nagy ágyú szólalt volna meg. E pillanatban felhangzott tiszteink parancsszava »tüzelj!« és a négy szakasz egyszerre sortüzet adott az ellenséges táborra, mire folytonos tüzelés következett felváltva az ágyúdurranással.

Tüzelésünk hatása azonnal észrevehető volt az őrtüzeken, melyekből üszögoszlopok felkavarodtak, az emberi alakok pedig onnan eltűntek. Zaj, lárma, ide-oda futkozás közben iparkodtak az ágyúkat, társzekereket biztonságba hozni és a nélkül, hogy egyetlen lövést tettek volna, futottak azokkal a városba. Támadásunk oly zavart idézett elő az osztrák táborban, hogy a legközelebb hozzánk tanyázó osztrákok fejvesztesen futni kezdtek Felka felé, és ha Benedek onnan gránátosaival nem állítja meg a futókat és némi rendet nem hoz be megint soraikba, az ágyúkat, a társzekereket és az összes táborig felszerelések fedezetlenül maradtak volna és egy jó szuronyos puskákkal felfegyverkezett zászlóalj azokat könnyen elfoglalhatta volna. De nekünk vissza kellett vonulnunk, hogy gyengeségünket el ne áruljuk. Úgyis célzott értünk annyiban, hogy Vogel a hadi sarczot, fosztogatást és rablást ott hagyni, hadait egész éjen készletben tartani és végre elvonulni kénytelen volt.

A mint a virágvölgyi korcsma körül megint sorakozni kezdtünk, még csak akkor tudtuk meg, hogy minek gurította ki Weisz századosunk az üres hordókat és mi okozta az ágyúféle durranást. Weisz az üres hordókat felvitette a magaslatra, az egyik fenekét kiverette és minden hordóhoz hat-hat vadászt állított, kik egy parancsszóra egyszerre kisütötték puskáikat a hordóba, mi által oly viszhangot idéztek elő a hegyekben, hogy valóságos ágyúzásnak látszott és annak tekinthette az ellenség is, mert annyira megrémlett, hogy kéme hadat sem indított felénk, hanem Poprádon túl állt védő állásban egész reggelig.

Május 5-én reggeli szürkületkor a magaslaton jártam az öröket felváltandó, akkor már kivihettem, hogy az ellenség a Liptó felé-vezető országúton elindulásra készen áll. Nem sokára Weisz százados is feljött, és mikor látta, hogy az osztrák hadak csakugyan már indulófélben vannak, leküldött engem azon parancsolattal, hogy a század azonnal induljon Poprád felé.

A virágvölgyből kibontakozva, egyes sorra szakadoztunk, hogy többet mutassunk és úgy egyenként (Gansemarschban) mérészen neki indultunk Poprádnak. Az osztrák utóhad megállt és arcczal felénk megfigyelte mozdulatainkat. Mi tehát lasítottuk lépéseinket, de nem sokáig kellett haboznunk, mert a jobboldali magaslatról víg dobörgés mellett lejött az őrnagy a második századdal, ezeket mi hatalmas éljenzéssel fogadtunk, melyet ők a legélelkenbben viszonoztak.

Az örömrivalgás, a merész előrehaladás az ellenséget megint oly zavarba hozta, hogy sebes léptekkel odább állt és Lucsivnáig futott, hol tábort ütött. Mi pedig diadalmasan bevonultunk Poprádra, hol minket, mint megváltókat, hálás örömmel fogadtak, de itt meg nem állva, Szepes-Szombatra meneteltünk. Ott a lakosság zenével, éljenzéssel jött élénkbe, a leányok virágokkal, koszorúkkal elhalmoztak. Úgy akarták hálájukat irányunkban leróni azért, hogy mi mentettük meg őket a rémítő sorstól, melyet Vogel nekik szánt. De hazánknak is tettünk az által jó szolgálatot, hogy a két osztrák dandárnak az osztrák főhadsereghez való csatlakozását megghiúsítani segítettünk.

Szepes-Szombaton csapatunk elszállásoltatok csak a mi szakaszunk őrzőjára rendeltetett ki. Roxer hadnagygyal jó sűrűen állítottuk fel az őroket, mert az ellenség Lucsivna mellett táborozott és az ő őrei a mieinkkel farkasszemet néztek. Attól lehetett tartani, hogy még éjjeli támadásnak is lehetünk kitéve, azért a legnagyobb óvatosság és éberség kívántatott. Egész éjjel fenn kellett lennünk az őrtanyán és őrzőjévekkel bejárni a vidéket.

Reggel még mindig ott Lucsivnán láttuk az ellenséges tábort, de délelőtt tíz óra felé hirtelen felkerekedett és gyorsan eltűnt a lipői úton. Ezt a hirtelen eltűnését valószínűleg az okozta, hogy akkor a Csütörtök felőli úton a gömöri önkéntesek berukkoltak hozzánk és ezeket a Vogelék valamely nagyobb magyar had, talán a Dembinszky-féle hadtest elővédjének tarthatták.

A szepes-szombatiak irántunk való hálájuknak úgy akartak legjobban kifejezést adni, hogy mindennel bőven elláttak. Az őrtanyán a molnárné az egész szakaszt este pompás túrós csúszával és reggel szalonnával és szlivoviczával tartott. Délben a negyedik szakasz felváltott minket és mi ketten Nedeczky tizedes társammal egy jobbra való polgári házba jutottunk, hol valóságos traktával vendégeltek meg.

Délután az ide rendelt késmárki zenekar térzenét adott a mi mulatozásunkra. A Hunyady-induló hangjai mellett vadászaink és nagy közönség gyűlt össze a piacon. A szepes-szombatiakon kívül ide jöttek a poprádiak, a felkaiak, a inatheócziak, a strázsaiak ifja, öregei hogy részt vehessen abban a mulatságban, melyet számunkra rendeztek.

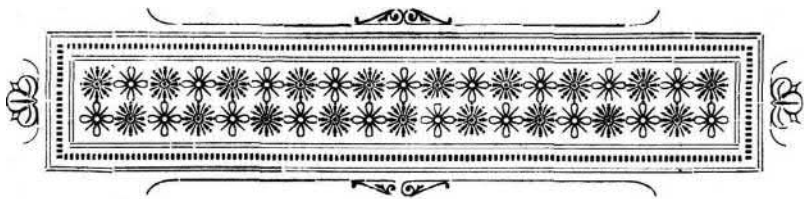
Kapva az alkalmon néhányan összeálltunk és verbunkost tánczolván, hívogattuk a fiúkat, hogy álljanak be hozzánk. Éppen vigcsárdást tánczolván körben forogtunk, a mint vágatva jött egy lovas

hírnök azzal a rém hírrel, hogy egy 680 emberből álló osztrák zászlóalj a magyar születésű Szirmay vezetése alatt Késmárkot elhagyva, Szepes-Szombat felé tart és előőrsei már Matheócson volnának.

Erre a zene elnémult, a lakosok ijedten haza futottak, a dobok riadója összehívta a harcosokat. Szepes-Szombaton és Poprádon, az öt városban, a közeli falukban megkondultak a vészharangok, fegyverre szólítva a népfelkelést. Nehány perez alatt együtt volt a két század és Popradról futólépésekben jöttek hozzánk a gömöriek. A főpiacz, melyen még alig elhangzott az öröm, a vígság, komoly harczias szint vett fel.

Mindenki készült a legközelebbi komoly eseményekre, vadászaink megvizsgálták puskáikat, friss gyújtót tűztek a piramisokra és aztán bátor elszántsággal várták a Szirmay uramékat. Ez az úri ember egy régi magyar nemes család ivadéka, sárosmegyei földbirtokos jónak látta, hazája ellen fegyvert ragadni; beállt hazaelleenségnek. De miután Sárosmegyében és a galicziai határon megejtett toborzásával alig háromszáz legényt tudott fegyver alá gyűjteni, az osztrák hadvezetőség vagy négyszáz rendes katonával a palombini ezredből megtoldotta csapatját és úgy küldte be Galicziából Vogel és Benedek után. De Szirmay mindjárt az első összeütközésnél pórul járt, megsebesült. Krakón láttuk őt mankón járni.





XIV.

A tótfalusi ütközet

Cornides őrnagyunk, mint az egész had főparancsnoka azonnal következő rendben indította a csapatokat. A jól felfegyverkezett, harczedzett gömörieket előhadként előre küldte, azután következett két századunk mint középhad, a hátvédet pedig a — kaszákkal, fejszékkel és néhány puskával felfegyverkezett — népfelkelők tömege képezte, mely különben minden városban és faluban, melyeken átvonultunk, mindég jobban felszaporodott.

Nagy lelkesedéssel és az összes lakosság ovációi mellett indultak a csapatok Matheócz felé. Ott pedig az ellenség előhadáról nyoma sem maradt, mert ez közeledtünk hírére visszafutott Késmárkra. Matheóczon betértünk a korcsma állásába, hova a környékbeliek kenyeret, szallónát, bort, pálinkát hoztak nekünk. Itt bevártuk a kiküldött kémeinket és őreinket, hogy hirt hozzanak az ellenségről.

Már sötétedni kezdett, midőn hátam mögött lövés durrant el, a golyó fülem mellett füttyülve az állás födelét átlyukasztotta és ebben a pillanatban jó barátom Stamminger »jaj istenem!* fájós kiáltással kezét fogta. Ez a szegény baj társ egy gerendára akart felülni, e közben véletlenül lábával felhúzta puskájának kaskáját és a lövés a puskacsőven nyugvó kezén átment. Azonnal ott is hagyta az állást és a matheóczi orvoshoz sietett. Kezét oly ügyesen gyógyították, hogy egészen jól használhatta. Az ötvenes években a selmeczi bányászakadémiát látogatta és belőle derék bányász lett.

Tíz óra után éjjel jöttek őreink és kémeink azzal a hírrel, hogy az ellenség Késmárkon van, az éjjelt ott töltendő. Midőn tisztjeink ezt egész csendességben velünk tudatták, egyúttal mihez-

tartás végett mindenféle utasításokat adtak és bátorító szavakkal előkészítettek az éjjeli harcra, melyet Késmárkon vivandók leszünk, midőn az ott éjjelező ellenséget megtámadjuk.

Legnagyobb csendben indultak csapataink az eddigi rendben Hunfalván át Késmárk felé. Mennél közelebb jöttünk ezen városhoz, annál csenedesebb lett a menet. Ej fél lett, midőn mi a város falai mellett megálltunk. A gömöriek rohammal benyomultak a városba, mi azonnal utánuk. Élénkséget, ide-oda futkozást találtunk a Városban, de ellenséget nem. A lakosság ébren volt, minden ablak ki volt világítva. Egő gyertyákkal, fáklyákkal fogadtak és azt mondták, hogy alig fél órája, a mint az osztrákok a várost elhagyták és Béla felé futottak.

A harangok zúgtak, a népfelkelők gyülekeztek, több puskás polgár csatlakozott hozzánk, különösen két fiatal Beck maradt emlékezetemben, mert ezek Tótfalún velünk az első sorokban csatáztak Csapataink pihenés nélkül gyors lépésben tovább mentek és nemsokára Bélát is elérték, de az ellenség innen is elillant. A piacon megálltunk, embereink oly fáradtak voltak, hogy egymásután ledőltek és a puszta kövezeten többnyire mélyen el is aludtak.

A mint — a leghazfiasabb érzelmű — Béla városába bevonultunk, azonnal lóra ültek az ottani nemzetőri lovasok és felajánlották szolgálatukat őrnagyunknak, ki azt szívesen elfogadva, mindjárt el is indult velük a Magúra felé az ellenség kikémlelésére. Nemsokára vágatva visszajöttek azzal a hírrel, hogy az osztrákok az egy órányira innen fekvő Tótfaluban éjjeleznek. Őrnagyunk haladék nélkül intézkedett, hogy ezen falut még lehetőleg reggel előtt megtámadhassuk. A mélyen alvó embereket felköltve, következő rendben indította csapatainkat Tótfalu felé: elől ment a mi első századunk, azután jöttek a gömöriek a második századunkkal mint középhad, valamivel távolabb utóhadként a népfelkelők rendetlen sokasága a bélai nemzetőr huszárokkal.

Május 7-én hajnalban négy óra előtt a Poprád folyón átvezető hídhoz értünk, honnan az ott felállított osztrák őr, minden lövés nélkül veszett futásnak indult a falu felé. A bélai huszárok utánna, azt elfogták és elfogtak már akkor a faluból menekülő társzekererekből is kettőt. Századunk futólépésben átment a hídon, aztán két részre oszlott, és pedig az első és második szakasz balra, a harmadik és negyedik szakasz jobbra; hosszú csatárláncban iparkodtunk a legnagyobb gyorsasággal a falut bekeri-

teni; a gömoriek és a második század tömeges arcvonalokban a rendes országúton gyorsan előre nyomultak.

A többi osztrák ör ez alatt fellármázta az alvó ellenséget és ezt már teljes készütségben állva láttuk a faluban. De a mint az osztrákok mozdulatainkat észrevették és teljes bekerítéstől tarthattak, csakhamar siettek ki a faluból és a Galiczia felé vezető országúton menekülni akartak. De akkor már a Demszky főhadnagy által vezetett jobboldali csatárlánczunk, a szántóföldeken futva, az ellenség elébe került, és a mint ennek tömege a nyílt úton megjelent, azt már sortüzünk fogadta. Az ellenség megállt és arcezal felénk fordulva, szintén sortüzzel felelt. De embereink Demszky intésére földre dobták magukat és az osztrák golyók fejünk fölött repültek el, semmiféle kárt nem okozva, mi pedig a barázdákból erélyesen folytattuk a tüzelést.

Egy ily kevésbé mély barázdában Kövesdi hadnagygyal térdelve, testünk jobban kilátszott, úgy hogy az ellenségnek célpontul szolgálhattunk, mert a golyók mindég sűrűbben füttyültek körülöttünk és miután a hadnagy sipkáját és az én kalapomat átlukasztották, jónak láttuk innen menekülni és hason csúszva egy közeli pajta mögé bújni. így kerültünk a jobb szárnyról a középhe. Itt már akkor sok felkelőt találtunk, kik közt legérdekesebb volt egy bélai nő, ki fejszével folyton hadonázott és csak előre akart törni az osztrákokra. Bámulva néztük itt első századunk két gyerek dobosát a 15 éves Hollecsek Pált és a 13 éves Sonnenschein Józsefet, kik hősiek nyugodtsággal verték az előrenyomulásra hívó dobokat.

Ez alatt az ellenség túlsó szárnyán zavar támadt és a mint a füst kissé eloszlott, láttuk, hogy az osztrák parancsnok Szirmay — állítólag Demszky főhadnagyunk golyója által — lábán megsebesülve, lováról lebukott és többen körülötte forgolódtak, hogy őt biztonságba hozzák. Lovát, mely szintén mellén megsebesülve, vad futásnak rohant felénk, Galgon, őrnagyunk lovas adjutánsa, megfogta és táborunkba hozta.

Daczára a balszárnynon támadt zavarnek, az ellenség folyton tüzelt ránk, de csak addig, míg középhadunk a dobok rohamörgése mellett, nagy diadallármával szuronyt szögezve, előre nem tört. Ez a heves támadás, aztán az osztrákok háta mögött megjelent balszárnýú csatárláncznak tüze és végre a bélai huszárok trombita harsogása oly zavarba hozta az ellenséget, hogy eleintén

rendben, majd futva hátrált a Magúra felé. Mi persze »előre!« kiáltással utánna.

A legközelebbi dombon az ellenség megfordult és védett állásból megint szórta golyóit, főleg az oszágúton előre nyomuló középhadunkra. A golyók sziszegve repültek körülöttünk. Jajgatva roskadt össze egyik szomszédom lábsebében, szörnyű vértócsában fetrengett egy másik, keresztüllőtt nyakkal. Most már mindegyikünk letért a nyílt útról és keresett menedéket. Csakhamar megteltek az út melletti árkok. Vagy százan egy szent kép oszlopa mögé bújtunk. Innen és az árkokból erélyesen viszszoztuk a tüzet.

Ez tartott egy ideig, mialatt a jobbra s balra száguldozó, nagy részben népfelkelőkből álló, szárnyaink az ellenség oldalaiba iparkodtak jutni, mi nyugtalanságot idézett elő az ellenségnél. Ekkor felhangzott az őrnagy és a tisztek felbátorító szava »előre, éljen a magyar!« és »előre!« visszhangzott száz meg száz torokból. Leírhatatlan lelkesedéssel rohantak a fiúk — többnyire szurony nélkül — szuronyt szegezve az ellenségre, mire ez gyorsan elhagyta védett állását és futott a legközelebbi dombra.

Ez a második magasabb domb még jobb állást nyújtott az ellenségnek, mely ott biztonságba elhelyezkedvén, golyó-záporral fogadott minket. Mivel mi ezt a positiót nyílt támadással bevenni haboztunk és mintegy parancsszóra hasra feküdtünk, ezt az ellenség félelemnek tekintette, bátorságot nyert és védett állását elhagyva, sűrű csatárláncban és csoportokban felénk közeledett.

Egy ilyen csoport, alattunk egy barázdán felkapaszkodott, honnan aztán azon mélyedést, melyben Ottenmayer altisztársammal és négy gömörivel feküdtünk, uralhatták volna, azért mindnyájan feljűk czélozva, egyszerre kisütöttük puskáinkat, mire kettő közölük elesett és a lejtőn legurult, a többi pedig menekült. Mind a mellett az egész vonalon erősen folyt a tüzelés innen és onnan. A golyók záporként jöttek felénk, jobbra-balra felkavarva a földet. Ebben a golyózáporban, az innenéső domb legmagasabb kiemelkedésen egyszerre csak felpattant Veszter Sándor százados és kardjával az ellenség felé mutatva, azt kiáltotta »előre fiúk, éljen a magyar!« és a fiúk megint megtették kötelességüket, rohantak az ellenségre meg sem gondolva, mily veszélynek teszik ki magukat, midőn madárpuskáikkal nekik mennek a szuronyoknak, úgyszólva, a biztos halálnak.

Valóban magasztos látvány volt, midőn ezek a gyerkőcök mintegy saját ösztönöktől vezetettve, középén tömeges oszlopban és két szárnyakon, mint valami óriás polip karokkal élőről és oldalról az erősebb ellenséget oly vehemenciával támadták meg, hogy ez most már puskát, bornyút, csákót elhányva, sebesülteit ott hagyva, a legnagyobb rendtelenségben futott fel a Magúra magaslatára és onnan vissza Galicziába.

A nap már forrón sütött, a Magúra alján álló korcsma órája tiz órát mutatott és így a szakadatlan harcz hat óráig folyt és fényes győzelmünkkel végződött, melynek végeredménye az volt, hogy nyolcz foglyot a Palombini-ezredből ejtettünk, hogy az ellenségnek huszonöt hallottja és vagy negyven sebesültje volt, melyeket eleintén magával vitt, de utoljára már ott hagyta őket feküdni, hogy a bélai lovas nemzetőrök két társzekeret és rajtok ket osztrák katonát elfogtak, végre, hogy a csatatéren több puskát, bornyút, patrontáskát s. a. t. szedtünk fel, hogy Szirmay megsebesült és lovát elfogtuk. Részünkről a veszteség volt — a mint azt nekünk kihirdették, de majdnem hihetetlennek látszott — három súlyos és öt könnyű sebesült.

Az akkori »Pester Zeitungéban egy valaki, ki Cornidesnek nem lehetett barátja, a tótfalvi ütközetet elég híven leírta, de oly megjegyzéssel, hogy ezen dicső győzelmet nem Cornides vezéri ügyességének, hanem csak vadászai vakmerőségének köszönheti.

Később az a hír is keringett köztünk, melyet tiszteink is megerősítették és a további tények is igazoltak, hogy Cornides őrnagyunk az eddigi győzelmes fegyvertények jutalmául a harmadik osztályú vitézrendjelt kapta, a kormány öt egyúttal arra felhatalmazta, miszerint csapatját egész zászlóaljra — szükség esetén kényszer sorozás útján is — kiegészíthesse, egy század lovas vadászt is szervezhessen és zászlóaljunk mint a 9-ik honvédvadász-zászlóalj a rendes hadseregbe beosztott.

A diadalmas ütközet után Tótfalun a jól megérdemelt pihenőt tartottuk, ebédre szalonnát és kenyeret kaptunk és két óraker délután az összes környékből összecsődített forspantokon Késmárkra indultunk. Béla előtt egy század szabolcsi csikóssal, egy század utászszal és két ágyúval találkoztunk, melyek mint Dembinszky egyik különítménye a határra küldettek és nagyon sajnálták, hogy előbb nem jöttek, hogy a győzelem dicsőségében velünk osztozkodtak volna.

Késmárkon kitűnő ellátásban részesültünk, gazdáink vetélkedtek az előzékenységben, de különösen jól esett nekem, valahára jó ágyban aludhatni. Két napi nyugalom után május 10-én reggel összedoboltak megint bennünket. A mint századunk fel volt állítva, megjelent az őrnagy és a század színe előtt kinevezett engemet valóságos tizedesnek huszonöt pengő krajczárnyi napi bérrel. Aztán ott hagytuk a kedves Késmárkot és megint Tótfalura mentünk.

Ezen a marson a Dembinszky-féle utászokat találtunk a Poprád folyón átvezető hidnál, melynek szétrombolásával el voltak foglalva és már mi is csak nagy bajjal tudtunk azon átjutni. Ezek az utászok és a szabolcsi csikósok Tótfalun voltak elszállásolva és mi is oda bevonultunk, azért csak nagynehezen kaptunk szállást, úgy hogy öten is egy-egy parasztházban kénytelenek voltunk elférni.





XV.

A galicziai határon. Első kozákok.

Az orosz czárnak, belháborunkba való jogtalan beavatkozásáról és hadainak határaink felé való közeledtéről már biztos tudomása volt akkor a magyar kormánynak, mert mindenképen intézkedett, hogy a határokat védelmi állapotba helyezze. Mivel pedig a Magurán és Ófalun át Galicziába vezető országút védelmi szempontból nagy fontossággal bírt, azért ennek őrizetére nemcsak a Dembinszky-féle különítmény és később a borsodi guerilla-csapat is küldetett, de még a mi századunknak is kellett felváltva két szakaszonként ezen fárasztó őrzéjratokra Tótfaluról egész Ófaluig naponta járnia.

Május 10-én először indultunk erre Weisz századosunk vezetése mellett, hegyen, völgyen, erdőkön bujkálva, és miután az Ófalu melletti dombokról meggyőződünk arról, hogy a Dunajeczen túl csak osztrák csapatok elsánczolva tanyáznak, visszamentünk. A Magura-féle átjáró legtetetjén a borsodi guerillákkal találkoztunk, kik ott tanyáztak. Mi is egy időre mellettük helyezkedtünk el, de éjjelre lementünk Tótfalura, a hová rémitő zivatarban, záporosóben átázva, éhesen, szomjan érkeztünk meg este tiz óra után.

Május 14-én este felé utoljára indultunk a galicziai határra. Egész éjjel, gyors léptekkel haladva, végre egy erdő szélén megálltunk és tábori tüzek köré heverészve aludtunk egy keveset. Szürkületkor megint felkerekedtünk és az előttünk fekvő Ófalura bevonultunk, hol elszállásoltattunk ugyan, de folytonos készletben kellett állnunk, mert mi itt egész közel voltunk az ellenséghez. Ennek felkeresésére indult Demszky főhadnagy az első szakasszal és alig múlt el fél óra, már is visszajött futólépésben és riadót veretett, mert az ellenséges had közeledett Ófalu felé.

Századunk gyorsan kivonult a községből és megszállotta a közeli dombokat. Az ellenség ezen előnyös állásunkat látván, azonnal visszavonult a dunajeczi hídon át és azt szétbontotta. Három szakaszunk egy védett völgyben táborba szállt, a mi szakaszunk pedig Demszky főhadnagy és Toperczer hadnagy vezetése mellett felküldetett a domb tetejére, hogy az ellenséget szemmel tartsa. Onnan jól láthattuk az ellenséges tábor. Ott tanyáztott a híd mellett, fasánczok mögött az a 700 osztrák, kiket Tót-falunál megvertünk.

A tisztekkel való megbeszélés folytán az örök felállításával megbiztatván, eleintén a baloldali dombokon hagytam két embert, mely alkalommal kissé közel jutottam a Dunajecz partjához, úgy hogy a túlsó parti bokrok közül láthattam szuronyos puskákat felém irányozni. Ebben a pillanatban ledobtam magamat egy kiálló szikla mögé és a golyók fölöttem sivitottak el. Azután a jobboldali dombokat egészen a vörös klastromig elláttam örökkel. Visszajövet lövéseket hallottam és ezek irányában indulva, csakhamar láttam, hogy a szédszedett hid gerendáin egy paraszt iparkodik átjutni az ellenség táborába. Kreichel tizedesünk ezt kémnek tartván, három emberével utánna lődözött és az ellenség a sánczok mögül visszonzotta a tüzelést.

A mint felértem a kis emelkedésre, melyen Kreichel három emberével, daczára az ellenséges golyók füttyülésének vitézül állt, magához hívott és az osztrák sánczok felé mutatva, azt mondta: »látod ezt a fekete kabátos alakot ott a sánczok mellett parancsokat osztogatni, ennek meg kell halni!« vontesövű puskáját vállamra tette, hogy biztosabban célózhasson, a lövés eldőrdült és a fekete kabátos felfordult. A sánczokból aztán oly sűrűn kezdtek ránk lődözni, hogy jónak láttuk, odább- állani. •

Délután századunk elvonult, csak a mi szakaszunk maradt fent a dombon. Már egészen besötétedett, mikor megjött a parancs, hogy a tábortüzeket égve hagyva, csendesén jöjjünk a század után. A holvilágot fekete felhő-foszlányok eltakarták, eső is esett és mi akadálytalanul haladtunk tovább. De a mint egy domb magaslatára emelkedtünk, kibújt a hold, megvilágította csapatunkat és ebben a pillanatban egyszerre vagy száz lövés durrant el a Dunajecz túlsó partjáról, alig 200 lépésnyi távolságról. Szerencsénkre az osztrákok, mint mindég, most is rosszul lőttek és a golyók mind fejeink fölött repültek el.

Toperezer hadnagy megsarkantyúzta lovát és iparkodott biztonságba jutni, a többiek utána iramodtak, csak Kreichel, Gedeon, egy közvadász és én hasra dobtuk magunkat és miután láttuk, hogy honnan tüzelnek legerősebben, arra kisütöttük puskáinkat és úgy mentünk a többiek után. Az osztrákok pedig még jó sokáig lődöztek az üres éjszakába.

A nedeczei vár alatt, melynek körvonalai a holdfényes éjszakában a sötét határhegységéből kilátszottak, várt ránk az őrnagy a többiekkel. A mint együtt voltunk, jelentést tettünk az őrnagynak és a legnagyobb csendességben tovább meneteltünk. Ezen a fárasztó éjjeli marson történt velem az, a mit eddig lehetetlennek tartottam, hogy menve aludtam és álmodtam, hogy édes anyámnál látogatóban voltam. Éjjel egy órakor valahára Lapsra érkeztünk, hol a többi három szakasz elszállásoltatott, de a mi szakaszunk az őrtanyára vonult és nem nyugodhatott. Nem csuda, hogy midőn másnap felváltottak bennünket és én egy parasztházba jutottam, annak a pajtájában egy szalmazsúpra dobtam magamat és úgy elaludtam, hogy egész délután és egész éjen át fel nem ébredtem.

Másnap május 16-án délelőtt bevonultak és hozzánk csatlakoztak a Dembinszky-féle utászok. Délben nagy ökör lett levágva és ennek a húsa felosztva a két századnak. Hárman, Faller, Kreichel és én szép darab húsunkat éppen szalonnán pörköltük, a mint egy lövés felriasztott, erre a második, harmadik és több lövés hallatszott, mire kénytelenek voltunk a fél sült peccsenyénket ott hagyni és fegyvert ragadva az utcára szaladni.

Lakásom előtt néhány perez alatt együtt volt harmadik szakaszunk, ezt fogta Demszky főhadnagy és tuskön, bokron térdig érő vízen átgázolva magával vitt ki a faluból. Ott csatárlánczba feloszolva, gyorsan előre haladtunk és az egyenként visszajövő öröket felvettük. A többi három szakasz az utászokkal együtt a közeli erdő szélén állt. Mikor az utolsóelőtti örhöz jutottunk, ez elbeszélte nekünk, hogy a galicziai határról láttak egy lovas csoportot Laps felé közeledni. A legszélső ör ezeket valószínűleg barátoknak tartván, »éljen a magyar!« kiáltással fogadta, de az első kozák (azok voltak) egészen, közel jött hozzája és lelőtte, mire a többi ör a vészlövéseket adta, a kozákok pedig visszafordultak és lassan elnyargaltak.

Azt a szegény lelőtt bajtársunkat csakugyan megtaláltuk

még élt, de már beszélni nem tudott. Megláttuk a kozákokat is, de ezek előttünk futásnak eredtek és mi már csak nagy távolságból lóhattunk utánuk.

Egy ideig vártunk mindenre készen, de midőn már sötétedni kezdett, csapataink sűrű erdőkön át tovább mentek. Engemet hét emberrel ott hagytak, hogy az öröket bebmjam és ezekkel a csapatok után jöjjenek. Fekete éjszakában, sötét erdőben csak gyufák fénye mellett haladhattunk tovább, míg olyan helyre jutottunk, hol az út két részre szakadt. Itt nem tudtunk, mi tevők legyünk, de szerencsénkre Seide lapsi uradalmi kasznár lóháton utóíért és vezetett tovább. Ez az úri ember nem is ment többé vissza; hanem közénk állt.

Hosszú gyaloglás után valahára egy majorsághoz értünk, hol a pajtában éjjeli szállásra betértünk, de mély álmunkból csakhamar vészlövés felvert, mire mindnyájan kivonultunk és haragunkra, de egyszersmind vigasztalásunkra is meggyőződünk, hogy végső örünk egy legelésző marhacsordát ellenségnek tekintett és azt lövéssel fogadta.

Korán reggel, midőn a sűrű erdőben még nagy sötétség volt, meneteltünk innen hegynek fel, hegynek le, rossz úton. A mint világosabb lett és mi vagy ritkább faállományba vagy tisztás magaslatra jöttünk, akkor láttuk, hogy mi a természet nagyszerű vadonában, a Magas Tátra éjszaki oldalának előhegységében vagyunk, melyből előttünk a hótakart óriások, a reggeli nap által pirosra megvilágítva felségesen kiemelkedtek, láttuk, a mint azok megint beborultak és rövid egy óra múlva az idő esőre, majd sűrű havazásra fordult.

Ily rémséges időben már hat óránál tovább gyalogolva, egy hegygerinczre értünk, honnan magunk alatt mély katlanban egy nyomorult falucskát láttunk. Oda tehát lebocsátkoztunk, de a lejtő oly meredek volt, hogy a lovak alig bírtak lejutni. A faluban mindegyikünk valami enni valót keresett, mert éhesek voltunk, mint a farkasok. Egy parasztudvaron láttam néhány emberünket tejet inni, én is kértem, de az asszony esküdözött, hogy nincs többje. Nem hittem neki és betörtem a kamarájába, hol nagy öröömre két köcsöggel tejfelt találtam. Ebből egygyel én ittam meg, a másikat bajtársaimnak adtam. Miután a parasztnőnek megfizettem azt, a mit kért, mentem kenyér után nézni.

A koicsmában tömve volt a szoba embereinkkel, kik ott

büdös pálinkát idogáltak, de kenyeret nem akart adni a zsidó korcsmáros és mivel az szép kérésünkre, készpénzfizetés ellenében sem akart enni valót adni, betörtünk kamarájába és az ott talált ládát baltáinkkal felfeszítvén, ott találtunk hat zabkenyeret, melyet embereink szétkaptak és mohón elfogyasztottak. Én egy magyar ötös bankót adtam a zsidónak, hogy tartsa ki belőle a kenyér árát, de ő a magyar pénzt elfogadni nem akarta, mire én azon szavakkal: »tehát fizesse meg az úr isten!« ott hagytam, a korcsmáros pedig hallgatott.

Fél órai pihenés után roppant meredekségen, majdnem három órát kapaszkodva, feljutottunk egy sivár tetőre, hol még valóságos tél volt. Nagy hómezőkön kellett átgázolnunk és a Magas Tátrából orkánszerű jeges szél hóval kevert hideg esőt kergetett arcunkba. Sok küzdés és fáradozás után sötétben már elértük Landok falut, hol elszállásoltattunk. Nedeczky, Erősi, Jeckelfalussy és én egy szegényes parasztházban szalma nyughelyen csakhamar mély álomba merültünk.

Örnagyunk az úton való megbetegedése, valamint az igen rossz időjárás kényszerített két napot töltenünk itt ezen a rongyos faluban és csak május 20-án indultunk innen Késmárkra. Tótfalun túl a Poprád folyón kellett átmennünk, de a híd el volt hordva. Nem maradt tehát más hátra, mint a vízen átgázolni. A megáradt folyón mellig érő vízben, egymásba kapaszkodva sok vesződés után — miközben egy néhányat a víz le is sodort — a túlpartra értünk és átázva, összesározva gyors lépésben Késmárkra siettünk, hol tisztességes ellátásban részesültünk.

Két napi itttartózkodásunk alatt, mindenekelőtt a tótfalusi ütközetben megsebesülteket látogattuk meg a kórházban, kik már mindnyájan fenn voltak. Délután eltemettük a kozákok által Laps mellett meglőtt bajtársunkat, valóságos katonai pompával. Nemcsak századunk kísérete el tompa dobszó mellett, hanem az összes késmárki nemzetőrség is. Egy szakaszunk a sírba búcsú-sorlővést adott.

Május 22-én elhagytuk Késmárkot és Poprádra mentünk, hol három napig főhadiszállásunk volt. Ezen időközben két szakaszunk Lucsivnára és kettő Vernárdra indítatott, hogy az ottani útszorosokat eltorlaszolják. A mi szakaszunk Vernárdra volt kiküldve, de itt már dolgunk nem akadt, mert a szorosokat máris eltorlaszolva találtuk. Innen Tilf őrmester vezetése alatt Stjavnikon át

Betlenfalvára mentünk éjjelre, másnap reggel pedig vissza Poprádra. A mint ott az egész század együtt volt, még az nap meneteltünk Késmárkra, hogy ott a két pünkösöd ünnepet valahára nyugalomban tölthessük.

Pünkösöd másod ünnepnapján reggel egy leibiczi városi hajdú jött őrnagyunkhoz oly panaszzsal, hogy hurbanista garázdálkodik Leibiczon és forspontot követel a várostól. Az őrnagy éppen engemet pillantott meg, magához hívott és megparancsolta nekem, hogy vegyek négy vadászt magamhoz és menjek Leibiczra rendet csinálni, a garázdálkódó hurbanistát okvetetlen kísérem be Késmárkra. Nem telt egy órába és már is megcsíptük azt az ölnyi magasságú hurbanistát, lefegyvereztük és behoztuk Késmárkra. A mint azt őrnagyunk elé állítottuk és az őrnagy őt megkérdezte, hogy mit bujkál ő fegyveresen a vidéken, és hogy mer ő forspontot requirálni? daczosan azt felelte, hogy neki, mint császári katonának forspont dukál, mert ő most haza akar menni családjához. Ezre az őrnagy intett egyet, padot hozatott elő és erre a tót vitézt két erős ember által lefektetve, ötven botot vágatott rá és aztán eleresztette oly szavakkal: »no most már megvan a forspont, mehetsz haza!«

Május 29-én mindkét század indult Lublóra az ottani követválasztásnál rendet fentartandó. Weisz századosunk leutazott a kormányzóhoz és távollétében Veszter Sándor vette át a két század fölötti parancsnokságot. Bélán találkoztunk harmadik századunk két szakaszával, melyek a Maguráról jövet azt beszéltek, hogy a galicziai határon vagy 600 kozák portyázik.

Délre Podolinba érkeztünk, mely város (az egyedüli Szepeségen) magyar ellenes hírből állt, miről csakhamar meg is győződünk, a mennyiben ott senki, még pénzért sem akart élelmet adni. A tisztek tehát a kolostorban akartak valamit requirálni, de a kaput zárva találtuk. Nagy zörgésre egy vén szolgáló kinyitotta a kaput, de a mint a tisztek két szakasszal benyomultak, az összes szobákat, szertárakat, pinczéket zárva találták, a szerzetesek pedig rossz lelkiismeretük tudatában mind elszöktek.

Betörni vagy valamit elemelni szigorúan tiltva volt és egyik emberünk azért, hogy a szolgáló fészűit ellopta, tizenkét botütést kapott a piacon. Mind a mellett sikerült egy csoportnak a zárt pinczéből ügyes fortélylyal vagy húsz butella igen finom aszú bort kipraktizálni, melyből útközben a tisztek is igen szívesen

kóstolgattak, az egész század pedig jókedvű lett és vígan énekelve bevonult Gnezda városkába. Itt a lakosok, mint lelkes jó hazafiak, úrömmel fogadtak és mindenféle enni, inni valót összehordtak és megtraktáltak bennünket a nyílt piacon. Este kilencz órakor Lublóra érkezünk, hol elszállásoltattunk.

Másnap korán reggel Veszter százados parancsára kimentünk mi ketten Nedeczkyvel a poprádi hídon át a szép magaslaton fekvő regényes várba oly czélből, hogy annak tornyában egy megbízható emberünket órként helyezzünk el. A vár ura, Reisz nagy előzékenységgel rendelkezésünkre bocsátotta a tornyot, honnan elragadó szép kilátás nyílik, főleg Galicziába. Miután az őrt a kellő helyen ott hagytuk, a várúr a vár nevezetességeit is megmutatta nekünk. Legérdekesebb volt a képtár, hol több lengyel király és a várurak arczképei sorban függtek, aztán Zápolya és Rákóczy mellszobrait, fegyvereket és egyéb régiségeket mutatott nekünk.

Visszajövet a Poprád folyóban megfürödtünk és mire a városba jöttünk, a választók nagy sokasága már gyülekezett. Századunk a városháza előtt, hol a választás történendő volt, felvonult és miután Tizedy, a képviselőjelölt szép hazafias beszédet mondott a választóknak, ezek egyhangúlag megválasztották képviselőjüknek. Ennek megtörténte után innen elvonultunk Készmárk felé, de útközben egy lovas tiszt az őrnagy azon parancsát hozta, hogy nekünk azonnal Lipnikre kell mennünk ujonczokat szedni vagy még inkább azért, hogy a határon megjelent oroszok mozdulatait megfigyeljük. Gnezdán megháltunk.

Másnap kietlen rossz úton mentünk Lipnik felé. A nap forrón sütött; én fejfájást kaptam és annyira rosszul éreztem magamat, hogy ez egyszer visszamaradtam és felkapaszkodtam azon parasztkocsi hátuljára, melyen a szolgabíró és négy gyengélkedő emberünk ült. Lassan valamivel jobban lettem és mivel az út mindég rosszabb lett, leugrottam a kocsiról és gyalog mentem utánna. Egyszerre csak felfordult a kocsi és pedig azon oldalra, melyen a szolgabíró ült, úgy hogy a többiek rája estek. A szegény szolgabíró jól megüthette magát, mert aztán szidta a kocsist, a kocsit, az útat és a felkapaszkodott marodereket.

A mint nagy bajjal valahára Lipnikre érkezünk, a faluban egy élő lelket sem találtunk. A lakosok minden elvihetőt magukkal czipelve, az erdőkbe menekültek. Újonczszedésről tehát

szó sem lehetett, és mivel attól lehetett tartani, hogy a magyar ellenes rusznyákok a közelben táborzó oroszokat nyakunkra hozzák, itt csak pihenőt tartottunk és a nap nyugtát bevárva siettünk innen el, éhen és szomjan. Már éjfél lehetett, mikor mi egy igen meredek hegy magaslatáról alattunk Toporecz falu méceit pislogni láttuk. A lakosok jövetelünkről már előre értesítve voltak és ébren vártak minket, pompás vacsorákkal és jó fekvőhelyekkel. Toporecz Görgei Artúr születéshelye lévén, annak lakosai lelkes hazafiak voltak,

Következő napon június 1-én korán reggel indultunk Késmárk felé, hová délután bevonultunk, miután Bélán egy órai pihenőt tartottunk. Az én szakaszom került az őrtanyára, hol egy szepesváraljai ismerőst találtam, ez által küldtem az első levelet haza. Estefelé hat órakor megkaptam a parancsot, hogy az összes őröket bevonjam és kövessem a századot Leibiczra. Miután őrségi személyzetemmel még az összes korcsmákat és mulató helyeket bejártam és onnan több korhely vadászt összefogdostam, bekísértem azokat Leibiczra. Este kilencz óra lehetett már, midőn ott az első őr »állj, ki vagy?« kiáltással fogadott és jelszót követelt.

Leibiczon egy egész napi pihenőt tartottunk és ezt a pihenőt mi altisztek arra használtuk fel, hogy táncmulatságot rendeztünk. Tiszteink pedig valamennyien Késmárkra rándultak, hol az ő tiszteletükre szintén mulatságot rendeztek. Egyszerre csak ott termett az őrnagy és midőn látta, hogy egy tiszt sincs jelen, azonnal küldönczöt küldött utánuk, oly szigorú parancscsal, hogy haladéktalanul jelenjenek meg nála. A mint a tisztek megérkeztek, kegyetlenül leszidta őket, elszedte tőlük a kardokat és mindnyáj okát az őrszobába küldte fogságba. Ez pedig nagy izgatottságot idézett elő a legénységénél és főleg az altiszteknél, kik az esti mulatságokra a tiszteket is várták.

Este fényesen ki volt világítva a vendéglő nagy szobája, hol az altisztek, a csinos leibiczi lányokkal jókedvűen táncoltak, midőn egyszerre bejöttek az összes tisztek kardjaikkal oldalukon. Dörgő éljen fogadta őket, ők a tánczba keverekedtek, és lett általános vigság és mulatság egész reggelig, hogy alig maradt idő a pihenésre, mert a dobok megint összehívtak minket indulásra.

A mint a városon kívül voltunk, Veszter százados szép hazafias beszédben buzdított minket kitartásra, legyünk kötelességtudó fiai a hazának, kik szívesen és ellenmondás nélkül viselik

minden fáradoalmakat, ne buzduljunk fel az őrnagy ellen, mert ő csak parancsnoki kötelességét teljesíti és tegnap is a kellő szigort jóindulatával váltotta fel.

Menetelünk Ménhárdon és Csütörtökön át vitt minket. Utóbbi helyen az őrnagy azon új parancsa ért bennünket, hogy Káposztafalvára menjünk. Mezei gyalogutakon Mahaloveczon át későn este nagy esőben értünk oda. Ott minket jó szállással és jó vacsorával láttak el. Innen másnap kocsikon mentünk Teplitzig, onnan pedig gyalog Lucsivnára, hova este érkeztünk. Mi ketten Nedeczkyvel az evangélikus tanítóhoz szállásoltattunk el, kiben nemcsak derék jó hazafit, de szíves előzékeny házi gazdát is tanultunk megismerni.





XVI.

A keresztres háború kihirdetése. Az oroszok betörése Árvába és Liptóba.

Június elején már nem volt számba vehető ellenség hazánk földjén. Az osztrák hadsereget mindenütt kivertük az országból. A nemzetiségek is meghunyászkodtak. A magyar kormány megint Pesten, az ország fővárosában székelt és az országgyűlés is ott tanácskozott.

Ez az egy osztrák császárság nem birt velünk, kellett tehát azt a másik császárságot — az éjszaki koloszust — is segítségül hívni, hogy ezt a maroknyi magyar nemzetet legyőzze, leigázza és a legnemesebb, legigazságosabb önvédelmi harcznak véget vessen. Roppant muszka haderők álltak már betörésre készen, a galicziai és a román határokon.

Mind a mellett a magyar kormány nem csüggedett és mindent elkövetett, hogy mindkét császársággal is szembe szállhasson. Kihirdette a keresztres háborút, szervezte a népfelkelést, elrendelte, hogy minden városban, minden faluban a tornyokon és más nyilvános épületeken a fehér keresztres vérpiros zászló lengjen, hogy a templomokban a szószékekről szólíttassék fel fegyverre a nép. Lucsivnára való megérkezésünkkor ott lengtek már a keresztres zászlók. Szepességen és a mint csakhamar meggyőződünk, Liptó és Zólyom megyék minden községeikben a tornyok fel voltak lobogózva.

A lucsivnai tartózkodásunk második napján mint napos altiszt kerültem Weisz századosomhoz. Délután ő elutazandó volt Liptón át Besztercebányára és ezen útra magával hívott, mely meghívást legnagyobb örömmel elfogadtam, azonnal is összeszedkedtem és századosom mellé ülve, előfogaton gyorsan haladtunk előre a liptói úton.

Hat óra tájban Liptó-vSzt.-Miklóson voltunk és míg az új előfogat elkészült, addig én az itt lakó két nővéremet látogattam meg, kik mindenfélével jól tartottak. Rózsahegyén már késő este nagy záporosótól átázva érkezünk meg és azonnal jó ágyainkba bújtunk.

Rózsahegyről négyesfogaton folytattuk utunkat a szép vadregényes sturecki hágón át. A művésziesen vezetett serpentine út legtetőjén is nagy fehér keresztos piros zászló lengett. A legfelsőbb útkanyarulat hatalmas fasánczokkal volt eltorlaszolva és ezekben egy — önkéntes nemzetőrökből álló — nagyobb őrcsapat volt elhelyezve. »Éljen a magyar!« üdvözlő kiáltásunkat nagy »éljen« rivalgással visszonozták. Egy tiszt kijött a sánczból és csak annyit kérdezett, hogy kik vagyunk és hová megyünk és nem-e láttuk e még htunkon muszkákat?

A mint a Sturecz túlsó lejtő tövében fekvő korcsmához értünk, akkor láttuk, hogy a tulajdonképeni tábor itt van. A korcsmában mindenféle fegyverzetű és öltetű, harczias kinézésű sokaság járt, kelt fel és alá. A korcsma előtti gyepes téren táborítúzek körül néhány százan heverésztek. A poharak csengése mellett folyt a zene, táncz és ének, — úgy látszott, hogy ezek a — különben derék hazafiak ide inkább majálisra, mint komoly harcz munkára gyűltek össze.

Besztercebányán a Rákhoz czimzett vendéglőbe szálltunk, honnan századosom azonnal Madocsány kormánybiztos felkeresésére indult. Madocsánytól várta a honvédelmi ministerium azon rendeletét, mely szerint Weisz őrnagygyá előléptetvén, meghatalmazást kap arra, hogy Liptó-, Árva- és Turóczmegyékben új guerrilla vadász-csapatot szervezhessen. Én addig a várost néztem meg és megbámultam azt a sok nemzeti zászlót, melylyel a főpiaczi házak tele voltak aggatva, valamint azokat a nagy fehér keresztos piros zászlókat, melyek a három toronyról lobogva hirdették a muszkák elleni keresztos háborút.

Mig az én századosom másnap délután a kormánybiztossal tárgyalt, addig én a kávéház ajtaja előtt álltam és néztem a sok katonaságtól és nemzetőröktől hemzsegő piacot. Akkor Beniczky Lajos daliás alakja egy csoport honvédtiszttel jött a kávéházba. Beniczky előttem megállván, kérdezett, hogy micsoda csapatból való vagyok és mikor azt mondtam neki, hogy szepesi guerilla vadász vagyok, azt jegyezte meg arra »derék czipszer!« aztán mindnyájan bementek a kávéházba billiardozni.

A legvígabb biliárdozás közben egyszerre csak felhagytak vele és általános mozgás és rémület keletkezett a kávéházban. Egy katonai futár jelentést hozott Beniczky ezredesnek, melyben azt tudatják vele, hogy az oroszok Árvába betörték, és miután az Árva folyónál örökdő önkénteseket és nemzetőröket szétugrasztották és nagy részét elfogták, átjöttek Liptóba és Rózsahegy városát rövid harcz után elfoglalták.

Most már azon az úton, a melyen jöttünk vissza nem mehettünk, azért kénytelenek voltunk Breznóbányának, Telgárdnak a Popován át visszautazni. Breznóbányán a megrendelt előfogat nagyon késett, azért mi felültünk egy kocsira, a mely éppen Gömörbe menőben volt. Egész éjen át kocsiztunk, szerencsénkre a kocsi fedeles volt és az védett minket a nagy eső ellen, mely egész éjen át hullott. A nagy esőben, sárban csak lassan haladhattunk és már reggel volt, mikor mi Telgrádra érkeztünk.

Telgárdon semmiképen sem lehetett alkalmatosságot keríteni, a lovak mind kint voltak gazdáikkal együtt, azért kénytelenek voltunk gyalog tovább menni. Elindulásunk előtt a jó magyar érzelmű korcsmáros figyelmeztetett, hogy vigyázzunk magunkra, mert itt a hegyekben a szétugrasztott hurbanisták egész bandája garázdálkodik és kifosztja az utasokat.

A meredek gyalogúton haladva, nemsokára megmáztuk a popovai hágót és a tető közelében álló korcsmának tartottuk, hogy ott kissé pihenjünk. A mint a nagy ivó-szobába beléptünk, csakugyan vagy húsz marczona, gonoszképű tótot találtuk, kik fejszékkal és vastag botokkal ellátva a hoszú asztal körül ültek és pálinkát idogáltak.

A kölcsönös megszeppenésnek századosom bámulatos lélekjelenléte és erélye azonnal véget vetett. A mint a fenyegető helyzetet átpillantotta, rögtön oda kiáltott a korcsmárosnak, hogy »készítsen egy hordóval bort vagy pálinkát, mert a század mindjárt itt lesz, nekünk pedig adjon egy icze jó bort és valami harapni valót*. Aztán kényelmesen leültünk, két dupla csövű puskáinkat felhúzott kakasokkal magunk mellé téve, ettünk és ittunk.

Századosom szúrós egyszemű tekintetével (jobb szemére vak volt) végig nézett a tótokon és merészen kérdezte őket, hogy: »miféle járatban vannak, honnan valók? ily háborús időkben ne járjanak az erdőben, mert pórul járhatnak! lóduljanak haza családjaikhoz!« Nekem pedig csendesen megsúgta, hogy ha engemet kiküld, ne jöjjenek többé vissza, hanem siessek a hegyen le Ver-

nárd felé, ő majd utánam jön. Majd hangosait mondván, hogy »mennyire késik a század«, kiküldött engem, hogy nézzek utána.

Én tehát meghagyásához képest a hágó tetejére és onnan lefelé iparkodtam. Nehány percz múlva századosom is utóíért és elbeszélte, hogy miután némi várokozás után nem jöttem, felkelt ő is és azon szavakkal: »ugyan hol marad megint az én tizedesem?« kiment és gyorsan sietett utánam. Most még inkább siettünk, hogy a tótok valahogyan ne jöjjenek a mi fufangunkra, de sok helyütt még a gyaloglás is nagyon meg volt nehezítve, mert roppant torlaszok elzárták a közlekedést.

Vernárdon századosomnak ismerős korcsmárosa volt, ki örömében nem tudta, hogy mivel kedveskedjék nekünk, de mi rövid uzsonna után csak siettünk tovább, daczára a nagy esőnek és már sötét volt, mikor mi átázva, összesározva és fáradtan Gröniczre megérkeztünk.

Gröniczen mindketten úgy aludtunk, hogy már délelőtti tiz óra elmúlt, mikor mi el ófogaton indultunk Poprádra, honnan rövid ebéd után Luesivnára századunkhoz siettünk. Csudálkozásunkra a falu előtt örökkel nem találkoztunk és bent a faluban egyetlen emberünk sem volt látható. A százados kisütötte puskáját abban a reményben, hogy talán erre csak kibújnak valahonnan embereink, kiknek hollétéről a Iucsivnaiak sem tudtak semmit sem mondani.

Csakugyan nemsokára meg is jött Jobsch tizedes tizenkét emberrel és azt jelentette, hogy egy órával előbb az örök egy ellenséges csapat közeledtét jelentették, mire az egész század a faluból a közeli erdőbe vonult, őt pedig a tizenkét emberrel kém-szemlére küldték, honnan most visszajött, miután meggyőződött, hogy az ellenséges csapat nem volt más, mint egy nagy csoport fejszés ember, kik a közeli erdőbe mentek fát vágni.

Erre századosunk küldött a többiek után, és miután azok bevonultak, mindnyájan szállásaikra mentek, csak a százados, Kövesdy főhadnagy és én kimentünk a liptói útra, hogy a már most naponta várható muszkákat jó állásban fogad hassuk. Ezen alkalommal a védelmi állások tekintetében én is néhány egészséges megjegyzést tettem, mely megjegyzések a századosnak (jövendőbeli őrnagynak) annyira megtetszettek, hogy ott mindjárt az új szervezendő vadász csapat) ahhoz őrmesternek nevezett ki és biztosított, hogy rövid idő alatt hadnagy leszek.

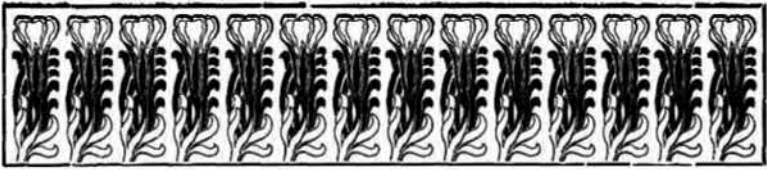
Ki lett szemelve a hely, melyet védelemre alkalmasnak találtunk és mi visszamentünk a faluba, hogy a századot oda vessük táborba. De a mint visszajöttünk, már is ott találtuk az őrnagy parancsát, hogy haladéktalanul Iglóra jöjjünk. El is indultunk azonnal éjjelre Poprádra.

Másnap délben Bethlenfalván voltunk, de alig hogy valamit magunkhoz vettünk volna, ott termett őrnagyunk két lovas vadász kíséretében és kiadta a parancsot, hogy rögtön induljunk a Magúra felé. Ezt az egész század morajjal fogadta. Nagy igazságtalanságnak tartottuk azt, hogy a többi század Iglón és Lőcsén kényelmeskedik, a mi századunk pedig folytonos fárasztó marsoknak, veszedelmes helyzetnek ki van téve.

Az őrnagy észrevette az elégedetlenséget, azért az arcban álló századhoz hatalmas, hazafias beszédet intézett németül, mert magyarul rosszul beszélt, melyben apelált a fiúk hazafiságára, kötelességérzetére, kiemelve, hogy neki csak egy első százada van, a melyben megbízhatik. Ez hatott, a fiúk megéljenezték az őrnagyot és erőltetett marsban még aznap egész Késmárkig mentek éjjelre és másnap reggel már Tótfalun voltunk, hol elszállásoltattunk. Jeltsch altiszt társammal Schneider földbirtokoshoz jutottunk, kinek derék kedves felesége minket mindennel bőven ellátott.

Tótfalun akkor folyt a kényszersorozás, de a tót parasztok elrejtették fiaikat és sehogy sem akarták őket a sorozáshoz kiadni, csak erőszakkal lehetett imitt-amott egy-egy hadkötelest elfogni és a sorozó-bizottság elé állítani. Első nap alig lehetett 4—5 fiút besorozni, a tót parasztság dacoskodott, sőt ellenszegült. Erre felbátorította néhány ott lakó magyar ellenes földbirtokos, többi közt egy bizonyos Lányi. Nem félték azcfli, mert hiszen egész közelben, a határon portyásztak már a nagy orosz hadsereg előhadai. Majd azokat ide is lehet hívni, gondolták magukban, és hogy ezt csakugyan meg is tették, erről másnap keservesen meg is győződünk.





XVII.

A kozákok rajtunkütése Tótfalun. Elfogatásom.

Gyönyörű reggel üdvözölte junius 15-ét, ki hitte volna, hogy azon szép nap délutánja egynehányunkra nézve oly végzetesé fog válni. Mi altisztek mindnyájan együtt voltunk a korcsmában, a legjobb hangulatban gratuláltak nekem az új kineveztetéshez és kikötötték, a megfelelő áldomás megtartását, a mit én készségesen meg is Ígértem.

Négy óra lehetett délután, a mint a dobosok összehívtak minket a napi parancs meghallgatására. Nedeczky tizedes társam mint napi tizedes volt Kövesdy főhadnagynál, ki akkor a század parancsnoka volt, mivel Weisz a kormányhoz utazott le. Tehát én magam voltam szakaszommal elfoglalva, és miután lakásom a korcsmától legtávolabbra esett, odajöttemkor már összes embe-reim együtt voltak. Szakaszomat a szokásos rendben felállítván, bementem a szobába, hogy felszerelésemet felvegyem és szakaszommal Kövesdy főhadnagy elé vonuljak.

Akkor távoli lövések hallatszottak, majd közelebről több és több lövés. En csakhamar fogtam a puskámat és kisiettem, de a mint a házból kiléptem, az én szakaszom már teljes felbomlásban volt, mert az őrtanyáról jöttek nagy ordítással, ijedt arczokkal futva és azt kiabálva: »az ellenség, lovasság! lándzsákkal, puskákkal!« Hátul pedig porfellemben száguldozó lovasság látszott, mely puskákkal a futók után lődözött.

Oherländer őrségi tizedes sápadtan hozzám fordult és azt mondta: »Barátom, mi lesz velünk, körül vagyunk véve!« De én megfogtam kezénél és magammal húztam a legközelebbi parasztudvarba. Ott vagy tizenöt vadászt találtunk, köztük Kreichel tizedest is, ki folyton kiabált, hogy »bújjunk el a pajtába!« de én

azt elleneztem és azt mondtam »fiúk, azt ne tegyék, mert valószínű, hogy a kozákok felgyűjtják a falut és aztán úgyis végünk van, inkább torlaszoljuk el a kaput és védjük magunkat, talán jön valami segítség!«

Ez a kapu ugyan csak oly fél magasságú gyenge lécz csinálmány volt, melyet egy erős lábrúgással be lehetett törni, de mégis ott termettünk, hogy azt valamiképen lezárhassuk. Erre pedig már időnk nem volt, mert közvetlen közelségben hallatszott már lódobogás és a kozákok vad ordítása. Lélekszakadva véres fejvel futott felénk Fleischer nevű őrzetőnk, de már bejutni nem birt, a kapu előtt összeroskadt. Öt üldözve vagy 25 kozák előretartott lándzsákkal udvarunk felé rohant, vadul ordítóva.

Ebben a pillanatban elkiáltja magát Kreichel »útánam fiúk a szomszéd udvarba!« embereink erre a kerítésen átmászván, menekültek, csak mi ketten Schloszérikkal maradtunk a kapu mellett; Schloszérik egy ugrással felkapaszkodott a kerítésre és még szerencsésen megmenekült, én pedig mint utolsó még felugorhattam ugyan a kerítésre, de akkor már a kapúhoz ért kozákok két lövése dördült el felém, az egyik golyó fejem fölött, a másik pedig oly közel orrom előtt röpült el, hogy önkénytelenül visszarántottam fejemet, ezáltal az egyensúlyt veszítve, az inneneső udvarba visszaestem és csak annyi időm volt, hogy felugorhattam és a felém irányzott lándzsadőfés elől még elég korán két pajta közötti szűk közbe befutottam hogy onnan ki a szabad mezőre juthassak.

Leírhatatlan érzés fogott el, a mint a szabad mezőre kijöttem és magam előtt portyázó kozákokat láttam, kik sűrű körben az egész falut körülvették. Tehát menekülés nincs! Kétségbeesésemben visszahúzódtam a szűk pajtaközbe, és miután a kerítésről való visszaesésemnél puskámat hirtelenben már fel nem kaphattam, nem maradt más fegyverem, mint egy rövid pisztolyom. Ezt tehát elővettem és a mint az udvar felől az egyik kozák valami »daj ruzse«-félét felém kiabálva megjelent, neki szegeztem a pisztolyt, mire ez visszavonult és úgy látszott puskáját töltötte.

De a magas rozszban czirkáló kozákok egyike — talán szerencsémre — észrevett engem és — nagy izgatottságomban közeledtét észre sem vettem — egyszerre csak galléromnál fogva a pajtaközéből kirántott, pisztolyomat elszedte, kötelet vett ki nyer-

gétől és azt nyakamra kötve, lovához kötött. Halálveríték szállta meg homlokomat és kétségbeesés fogott el azon gondolatban, hogy ez már most engem lova mellett hurczolni fog addig, míg meg nem fülök. Azért jelekkel mutatva kértem, hogy inkább lőjön meg azonnal. De a vad kinézésű, már korosabb kozák talán maga is apa lehetett, mert úgy látszott, mintha megszánta volna bennem a fiatal gyereket és megengedte nekem, hogy én a nyeregbe fogodzva lova mellett trappoljak.

Trappolnia is kellett, mert már a mieink valahogyan összejöttek és a kertekből, udvarokból erősen tüzelni kezdtek. Akkor nem bántam volna, ha baj társaim valamelyik golyója engemet is leterített volna, mert úgyszólván csak az akasztófán való kivégzésem állt szemem előtt, a mennyiben az osztrákok mindég azt hirdették mindenütt, hogy minden egyes Cornides vadászt irgalmatlanul felakasztanak.

Most egymásután következtek a borzasztó és tragikus jelek. Néhány lépésre menve, nyögés ütötte meg fületem. Egy kozák előtt vérében feküdt Müller tizedes társam, ki végperceit élve, megüvegesedett szemével felém nézve, csak annyit mondott »ez a kutya kozák orozva hátulról lelött, mikor már foglya voltam!« Tovább talákoztam egy bajtárssal, kinek fejét és arcát vér borította el és csak tántorogva mehetett a kozák előtt. Aztán talákoztam Nedeczky tizedes társammal, ki szintén úgy mint én, kötéllal nyakán a lóhoz kötve, egy sebesült kozák által vezetett és ilyenek voltunk mi kilenczen; néhányan még hátra kötött kezekkel is, ezek pláne sajnálatra méltók voltak, mert minden árokátugrásnál megkékült arczczal lógtak a kötélen, míg a kozáknak nem tetszett őket lábra állítani.

A mint a lőtávolságon túl voltunk, az én kozákom minden pénzemet és kapselstecheremet elszedte tőlem és azon szavakkal »rebellant venger« leszakította kalapomról a magyar czimert. Azután elvitt a falú éjszaki oldalára a kozák hettmanhoz, ki biztos távolságban néhány tótfalusi magyar ellenes érzelmű földbirtokos körében intézkedett és buta röhögéssel fogadott minket, néhány kérdést intézve hozzánk oroszul, melyekre mi persze felelni nem tudtunk. A tőlünk elszedett kapselstecheremet mind a nyakára akasztotta, mint valami rendjeleket.[^]

E közben nagy mozgás keletkezett a kozákok közt, körülzáró körük csakhamar lánczczá vált és mindinkább visszafelé köze-

ledett a Magurához; a faluba berohant támadó kozákok pedig száguldozva onnan visszafutottak, mert a Béla felé vezető úton nagy tömegek tűntek fel és a puskaropogás közben távolból hangok hangját lehetett hallani, melyek a népfelkelést tette hívták.

Egy kozák jött erősen lovagolva csoportunk felé és a hettman előtt megállva jelentette, hogy sok gyalogság és lovasság (mnoho pechuta a gavaleria) közeledik Béláról. Erre — úgy látszott — a hettman megadta a parancsot az általános visszavonulásra, mert nemsokára láttuk, hogy a kozákok hosszú csatárláncban kis lovaikon igen ügyesen fel és alá járva, puskaikat töltögetve és tüzelve jobban és jobban felénk közelednek, azaz hátrálnak; hogy a mi vadászaink árkokban, barázdákban bujkálva már nyílt mezőn sarkukban vannak és nehányat közülük már ledurrogtak. Akkor az ott ácsorgó tótfalusi árulók közül bizonyos Lány magyar nemes ember oda ugrott a hettmanhoz és figyelmeztette őt, hogy »a közeledő bélai népfelkelők láttára a rebellek bátorságot kapnak és bizonyára előre törnek, jó lesz tehát a foglyokat tovább expediálni, hogy valahogyan el ne szökjenek!« Azonnal is kergettek minket a Magúra felé.

A Magúra hegyalján kettő-kettőnk erősen egymáshoz kötöttek és úgy kergettek a meredek úton fel a hegyre. Vissza, nézve láttam, hogy az első dombot vadászaink elfoglalták és a kozákok már a második domb lejtőjéről futva hátrálnak vadászaink merész támadása és a népfelkelők rémítő ordítása elől. A mint Nedeczky barátomat erre bizonyos büszke örömmel figyelmeztettem, az egyik kísérő kozák lándzsanyelével olyat döfött a hátamba, hogy majdnem oromra estem.

A mint a hegyhágó tetején az általunk emelt torlaszokon átmászoktunk és a felügyelet némileg lazább lett, már szabad kezemmel zsebembe nyúltam, hogy a megmentett késemmel a kötelet elvágjam és a félhomályban az erdőbe szökjem. De elhagyott bátorságom, mert nagy lódobogás és száz meg száz torok »lubis me!« kiáltása hallatszott, mire a mi kozákjaink »lubim cze!« kiáltással feleltek. Abban a perczen már is erősen felfelé vágatva egy másik pulk (3—400) kozák jött segítségül a határról.

Elükön egy szép magas hettman ezüst zsinóros kék egyenruhában lovagolt. A mint ez bennünket meglátott, ököllel fenyegetett és kezével a felakasztás jelét mutatta. Akkor Nedeczky kétségbeeső tekintettel felém fordulva, súgva azt mondta »végünk

van barátom, mindnyájunkat felakasztanak!« A vad hettman ezt talán valami összeesküvő sugdosásnak tarthatta, mert hatalmas káromkodás mellett kardjával a szegény Nedeczky feje felé vágott, de e közben mégis szánalmat érezve, kardjával csak suhintott egyet barátom koponyája fölött.

Mindkét kozákcsapat minket középbe véve, most visszanyargalt Ófalura az orosz táborba. Már távolból látszott a sok száz tábortüzek fénye a sötét éjszakában. A tábor előtt több tábortűz mellett csoportosan álltak és örködtek az előörsi gyalogosok hosszú csuhoféle kabátokba burkolva, sisakjai a tüztől megvilágítva, fénylettek.

Ilyenek átvettek minket a kozákoktól és elvezettek minket egy korcsmába, hol egy asztal körül több muszka tábornok és törzstiszt ült. Az asztalfőn egy alacsony, barna, fekete bajuszú excellenciás tábornok ült, ez — a mint aztán megtudtuk — Paszkievicz, orosz fővezér, maga volt.

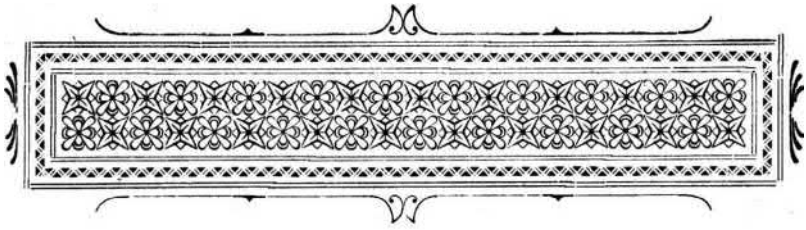
A mint a szobába beléptünk és az ajtó mellett megálltunk, az a barna tábornok németül azt mondta nekünk: »Fürchtet Euch nicht vor uns, wir sind nicht solche Barbaren, wie man bei Euch glaubt. Kommt näher und sagt Ihr uns die Wahrheit, so geschieht Euch nichts, wenn Ihr aber lüget, so werdet Ihr gehangen!« Nedeczkyhez, mint idősebb altiszthez fordulva, kérdezte, vájjon be lettünk e sorozva vagy önkéntesen álltunk e be?« Mire Nedeczky habozva első hazugságot mondta, hogy »igenis besoroztak!« De erre a barna tábornok rám mutatva azt mondta: »aber dieser kleine brünette Bursch ist gewiss freiwillig eingetreten!« »Sage uns du Kleiner die Wahrheit!« és mindenféle kérdést intézett hozzám.

Arra a kérdésre, hogy kik vannak Szepességen, azt mondtam, hogy ott van a mi gyalog zászlóaljunkon és lovas századunkon kívül még Dembinszky vagy 500 embernyi különítménye két ágyúval. Aztán arra a megjegyzésre, hogy hiszem Dembinszky Eperjesen van, azt mondtam, hogy 30,000 emberrel onnan védi a határt. További kérdésére, hogy a többi határokon kik vannak? csak annyit tudtam felelni, hogy Liptóban Görgei Ármin 20,000 emberrel áll. Aztán azt akarta tudni, hogy Klapkán kívül, ki 30 000 emberrel Komáromot védi, hány emberök lehet Bem és Görgeinek, erre csak azt mondtam, hogy mi az egész honvédsereget 200,000-re becsüljük.

Aztán intett a kezével, hogy elmehetünk és oly jóindulatú

arczczal nézett ránk, hogy bátorságot vettem magamnak őt arra kérni, kegyeskedjék megparancsolni, hogy valamit enni és inni valót kapjunk, mire ő azt mondta, hogy majd a táborban mindent kapunk. Pedig ördögöt kaptunk, ott kérésünkre csak gúnyos hatótával feleltek. Hat kozák kivont karddal körülvett és vezetett minket éjjelre oly nedves helyre, hogy a mint lefeküdtünk, alulról a nedves sár átszivárgott bőrünkre, de mind a mellett mély álomba merültünk, annyira el voltunk csigázva.





XVIII.

Fogságban Krakón és Olmüczön.

Nagy zaj és lárma költött fel mély álmunkból. Akkor a kozákok már fel voltak állítva és a gyalogság sorakozni kezdett. A főparancsnok (Paskievicz) térképpel kezében parancsot adott, hogy az előhad Lipnikre induljon. Akkor a kozákok csordaszerű rendetlenségben neki indultak kelet felé. Utánuk indult a gyalogság zászlóaljakra felosztva és végre nyolcz üteg különféle szépen felszerelt ágyú.

A mint az előhad elvonult, hat kozák átkisért bennünket a Dunajecz túlszéljára, hol az orosz főtábor volt. Vagy tiz üteg szebbnél-szebb ágyú a folyó partján volt felállítva. A gyalogság száz meg száz táborház körül tanyázott, a puskák piramisokba voltak felállítva. A tüzek mellett katlanokban főztek mindenféle zagyvalékot. A forró vízbe bedobtak kertekben és mezőkön összelopott éretlen egrest, ribizkét, gyümölcsöt, krumplit, saláta-, káposzta-leveleket stb., aztán beaprítottak száraz, kőkemény kétszersültet, megsózták — só hiányában itt-ott hamúval is — és ezt ették meg aztán jóízűen.

Egy parasztház előtt megálltak velünk a kozákok. A házból kijött egy orosz tiszt és a legidősebb altiszt után kérdőzösködve, Nedeczkyt vitte be a szobába, melyben orosz és osztrák tisztek megint hosszú jegyzőkönyvet vettek fel Nedeczky vallomásaiból. Egy másik orosz tiszt pedig jó németséggel (finlandi volt) azt parancsolta nekünk, hogy kövessük.

Most az egész orosz táboron végig hurczoltak bennünket. Minden gyalogos zászlóalj, minden lovas század előtt megálltunk és a mint a buta legénység összecsődült, a tiszt beszédet tartott,

melyben kiemelve fiatal gyerekes létünket — mert kettőnek kivételével mind olyanok voltunk — gúnyos megjegyzésekkel bemutatott minket azzal, hogy olyan lesz a legyőzendő ellenség. A buta muszkák nevetve taszigáltak, leköpdöstek bennünket és egyáltalán durván komiszkodtak, mi annak a fin nemzetiségű tisztnek, nagy csudálkozásunkra, mulatságot okozni látszott.

Erre még inkább biztatta egy vörös hajú osztrák tiszt, ki mindenütt hátunkban volt és a legaljasabb módon sértegetett bennünket. Különösen reám öntötte ki mérgét. Öklével fejem fölött hadonázva, azt rikácsolta felém: »ismerlek kutya, te voltál ott átellenünkben, mikor a mi tisztünket lelőttétek!« Később, mikor egy orosz tábornok előtt katonásan szalutáltam, megint rám rivalt »te taknyos, hogy mersz te katonásan szalutálni, hát nem tudsz te kalapot emelni?« Legalább hatvanezer ember itt táborban lévén, két óránál tovább tartott ez a hurczolás és kínzás.

Az oroszok azután átadtak minket az osztrákoknak. Ezek őrszobájukba vittek, hova oly fáradtan és kimerülten érkeztünk, hogy az istenért kértünk valamit enni inni valót. Itt olá hul beszéző magyar bakák könyörültek rajtunk és egy tányérral félig főtt borsót, egy-egy darabka penészes kenyeret és egy korsóval kútvizet adtak. Megint bejött egy osztrák tiszt és jegyzőkönyvet vett fel velünk, mindegyikünk nevét, korát és születés helyét feljegyezve.

Délután három óra lehetett, a mint innen tíz osztrák katona kísérete mellett elindultunk nyugat felé. A nap forrón sütött és a szomjúság nagyon kínozott. Nagy kérelmünkre a vezető káplár betért egy kis falu korezmájának udvarába, melynek árnyékában kissé megint feléledtünk. Este hét órakor Neumarkra éjjeli szállásunkra érkeztünk.

Neumarkon új nyomor, új kínok vártak ránk. Alig hogy oda bevonultunk, máris az ott állomásozó osztrák katonák egész raja körülvett és fenyegetőzve, hadonázva Kossuth-kutyáknak, rebelleknek, gazárulóknak és mindenfélének neveztek el. Itt is egy vöröshajú, kancsalszemű, általunk jól ismert Roland nevezetű hadnagy, ki 1848. év elején Lőcsén állomásozott, emelt ököllel nekünk támadt, tajtékzó dühös szájjal azt kiabálva: »Ila ti szepesi Kossuth-kutyák! ismerlek benneteket! ti már régen akasztófát érdemeltettek meg a kutya Cornidestekkel együtt! igen, rabolni, gyilkolni, a császári hadseregeket orvul megtámadni, azt tudjátok! az a ti mesterségtek!

Azután egy sötét lyukba, négy puszta fal közé zárattott el minket, hol még pad sem volt és mi kénytelenek voltunk puszta földön egerek és patkányok közt aludni. Még ebben a sötét lyukban sem volt nyugtunk, mert folyton kinyílt az ajtó és jöttek minket megbámulni. Könyörögtünk a börtönőrtől valamit enni valót vagy legalább egy korty vizet. Erre ordítva összevissza kiabáltak: »Dögöljete ti kutyák! Szurkot a szátokra! Szíjakat kellene bőrötökből hasítani!« Ez volt a mi elaltatónk.

Másnap reggel kinyílt az ajtó és a börtönőr mindegyikünknek hozott egy-egy prófont kenyeret, melylyel Krakóig, négy napi úton ki kell jönnünk. Utunk most jó sokáig a Dunajecz mentén vezetett, de a mint az éjszak-nyugat felé fordult és hazánk határa szemünk előtt eltűnedezni kezdett, akkor engem egy kimondhatatlan fájós érzés fogott el és még egyszer visszafelé nézve és búcsút intve Tátránk eltűnedező ormainak, könyzápor közt azon szavakra fakadtam: »Isten veled szent szép hazám!« Nedeczky ezt látván, zokogva jajgatott: »Istenem, mi lesz velünk? Szegény szülőim mennyire fognak búsulni, fogják-e valaha megtudni, hogy mi történt velünk?« Arra azon keserű vigasztalással iparkodtam őt megnyugtatni: »Barátom, mindegy, akár a csatatéren, akár az akasztófán, mindég dicsőség meghalni a hazáért!«

Útközben a forró déli nap elől betértünk egy magánosán álló korcsmába, hol a mi kísérőink is puskáikat a falhoz támasztva egészen odaadták magukat a nyugalomnak és kényelemnek. Fél órai pihenés után felkerekedtünk, hogy tovább menjünk. Egyszerre csak lárma támadt, néhány katonánk minden irány felé futni kezdett. Először nem tudtuk, hogy mi történt, csak a mint a mi sorunkat átnéztem, láttam, hogy kilencz helyett csak nyolczan vagyunk, tehát egyikünk — egy merényi fiú — megszökött és azt félórai üldözés és keresés után sem bírták megkeríteni.

Későn délben megérkeztünk egy kis falúba Jordanov közelebe. Itt a szétszórt házak egyikének istállójába zártak be bennünket. A lengyel parasztok hoztak nekünk tejet és kukoriczadarát. Este vagy húsz paraszt kaszákkal, fejszékkal felfegyverkezve körülvette az istállót és kemény őrizet alá vett, hogy valamelyikünk meg ne szökjön.

Következő napon már öt órát mentünk a nagy hőségben és az útunkba eső faluk egyikében sem akadtunk a napnak előtte előre küldött szálláscsinálóra, azért káplárunk elhatározta, hogy az éppen elért Miszlenicze kis városkában maradjunk éjjelre. Itt a

lakosok még a régen nélkülözött levessel is kedveskedtek nekünk, ez valóságos delikatesz volt ránk nézve. Hálásra még deszkapritset is találtunk itten. Mind a mellett itt is jártak bennünket megbámulni és gorombaságokkal sértegetni.

Legközelebbi állomásunk Magelani volt, melynek házai egy meglehetősen emelkedésű domb tetején elszórtan állanak. Nagyon megéreztek már itt Krakó közeledtét, a lakosságnak a magyarok iránti jó indulatában. Ebédre hoztak nekünk a lakosok krumplit, tejet, darát és borsót, akkor nekünk lukullusi ebédünk volt. Éjjelre pedig több zsúp szalmát terítettek a padlóra és mi valahára kényelmesebben és jobban aludhattunk.

A mint Magelaniból korán reggel elindultunk és a domb leg-tetejére értünk, nagyszerű kép tárult fel szemeink előtt. Alattunk nagy síkság, melyet sűrű tengerként hullámzó köd fedett. Hát-térben tündérszigetként emelkedett ki ős Krakó vára, melynek megaranyozott kupolái a felkelő nap által megvilágítva, fényben ragyogtak. A vártól keletre és nyugatra két egyenlő piramis-féle magas domb emelkedett ki, melyet a lengyel nemzet emberkezek által emeltetett és pedig az egyiket Krakusz, Krakó megállapító-jának, a másikat Kosciaskó, a szabadságharcz hősének tiszteletére. Mindkét domb tetejét emlékoszlop ékesíti.

Lassan a köd is eloszlott és mi a legszebb nyári időben, szép fásoros úton haladtunk előre; nemsokára Podgorze, Krakó elővárosában voltunk. A Visztula folyón, melynek csendes viz-tükréjén csónakok és kis vitorlás hajócskák úszkáltak, egy ronda hajóhíd vezetett át. De láttuk hatalmas oszlopaikat az új hídnak is, melynek elkészítését az 1846-iki galicziai lázadás zavarjai szakították félbe.

Junius 20-án bevonultunk hosszabb tartózkodásra Krakó városába. Először is egy nagy császári épületbe vezettek egy generális elé, ki összeszidott, Kossuth-rebelleknek elnevezett és aztán megparancsolta, hogy vezessenek fel bennünket a várba. Erősen emelkedő fásoros úton a főkapuhoz értünk, mely maga is már érdekes építmény. De érdekesebb volt innen a nagyszerű kilátás. A város nagyobb része, a Visztula kanyargós folyása, a szép vidék, melynek déli háttérében kedves Kárpáthegeink kék csúcsait láttuk, ez mind gyönyörű panorámát képezett. Hazánk hegyeinek láttára bús szíveink némileg felvidultak és gondolatban üdvcsókokat küldtünk feléjük.

Nagy tágas udvarba lépve, a sok nagy épület közül különösen feltűnt a négyszögkőből épült, aranyozott kupolás, diszes vártemplom, melynek díszítményei között kitűnt a kőből faragott, dúsan megaranyozott lengyel sas és címér. Velünk szemben egyszerű nagy épület állt — Transport-Haus — ide vezettek minket egy nagy terjedelmes teremféle szobába, az úgynevezett főortanyára.

Mielőtt elhelyezkedtünk volna, máris kivezettek megint az udvarba, Legetits altábornagy és várparancsnok elé, ki egy lóczon ülve, mindegyikünket kikérdezett, hogy honnan valók vagyunk? hogy jutottunk a rebellekhez? s. t. b., végre lelkünkre kötötte, hogy jó császáruk ellen többé ne harcoljunk, megparancsolta, hogy a piros posztó szallagokat kalapjainkról vegyük le azonnal és aztán kegyesen elbocsátott.

Most megint egy más hasonló nagyságú szobába vezettek minket, melyet lakásul jelöltek ki számunkra. A mint oda beléptünk, nagy örömünkre láttuk, hogy már több bajtárssal fogunk együtt lakni, együtt szenvedni, együtt reményleni. Itt találtuk az Árvába berontott muszkák által elfogott önkéntes nemzetőröket, intelligens úri embereket, rózsahegy-i polgárokat, Detrich, Szlimák, Tóit s. t. b. Kettő-kettő számára volt egy-egy szalmazsák a földre terítve. Mi ketten Nedeczkyvel mindjárt az elsőt az ablak alatt foglaltuk el. Ez a szalmazsák volt aztán a mi szalónunk, a mi ebédlőnk, a mi hálónk.

Naponta kaptunk négy pengő krajczárt, ebből hármat kellett húsrá adnunk és egy krajczár maradt egyéb kiadásokra. Azért a három krajczárért kaptunk öten-öten egy-egy tálban megsózott zavaros meleg vizet, mely talán eredetileg leves is volt, de először leszedték a javát a Transporthaus-Commandant számára, azután az őrmesterek, káplárok és az összes szolgaszemélyzet megette a tiszta levest, nekünk a maradékot meleg vízzel keverték össze. Aztán két szolga hosszú deszkán hozott húst, mindegyikünknek oly darabkákra felosztva, hogy azt egyszerre lehetett szájba venni. Boldog volt az, kinek jó zsiros darab jutott, mert a zsírt külön kenyérre kente és ha még sikerült egy kis sót lopnia, akkor ezt delikateszként megette.

A felmaradt egy krajczárért hozattunk néha rós avas vajjat, melyet penészes kenyérünkre kentünk, de már a második hétben arra sem telt, mert az egyetlen egy rajtunk levő fehérműt kellett kimosatnunk, ezért pedig öt krajczárt kellett fizetnünk, tehát

össze kellett spórolnunk a krajczárokat. Míg a fehérenemű mosásban volt, meztelen testünkre húztuk ruhánkat és így voltunk két-három napig.

Harmadnapon mindnyájunkat az auditor elé vezettek, ki megint csak mindegyikünket külön hallgatott ki és jegyzőkönyvet vett fel. Sok fogolytársunk németül nem tudván, feleletet nem adhattak, olyanok különösen a borsodi guerillák voltak. Az auditor tehát Nedeczkyt és engemet ott tartott egész délelőtt, hogy mint tolmácsok segítségére legyünk.

Június 28-án megint több foglyot hoztak. Ezek Kossuth-vadászok és tornai guerillák voltak, kiket a kozákok rövid harc után Kis-Szeben mellett elfogtak, köztük két nehezen sebesült is volt. Ezekkel az a vadász bajtársunk is jött, ki Jordanov előtt tőlünk megszökött. A határon parasztok elfogták és összekötözve bekísérték Neumarkra, honnan a legközelebbi transporttal ide hozták.

Július 1-én több honvéd- és huszárfoglyot hoztak, kiket az oroszok a túróc-zsentszentmártoni rajtaütés alkalmával elfogtak. Ezek közt volt egy Alexander de Chan Tugnau nevű francia a Dugarde departementből való és két Grünszky és Kordalinszky nevű orosz lengyel. Ezekkel a legbensőbb barátságot kötöttem. Mindenben, a mit megmentett kis pénzükön hozattak, velem osztokodtak. De fájdalom, az egyiütlét kevés ideig tartott. Egy napon elárulták nekem azt a titkot, hogy ők meg akarnak szökni, mert hogy ha az oroszoknak kiadják őket, Szibéria lesz a sorsuk. Megvesztegették tehát a kiszolgáló katonáknak egyikét és általa küldtek levelet egy krakói ismerősüknek, melyben arra kérték fel, hogy éjjel létrát támasszon a körfalra, oda ők majd az ablakaink alatti fedélre lebozsátkozva, fognak tudni mászni. De a gaz oszt-rák a pénzt zsebre dugta és a tervet elárulta. Estefelé hat szuronyos puskáju gránátos belépett és mind hármukat elvezette. Soha sem tudhattam meg, hogy hova lettek, mi történt velük.

Ezen három derék baj társ kedves társalgása most már nagyon hiányzott nekünk, főleg a francia kifogyhatatlan humorja, melylyel oly annyira tudta kellemessé tenni az egyhangúságot. Lomha lassúsággal folytak az órák, a napok. Nappal még néha kis szórakozást találtunk abban, hogy az ablakokról nézhettük az újonczok dreszírozását a nagy udvaron. Estefelé aztán összeültünk néhányan és meglehetősen szép harmóniában énekeltünk bús magyar dalokat. Legjobban ment a »Felszállott a páva a krakói várba,

hej sok szegény fogolynak vígasztalára« travestált szövegű, szomorú nóta. Még a lomha osztrák kiszolgáló katonák is figyelmesen hallgattak minket és azt mondták »Schön singen thun diese Sau-Magyaren!« Ilyenkor néha benézett hozzánk a Transporthaus-Commandant is, egy alacsony — de magát igen fontos személynek tartó — hadnagyocska. Az ajtóban megállva, azt szokta mondani: »Ihr Gfrieser, schon wieder ist Euch der Kossuth im Sinn? 1«

Julius 5-én elvittek mindnyájunkat a sorozó bizottság elé és ott — csekély kivétellel — besoroztak minket az osztrák hadseregbe, Nedeczkyt és engemet a vadászokhoz. De a jelenlevő tábornok nem engedte meg, hogy rebellek. soroztassanak be a vadászokhoz, és mivel az orvos azt mondta, hogy más katonasághoz még fiatalok és gyengék vagyunk, bennünket »vorläufig untauglich.«-nak jelentettek ki. A besorozottakat harmadnapra Olaszországba transportálták. Könnyes szemekkel intettünk búcsút nekik. Azután néhány nap múlva megtudtuk, hogy innen Olmüczbe visznek minket.

Julius 14-én reggel négy órakor indultunk mi be nem sorozottak, harminczöten, tizenhat osztrák katona által kísérve, Magelani első állomásunkra. Rémitő hőségben teljesen lecsigázva érkezünk oda, hol oly szűk parasztszobába zártak be minket, hogy a fojtó levegőben sem enni, sem aludni nem bírtunk. Reggel aztán hangosan is kikeltünk az ilyen kínzás ellen. A transportkáplár ezt ennyire szívére vette, hogy egy órai gyaloglás után egy korcsmába vitt bennünket és ott rostopschin-pálinkát adatott nekünk.

Legközelebbi állomásunk Kálvária, híres búcsúhely volt. Ez volt az a helység, honnan lengyel fogoly társaink biztató állítása szerint könnyen megszökhetünk, mert onnan déli irányban futva nemsokára egy Szlovenszky nevű lengyel nemes kastélyához érünk, honnan ez a derék úri ember majd biztosan elvezettet minket a határon át. Mi ketten Nedeczkyvel el is határoztuk a szökést. Tervünk kivételére nagyon alkalmas volt az a szoba, a melybe zárattunk, a mennyiben egyik rácsozatlan ablaka kivezetett a magas rozsmezőre és onnan közeli erdőbe. Nem aludtunk, hanem vártunk, míg a többiek mély álomba merültek. Már éjfél felé járt az éj, a midőn lassan közeledtünk az ablakhoz, azt csendesen kinyitottuk, hogy azon kiugorjunk. De a mint kinyitottuk, azonnal is megint behúztuk, mert az ablak alatt osztrák katona állt. Tehát a szökésnek vége volt. Nedeczkynek mindég nehéz

szíve volt bizonyos Makoviczky nevezetű fogolytársunkra, mert csak ez hallotta megbeszélésünket és csak ez árulhatta el tervünket. Én pedig egészen természetesnek találtam, hogy ezt az ablakot őrizet alá vették, honnan a szökés oly könnyen végrehajtható lett volna.

Kálváriáról öt órai gyaloglás után Vádoviczra értünk. Nagy kaszárnyába vittek minket, melyben muszkák voltak előttünk. Találtunk mi ott ugyan szalmazsákokat, de a mint azokra lefeküdtünk, millió bolha, tetű és poloska mászott ránk. Én tehát nem is feküdtem le, hanem egész éjjel az ablakdeszkán ültem és pedig, miután itt egy napi pihenőt tartottunk, két éjjel át. Napközben az itteni kórházban fellábadozó beteg muszkák seregesen jöttek bennünket megbámulni.

Másnap reggel, a mint a nagy udvarba kivittek minket, látunk osztrák zsandárok által kísérve egy lánczra vert fiatal lengyelt. Kísérőink azt mondták nekünk: »nézzétek, ez is olyan lázadó, mint tik vagytok!« A lengyel pedig fellelkesülten intett felénk és mi rokonszenvesen viszont üdvözlöttük őt.

Több falun átvonulva dél felé Kentibe, új éjjeli szállásunkra értünk. Itt délben kellemesen tapasztaltuk, hogy a kendek mind velünk rokonszenvező derék lengyelek, mert annyi mindenféle jó és Ízletes eledellel halmoztak el, hogy nem tudtuk eléggé dicsérni. Aztán még sok zsúp friss szalmát hoztak és pompás fekhelyeket csináltak nekünk.

Reggel még kellemesebb meglepetésben részesültünk. Egy csinos szobaleány és egy szolgáló hoztak nekünk nagy fazékokban kávé és hozzá kalácsot. Kérdésünkre, hogy kicsoda az a kedves lény, ki annyira gondoskodott rólunk, a szobaleány azt mondta, hogy úrnője Klimkó özvegy asszony, kinek a férjét 1846-ban lefejezték, két fiát pedig bebörtönözték az osztrákok. Azt is mondta, hogy a főutcza baloldali házsorában egy emeletes házból fog az asszony ránk nézni. Csakugyan ott is állt az ablakban és a mint előtte elmentünk, zsebkendőjével intett nekünk. Mi pedig levett kalapjainkkal mélyen meghajtva magunkat viszont tisztelegtünk neki és magunkban áldottuk nemes lelkét.

Hosszabb gyaloglás után Biala, Galiczia határvárosába és a Biala folyón át vezető hídon túl Bielicz élénk sziléziai iparvárosba érkezünk éjjeli stációra. Egyik bajtársunk itt megemlékezett arról, hogy Kövesdy főhadnagyunk, kit előbb Steinernek hittak, innen való és egy itteni posztógyárosnak a fia. Egy — ablakunk

alatt álló — hieliczi lakost tehát felkértük, hogy az öreg Steinert küldje el ide hozzánk, mert mi mindnyájan az ő fia alatt harcoltunk. Nemsokára ott is termett a szegény öreg reszkedve az örömtől, hogy fiáról valamit hallani fog. De a mint hozzánk akart jönni a szobába, a cserepáros káplár nem engedte be, sőt kérésünkre és az öreg könyörgésére úgy felelt, hogy az öreg tisztességes iparost durván kilökte. Itt úgy, mint a következő napi állomásunkon Skotschauban nem valami jó ellátásban részesültünk és csak deszkákon aludtunk.

Az azután következő állomás Teschen volt, csinos, nagyobb város, az emberek is jobbak voltak itten, mert nem gunynyal, hanem bizonyos rokonszenves szájalommal néztek minket. A főpiacson láttunk nagy császári épületet, mely előtt két ágyú volt felállítva és két polgári ór strázsált. Sok utcán át a katonai lak-tanyára vezettek minket, hová a lakosok az ebédet is hozták. Erről az ebédről és a lakosokról bizonyára még ma is mindegyikünk hálával emlékezik meg, mert ez volt régóta az első rendes, jó leves, hús és kitűnő főzelékből álló tisztességes ebéd.

Ebéd után az ablakdeszkára ülve, kinéztem a szűk utczába. Egy lengyel sipkájú ifjú mindjárt hozzám jött az ablak alá és németül bemutatta magát »Viszoczky«-nak, a Viszoczky magyar tábornok unokaöcsének és Bem rokonának. Beszélgetésünk közben, mely természetesen csak a magyar szabadságharcról folyt, oldalzsebéből egy külföldi német hírlapot vett elő és ebből Görgei ácsi győzelméről szóló leírást közölte velem. Szerettem volna ezt a fiút megölelni és megcsókolni, de a szegénynek futnia kellett, mert az egyik katona beszélgetésünket észrevevén, kirohant, hogy őt elfogja, de az én lengyelem frissebb volt és a katona csak hült helyét találta.

Innen más katonai kíséret mellett kocsikon mentünk tovább, és mivel az első állomáson a forspontok sokáig késtek, a komisz káplár minket egy egészen sötét bűdös istállóba záratott, és midőn én elkeseredve neki azt mondtam, hogy »hadi foglyokkal úgy nem bánnak műveit népek, csak barbárok!« akkor fenyegetően emelt ököllel azt ritkácsolta vissza: »Ti kutyák, még arra sem vagytok érdemesek, szijakat kellene bőrötökből hasítani és azokon titeket felakasztani!«

Döcögő parasztkocsikon nemsokára elhagytuk a sziléziai határt és Máhrisch-Ostrau vasúti állomásra érteztünk hat órakor este. Négy órai várakozás után betoltak minket egy marhaszál-

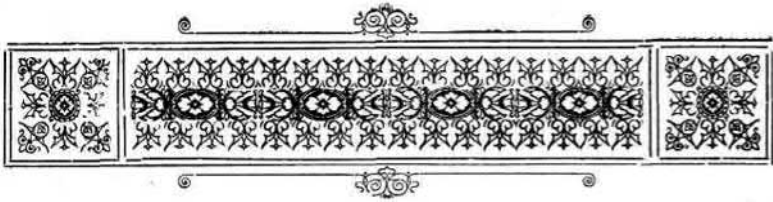
lító kocsiba, mely velünk annyira megtelt, hogy összeszorítva egymás mellett állni és a bűzös levegőt színi kénytelenek voltunk egész Prerauig. A preraui állomáson átszálltunk az olműczi vonalra és a harmadik osztályú waggonokban, tisztességes üléseken egész éjjen át utazva, három órakor reggel Olműczön kiszálltunk.

Szép faszoros úton bementünk a városba, három hídon át, mert a Morva folyó három mély csatornában körülveszi az erődöt, minden csatornát erős magas fal veszi körül. Jobbra-balra hatalmas sánczokon ágyúk álltak. Valóban bevehetetlennek látszó erőd. Maga a város nagy épületekkel bír, melyek közül különösen a császári palota tűnt fel, mely előtt gránátosok őrt álltak. Több utcán át a déli bástyához értünk, hol a kazamatok egyik lyukába zárattunk. Egyetlen kis, erősen rácsozott ablakocska az alattunk folyó körcsatornára nézett.

Alig hogy elhelyezkedtünk, bejött az örvezető káplár és seprőt a kezembe adva azt parancsolta, hogy seperjem ki a börtönszobát. Én erre indulatosan lába elé dobtam a seprőt és kijelenttem, hogy »én a Herkó páternek sem fogok seperni, mert ez nem altisztnek való foglalkozás, még ha hadi fogoly is«. A káplár mérgesen rám nézett, valami nagyot akart mondani, de csak morgott valamit magában és ott hagyott.

Délben sokkal jobb ebédet kaptunk mint Krakóban. Ebéd után a sorozó bizottság elé vittek minket, de itt már csak egy néhányat soroztak be. Minket be nem sorozottakat innen a város házára vittek. Ott adtak nekünk egy-egy tányérral borsólevest és egy negyed kenyeret oly megjegyzéssel, hogy az a kenyér már a holnapi útra is elég legyen. Úgy tudtuk meg, hogy már következő napon innen elmegyünk, de hová, azt nem akarták megmondani, de annyit mégis sikerült megtudnunk, hogy a déli irány felé lesz az elmenetel. Erre az a kis reménysugár villanyozta át agyunkat, hogy talán mégis vissza visznek édes hazánkba.





XIX.

A fogságból hazafelé.

Július 24-én reggel hajnalban, az itten megismerkedett olasz hadi foglyoktól érzékenyen elbúcsúzva, tizennyolczan, tizenkét osztrák katona által kísérve elindultunk dél felé. A roppant hőségben csak lassan haladhattunk és csak délután érkeztünk Tobitschau éjjeli állomásunkra. Ennek a kis városkának, mely a főközlekedéstől egészen félre esik, szabályos négyszögletű oly piacza van, azon oly csend uralkodik, hogy az ember inkább templomban mint egy város központjában érzi magát. Itt is már a jövő napra kaptunk egy kis kenyeret, melyet mindjárt reggelire megettünk. Szép kilátás a jövő napra, félig telt gyomorral indulni és estig semmit sem kapni!

Utunk innen a Morva síkság legszebb és legtermékenyebb részén át vezetett. Nemsokára megláttuk legközelebbi állomásunk Kremzier város tornyait, de oda csak délután három órakor érkeztünk. A Morva folyón át kis lánczhíd vezetett a város főpiaczára. Itt egy nagy épület tűnt fel, mely előtt két vaságyú és ezek mellett két gránátos őrt állt. Ez volt az a nevezetes épület, melyben az 1848/49-iki osztrák reichsrath tanácskozott addig, míg szét nem kergették. Itt adta ki az osztrák hatalom azt az octrojjált alkotmányt, melyben a magyar királyság államisága eltöröltetett és az osztrák császárság tartományai közé soroztatott.

Éhesen és szomjan hemperegtünk a deszkapritschen, a mint egyszerre szép magas fiatal tábornok egy százados kíséretében belépett. A százados ránk mutatva azt mondta »Das sind diese Kossuth-Hunde, kaiserliche Hoheit!« A császári fenség — Lipót főherceg — a századost, azon félhalkan mondott szavakkal: »Moderiren Sie sich Herr Hauptmann!« rendre utasítván, hozzánk

jött és jó magyarsággal beszélgetett velünk. Többi közt azt is kérdezte: »el vagyunk e látva minden szükségessel?« Erre egy öreg borsodi guerilla fogolytársunk egész naivsággal azt mondta: »Bizony nagyságos Uram, még ma semmit sem ettünk és pénzünk nincs!« A főherceg kivett tárczájából egy tíz forintos bankjegyet és oda adta a káplárnak, hogy azért hozasson nekünk, kívánságunk szerint, enni és inni valót. Hozattunk is azonnal kenyeret, sajtot és snapszot és lett nagy trakta, a nagylelkű főherceg megéljenztetése mellett. '

A mint másnap innen tovább mentünk, örömmel láttuk, hogy utunk mindég közelebb visz hazánk határai felé, de lehangolt az a feltűnő szigorú őrizet, melyet mindenütt még mindég tapasztaltunk. Úgy Napajedel csinos kis városkában is, hol nagy zivatar és záporosó ért bennünket és mig az el sem vonult, katonáink addig pedig kényelmesen ebédeltek, bennünket sötét börtönbe zártak és napajedeli polgárok puskásán őriztek. Az éjjelt Hradisch városában kemény deszkapritschen töltöttük.

A következő napon Ungarisch-Brod várszerűen erődített városkába, tehát már egészen közel a magyar határhoz jöttünk. Itt tizenkét vadász vette át'a kíséretet. A vezénylő káplár elének lépett és figyelmeztetett minket arra, hogy a hadi törvények értelmében, mindegyik, a ki megszökni próbálna, azonnal agyon lövetik. »Tehát nincs remény a felszabadulásra!«

Estefelé vonultunk be Hrozenkov határközségbe, hol egy szűk emeletes magtárféle ronda épületbe zártunk el. Az egész épületben nem volt ablak, tehát bent a legsűrűbb sötétség. Gyufagyújtás mellett akadtak valami öreg létrára, azt a felső emelet bejáratához támasztották és néhányan felmásztak, hogy ott kényelmesebben elhelyezkedjenek. De sokan nem mehettek fel, mert a létra egy testesebb társunk alatt összetört, ki aztán káromkodva és jajgatva lent egy sarokba húzódott. A folytoni trécselés és zaj, de még inkább a fojtó zárt levegő egész éjszaka nem hagyott aludnunk és örültünk, mikor hajnalban kinyílt az ajtó és négy határőr értünk jött, hogy kövessük őket.

Július 28-án reggel, a mint a faluból kijöttünk, egyszerre csak magunk előtt láttuk a határkövet oly felirattal: »Magyarország, Trencsén megye«. Ezen kő előtt mindnyájan megálltunk, levettük kalapjainkat és »éljen a haza, éljen a magyar!« lelkes kiáltás mellett átléptük a határt. Kísérőink egész zavarba jöttek, csak néztek ránk, káplárjuk mérgében elpirult, valami fenyegetőt akart mondani,

de aztán csak annyit morgott: »Ein verfluchtes Volk sind und bleiben diese Magyarén!«

Igen szép regényes hegyszoroson át beléptünk a gyönyörű Vág völgybe. Balra tőlünk láttuk Budatin kis községben a gróf Csáky romba dőlt kastélyát, melyet a Simonics-féle, de még inkább a Hurbán-féle csordák felgyújtottak és kiraboltak; magunk előtt pedig Trencsén városát, nagyszerű várával. A Vág folyón áthaladva délelőtt tizenegy óra tájban bevonultunk Trencsén vármegyeházába. A muzska vezető gróf Forgács, mint teljhatalmú császári biztos itt fogadott, csúnyán leszidott, Kossuth-lázadóknak nevezett és a katonai kaszárnyába vezetett, hol kemény deszkapritschen háltunk.

Reggel egy megyei hajdú jött értünk, ez vezetett minket a megyeházára, hol kenyeret és sajtot kaptunk, Forgács pedig egy dupla saspecséttel ellátott »Geleitscheint« adott. Ezzel a paszussal egy hajdú kíséretében tovább mentünk. Fél úton megfürödtünk a Vág folyóban és ez által felfrissítve az első kis faluba érkeztünk. Itt egy földes úr elfogott minket és kastélyféle lakására vitt, hol virstlivel, vajas kenyérrel, pompás borral és szulini vízzel megvendégelt. Alig akart elereszteni, annyira tetszetek neki kalandjainkról mondott elbeszéléseink. Áldva őt, elbúcsúztunk és este Bellusa faluba érkeztünk, hol »Geleitscheinunk« előmutatása után jó vacsorát és szalmafekvőhelyeket kaptunk.

Bellusán elbúcsúzott tőlünk a megyei hajdú és innen maga a falú bírása elkísért minket Zsolnára. A nagy hőségben csak lassan és többször pihenve haladhattunk tovább, úgy hogy csak este felé jöttünk Zsolnára. A zsolnaiak valóban kitüntették magukat, a mennyiben mindegyikünket külön egy-egy házba szállásoltak el és házi gazdáink kitűnő vacsorákat és puha ágyakat adtak nekünk. Továbbutazásra kocsikat is akartak adni, de mivel ezek sokáig késtek, mi pedig sietni akartunk hazafelé, az ottani főszolgabíró rendeletet adott nekünk a legközelebbi falu bírójához, melyben meghagyta neki, hogy számunkra kocsikat kerítsen.

Csakugyan kaptunk is két parasztszekeret, mindegyike három-három széles szalmaüléssel. Ezeken valahogyan mindnyájan elhelyezkedve folytattuk útunkat. De a lovak oly nyomorultak voltak, hogy a megterhelt szekereket alig elbírták és már éjjel volt, midőn mi egy magánosán álló korcsmába betértünk, és mivel itten megtudtuk, hogy Alsó-Kubinban oroszok vannak és nekünk

ott éjjel talán kellemetlenségeink lehetnének, nem mentünk tovább, hanem az állásban aludtunk.

Innen oly korán indultunk el, hogy már reggel öt óra előtt Alsó-Kubin közelében voltunk. Egy orosz előőr s megállított, de a mint neki a paszust megmutattuk, szó nélkül tovább eresztett. Az őrszobában megint a tiszt megvizsgálta ezt a paszusunkat és ennek is a kétfejű sas annyira imponált, hogy ennek láttára még bizonyos udvariassággal elengedett. Utunkat most gyalog folytatva, alig voltunk ezer lépésnyire Rubintól, máris vágatva jött utánunk egy kozák, megállított és jelekkel értésünkre adta, hogy jöjjen egyikünk vissza a hettmanhoz. Nedeczky tehát visszament a kozákkal, mi pedig ott vártuk. Fél óra múlva visszajött és dicselkedett, hogy mily barátságosan fogadta őt a hettman és el sem engedte, míg egy jó nagy pohárral csájt meg nem itatott vele.

Szép regényes hegyvidéken a likavai várromok alatt elhaladva, délután két órakor Rózsahegyre értünk, hol mindenek előtt az orosz parancsnokságnál jelentkeztünk. Míg mi ott az utcán álltunk, összesereglettek körülöttünk Rózsahegy intelligens polgárai — kik a szabadságharcz alatt a liptói tótság közöl mindig mint lelkes hazafiak kitűntek — vetélkedve összefogdostak, lakásaikra czipeltek bennünket és mindenféle jó enni és inni valóval kedveskedtek nekünk. Azután négy könnyű kocsit állítottak elő és ezeken siettünk Liptó-Szt.-Miklóstra.

Már egészen besötétedett, a mint oda értünk. A Vág hidja előtt egy dörgő »sztoz« parancsszó megállított. Fegyveres hurbanisták körülvették kocsinkat, azokról leparancsoltak és vittek minket Verbiczre valami császári komiszáriushoz, ki minket onnan Szent-Miklóstra a vármegye házára kísértetett el. Itt bizonyos Kern nevezetű, volt rézműves, kastellán és vicekomiszárius-féle szerepben fogadott minket. Ez jól ismert engem még fiúkorom óta, a midőn Mikó sógorom házában gyakran találkoztunk. Ezen ismeretség révén nekem székekből csináltatott ágyat és még vánkost is hozott.

Még el sem helyezkedtünk, a mint bejött hozzánk a hírhedt agitátor Hodia, ki mint valódi császári komiszárius roppant szigorú arcczal végig nézett minket. Ez is jól ismert engem, de a mint őt megkértem, engedné meg, hogy Mikó sógoromhoz mehessenek éjszakára, dühösen visszavágott »hiszen a te sógorod is olyan lázadó mint te és mindketten megérdemlitek az akasztófát!« A mennyire fájt, hogy — rokonaimhoz oly közel lévén — még

sem mellettem hozzájuk, annyira megörültem Hodza dühének, mert úgy biztosan tudtam, hogy sógorom, ki magyarul és németül alig tudott valamit és csak tótul beszélt, a tót nemzetiséget szerette és pártolta, a mellett mégis jó magyar hazafi maradt.

Alvó szobánkban egész éjjel rongyos hurbanisták strázsáltak. Reggel csakhamar elterjedt a hír, hogy én a megyeházon vagyok. Dani unokabátyám azonnal fel is keresett, egy kis pénzzel ellátott és nagynehezen kieszközölte, hogy nővéreimet és rokonaimat meglátogathassam. De tíz órakor délelőtt már a megyeházon kellett megint lennem, mert akkor volt az elindulás is; Hodza maga elé léptetett bennünket és magyar esküt mondatott velünk, hogy többé a császári hadsereg ellen harcolni nem fogunk. Aztán két fegyveres hurbanistát adott nekünk kísérőül és kegyesen elbocsátott.

Délre Porubka faluba érkeztünk, hol két hónappal ez előtt borsodi guerillák a hurbanistákat jól elverték, a faluban valamivel erélyesebben élelmet szereztek és a hurbán érzelmű lakossággal kissé keményebben elbántak. Köztünk pedig több borsodi guerila is volt, kiknek közeledtére a falu népe összecsoportult. Az asszonyok mint valami felbőszült fúriák nekünk rohantak, a férfiak egy része rozsdás puskáikat nekünk szögezték, sokan fejszéssel ránk támadtak és tudja az ég, hogy jártunk, volna, ha nincs ott egy úri ember és egy megyei hajdú, kik engem már előbbi időkből ismertek és fel nem világosítják, le nem csendesítik a vad népet. Hozzájárult még az általunk felmutatott kétfejű sasos paszus. De mind a mellett elzártak a község házába és ott komiszkodtak velünk addig, míg egy külön küldöncz által egyenesen Hodiától nem szereztek meg az engedelmet arra, hogy tovább mehessünk.

Két porubkai hurbanista kísérete mellett Hibére értünk, hol Lányi rokonommal találkoztam, ki kissé restelni látszott, hogy én őt ott a hurbanisták tanácsában találtam. Innen iparkodtunk Yazseczre éjszakára juthatni. A mint ezen utolsó liptói faluba lebozsátkoztunk és magunk közt kezdtünk beszélni, hogy milyen jó volna, most azt a két hurbanistát lefegyverezni és jól elpáholni, ezek valamit sejteni kezdtek, egyszerre csak visszamaradtak, egy »zpánom bohóm-«mal elbúcsúztak és gyorsan siettek vissza Hibére.

A vázseczi éjjelezés után nemsokára átléptük a határt és ott voltunk kedves Szepességünkben. Lucsivnát elhagyva délben Poprádra értünk. Itt elváltunk egymástól és érzékeny elbúcsúzás után mindegyik a maga útján sietett hazafelé. Fogoly társaimról ké-

sőbbben semmit sem hallottam, csak Nedeczky barátomról azt tudtam meg, hogy későbben otthon Gölniczbánván mégis besorozták az osztrák hadseregbe. 1898-ban pedig Benkó százados által üdvözlöttem engemet Bécsből, hol mint nyugalmazott cs. és kir. őrnagy családja körében cli napjait.

Poprádon egy fuvaros vett fel és vitt Lócsére, hol az alsó vendéglőben éjjeli szállást kerestem. A mint a vendégszobába léptem, ott találtam több úri ember társaságában Edeskúty hadnagyunkat. A társaság mindjárt közbe fogott és nekem el kellett beszélnem összes kalandjaimat és szenvedéseimet. Miután étellel, itallal jól tartottak, Edeskúty magával vitt az ő lakására. Ott ő a puszta divánra dőlt le aludni, engemet pedig erővel saját ágyába tuszkolt, hogy én jól aludjam ki magamat.

Szepesváralján már tudták, hogy én Lócséről hazafelé menőben vagyok és hogy délután érkezem. István és Albert bátyáim elémbé jöttek Sivabrada fürdőig és azután ezeknek társaságában bevonultam augusztus 4-én délután három órakor szülővárosomba, hol édes anyám örömkönyökkel és tárt karokkal fogadott.

Jöve telemnek hire csakhamar elterjedt a rokonok, az ismerősök közt és annál nagyobb feltűnést okozott, mert általánosan azt hitték, hogy engemet a kozákok agyon lőttek, a mint ezt egyik emberünk édes anyámnak elbeszélte, ki állítólag látta, a mint két kozák egész közléről rám lőtt, mire én holtan az udvarkerítésről leestem. Ez egyike azoknak lehetett, kik velem együtt voltak abban az udvarban, melyben a kozákok reánk törtek. Engemet tehát hallottnak tartottak, bár később enyémnek egy kis reménységűt nyújtott egy másik vadász bajtársam, ki azzal a hírral jött bátyámhoz, hogy neki biztos tudomása van arról, hogy engemet a kozákok ugyan elfogtak, de én megszöktem és jelenleg a Görgei hadseregében harcolok.

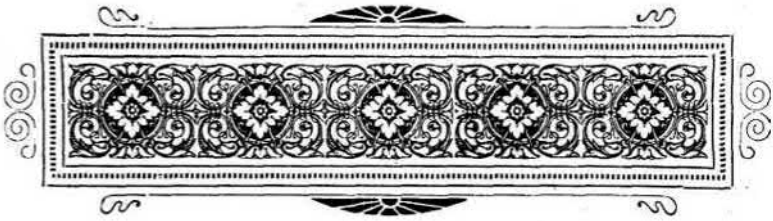
Egymásután jöttek a bácsik, a nénikék, öregebb és fiatalabb rokonok, valamint barátok és ismerősök egész serege, úgy hogy igen sokszor kellett ugyanazt az egyet elbeszélnem élményeimről. Ez tartott vagy egy hétig, mert az első napokban az utcára sem mertem menni. Lábam annyira volt feldörzsölve, hogy alig birtam lépni, arcom beesve, a napsugaraktól lesütve, ruhám, ingem csupa piszok és rongy, külsőm valóságos koldus.

Lassan magamhoz jöttem és megint csak azzal a gondolattal foglalkoztam, hogy miképen és mily úton juthatnék mielőbb a honvédhadsereghez, hogy tovább harcolhassak hazámért. Nem-

sokára azzal a hírrel is állt be hozzám egyik ismerősöm, hogy Weisz, volt századosom, a magyar kormány megbízásából, mint önálló parancsnok új guerilla vadász csapatot szervez és szepesigömöri hegységben tartózkodik. Oda szándékoztam tehát menni, hogy a kineveztetésemhez képest elfoglaljam nála őrmesteri állásomat és hogy az ígért hadnagyi rangot mielőbb kiérdemeljem.

Ennek az ábrándnak csakhamar borzasztó hírek és események vetettek végett. Vége lett mindennek, vége a honvédhadseregnek, vége Weisz guerilla csapatjának. Őt magát az osztrák hatalom kereste, üldözte, sőt díjat tűzött ki fejére, de ő közönséges drótos tótnak öltözve, barangolt a felső vidéken és úgy menekült meg a sok évi börtöntől vagy talán akasztófától egy időre, de az ötvenes években mégis elfogták Kassán és a hadi törvényszék elé hurczolták. Hogy mi történt vele, azt meg nem tudhattam.





XX.

A szabadságharcz vége és következményei.

A harczterekről csak osztrák híreket kaptunk, melyek elég szomorúan hangzottak, de mi ezeknek nem akartunk hitelt adni. Az augusztus 9-én vívott temesvári szerencsétlen csatái szélé rémhírek sem tántorítottak meg minket abban a reményben, hogy a dolgok nemsokára egészen más fordulatot vesznek, mert híre járt, hogy Dembinszky és Viszoczky nagy haderőkkel betörnek Lengyelországba, Görgei pedig betör Horvátországon át Olaszországba, hogy az olaszokat és lengyeleket egyszerre lázítsák fel és egyesülten megverjék az osztrákot és a muszkát.

De néhány nappal később augusztus 17-én megjött az irtózatoss hír, hogy Görgei Világosnál lerakta a fegyvert és vége volna a szabadságharcznak. Alig hogy kissé megnyugodtunk ezen hir haladtára és azt kószahírnek szerettük volna minősíteni, megpillantottuk egy fegyvertelen honvédcsoportot Olaszi felül a városon végig vonulni. Rosszat sejtve megállítottuk őket és megkérdeztük, hogy honnan jönnek? Ezek aztán szomorú arcokkal elbeszélték, hogy ők egyenesen Világosról jönnek, éjjel, nappal hol kocsin, hol gyalog bujkálva, a nagyobb városokat megkerülve hazafelé a felső Szepességre sietnek; továbbá, hogy Görgei megadta magát, a tábornokokat és törzstiszteket Aradon fogva tartják, a honvédek pedig a századostól lefelé az osztrák hadseregbe sorozzák.

Még mindég lehetetlennek tartottuk a dolgot, bár a hírlapok és egyéb hírek már iszonyatos részleteket is közöltek. Hogy harcedzett férfiak sírtak, mikor a fegyvert le kellett tenniök, huszárok lovaikat lelőtték, egyes tiszték öngyilkossággal véget vetettek életüknek, mert ezt a gyalázatot túlélni nem akarták.

Néhány nap múlva Cornides vadászokat is láttunk visszajönni.

Ezektől megtudtam zászlóaljunk további történetét. Elfogatásom után néhány nappal Bélánál összetűzött egy osztrák zászlóaljjal, vitézül is harcolt és a túlnyomó ellenséget vissza is verte, de végre mégis hátrálni kényszerült. Azután a Görgei Artúr hadseregéhez csatlakozott, a zsolczeni ütközetben az oroszok ellen derekasan helyt állt, végre Kazinczy ezredes hadosztályához soroztak és Zsibónál letette a fegyvert a muszkák előtt.

Megtudtam azt az iglói esetet is, melynek folytán Igló majdnem Losoncz sorsára jutott. Iglón néhány Cornides-féle lovas vadász látván, hogy egy cserkesz lovascsapat közeledik a löcsei úton, Schmégen felé menekültek, csak egyikök nem tudta őket követni, mert nyergét kellett igazítania. A mint ezzel el volt foglalva, hirtelen mint villámcsapás tiszta égből mellette termett a cserkeszek vezére. Ez a váratlan meglepetés annyira zavarba hozta a vadászt, hogy minden tllentállás nélkül megadta magát. De a mint a cserkesz őt maga előtt hajtotta és ő lefegyverezve gyalog lépdegélt, az összecsendült nép zúgolódni kezdett és a vadászt biztatta, hogy ne hagyja magát. Egyszerre csak kövek repültek a cserkesz felé és egy nagy kő oly erősen ütötte meg fejét, hogy a lovon tántorogni kezdett. Akkor villámsebesen kirántotta a vadász a kardot a cserkesz kezéből és mellébe dőfte, mire a cserkesz leesett a lóról és miután a vadász még egy kegyelemdöfést adott neki, felült a cserkesz nemes lovára és saját lovát is magával vive száguldozva futott bajtársai után.

Cornides, kinek fejére díj volt kitűzve, külföldre menekült és Londonban szarvfestéssel foglalkozott, mely művészi mesteriséget édes atyjától tanult meg, de oly tökélyre soha sem bírta vinni, mint apja. Az általános amnestia után visszajött hazájába és a hegyaljai helységek egyikében tartózkodott, később Kassán telepedett le, hol meg is halt szegényen, elfeledve.

Augusztus 20-ika körül elterjedt nálunk az a hír, hogy Görgeit mint foglyot hozzák Kassáról. Megtudtuk a napot és órát is körülbelül, hogy mikor fog Szepesváralján átutazni. Össze is se-reglettünk sokan a piaczon és vártuk őt. Délután 5 óra tájban csakugyan jött egy közönséges bricskakocsin ő, a szabadságharc legnevezetesebb vezére. Elöl ült egy osztrák katona szuronyos puskával, bent jobb oldalon egy osztrák százados. Görgei bekötött fejjel, be volt kötve azon kardvágás, melyet ő az ácsi csatában kapott, midőn huszárjai élén az egyesült orosz osztrák ágyukat ostrommal megrohanta és elfoglalta.

A mint a kocsi felénk közeledett több ajakról elhangzott a szó »jön az áruló!« de a mint az utolsó küzdésektől és szenvedésektől beesett halvány arcot láttuk, melyen a híressé vált öntudatos nyugalom helyett, a bánatos kemény keserűség látszott, akkor elhallgatott minden megjegyzés. Fájdalmas, szorongatott szívvvel és mégis bizonyos büszkeséggel néztük azt az igazán nagy földinket, néztünk néma csendben sokáig még utánna, míg a koloster melletti utczában el nem tűnt.

Toporczra, születéshelyére utazott családi ügyeit rendezendő, hogy onnan Kufsteinba, számkivetésbe költözködjék. Az alkotmány visszaállítása után ő is hazájába jött és Visegrádon telepedett le, hol öreg napjait éli, nemzetének túlnyomó részétől gyűlölvé, hazaárulónak bélyegeztetve.

Sok ideig magam is az általános árammal úszva, őt annak tartottam. De midőn nyugodtabban kezdtem gondolkozni, tudva azt, hogy hányszor tette ki magát a golyózápornak, arra a meggyőződésre jutottam, hogy nem saját élete megmentése végett, hanem mivel a reá bízott 30000 vitézt a hazának megmenteni akarta, felhagyott a további küzdelemmel, mely két nagy hatalom ellen úgylis czéltalan lett volna.

Később, midőn maga Klapka elismerve Görgei korrektségét vele kibékült, midőn öcscse Görgei István »A magyar szabadságharcz története« érdekes művében eredeti okmányok felsorolásával bátyja helyes eljárását igazolta, midőn kiderült, hogy Görgei maga is jó hizseműségének áldozata lett, akkor sok, komolyabban gondolkodó hazafi másképen ítélte meg őt. Bennem pedig az az érzés, melylyel én ezen nagy férfiút bámultam, most már tiszteleté változott és én hiszem, hogy az elfogulatlan történetíró őt majd tisztázni fogja a magyar nemzet előtt.

De azért nem tartozom azok közé, kik Görgei rehabilitásával Kossuth nagyságát kisebbíteni akarják. Kossuth volt és marad mindég a magyar nemzet legnagyobb embere, úgyszólván, fél istene és én majdnem hajlandó vagyok, megítélésében a boldogult Fest Zsigmond bácsimmal tartani. (Lásd I. fejezet 3. lap.)

Augusztus utolsó napjaiban és szeptember elején mozgalmas élet volt városunkban. Tíz napon át majdnem 60000 orosz erre vette útját visszafelé. Nagyön vígan mentek. Minden egyes zászlóalj élén nem zene, de énekkar járt, különös lármás énekeket hangoztatva, melynek taktusai mellett a gyalogság lépdegélt. Lo-

vasság és tüzéség kevés ment erre, az Kassának—Eperjesnek vette útját.

Azt tapasztaltuk, hogy a butaságban nevelt, mindenben viszsamaradt muszkakatonák nagy része egészen más véleménynyel ment innen, mint a milyennel bejött. Bámulni kezdték azt a maroknyi népet, mely egy nagy hatalmat teljesen leverni és még két nagy hatalommal is szembe szállni tudott, mely kétségbe ejtő helyzetében is, ha az egyesült orosz-osztrák hadsereggel harcolnia kellett, sokszor győzelmesen verte vissza a támadókat.

A Kirchmayer-féle borcsarnokban egy orosz tiszt asztalunkhoz ült és velünk beszélgetve, nem tudta eléggé magasztalni a magyarok vitézségét, főleg a huszárok vakmerő bátorságát. Elbeszélése közben kivett oldalzsebéből egy közönséges magyar makra pipát és ezt nekünk mutatva azt mondta: »Lássák uraim, ezt a kis pipát mint becses ereklyét magammal viszem és utódaim részére is megőrzöm, emlékeztessen ez a magyar huszárok vitézségére. A váczi csatában egy huszár hat kozák által üldöztetve, meg nem adta magát, hanem miután három kozákot levágott, a többiek lándzsáitól halálosan megsebesülve, lerogyott lováról. Én már későn értem oda, hogy ezen hősnek életét megmentssem, de emlékül elvettem ezt a nála talált pipát!«

Az oroszok elvonulása után mindég gyalázatosabban lépett fel az osztrákok aljas bosszúja. Üldöztek, összefogdostak és bebörtönöztek hazafiakat, de még egész arczátlansággal sújtani nem mertek, mert még állt Komárom vára és azt az elszánt hős Klapka védte, a körülzáró ellenséget megverte és madnem Bécsig üldözte. De Arad, Pétervárad és más erősegek megadták magukat, az egyes csapatok, hadosztályok — ha nem tudtak már Törökországba menekülni — lerakták fegyvereiket.

Le volt tiporva már az egész ország, csak Komáromot kellett még bevenni; ezt pedig az osztrákok nem birták volna. Azért Hajnau alkudozni kezdett Klapkával. Ez pedig csak akkor, midőn a 30000-nyi őrség szabad elvonulását biztosította és embereit minden további üldöztetéstől mentetteknek gondolta, midőn Hajnau katonai becsületszavát vette, hogy Aradon fogva tartott bajtársait az osztrák császárnak kegyelmébe ajánlani fogja, csak akkor irta alá a kapitulációt. Október 4-én letétette a fegyvereket legénységgel, a tisztek megtarthattak fegyvereiket az osztrákok bevonultak a várba.

Hajnau a veréb pedig, hogy váltotta be szavát! Alig száradt

meg a tenta a kapituláció okmányon és már futott küldöncze Aradra azon parancsával, hogy a tizenhárom magyar tábornok azonnal végeztessék, ki a leggyalázatosabb módon, úgyszintén Budapesten Battyány, Meszlény, Jeszenák és több kiváló hazafi. Az 1849-iki október 6-ika a leggyászosabb emlékek egyike marad örökké a magyar történetben. A mint ezt a borzasztó hírt az újságból megtudtuk, csak néma fájdalommal nézett egyik a másikra, az elsápadt arczokon végig peregtek a fájdalom könnyei és az összeszorított ajkakon lebegett az átok és bosszú a hóhérokra.

Azután kezdődött még csak az igazi rémuralom, melyre mi öregek még oly keservesen visszaemlékszünk. Fogalma sincs a mostani nemzedéknek, hogy milyen idők voltak azok. Kivégzések, élethossziglani bebörtönzések napirenden voltak. Reszkedve bontottuk fel a napi lapokat, mert minden nap új meg új borzasztóságokat hoztak. Egy valami szabadabban kiejtett szó, egy talált rozsdás puska, pisztoly, kard vagy forradalmi nyomtatvány elég volt arra, hogy az embert a Kriegsgericht elé hurcolták. Ha nem magyar ajkú vidéken kaputos ember magyarul beszélt, már azt a policzajkomiszárius a compromittáltak közé írta fekete könyvébe. A Comitats-, a Bezirks-Vorstandok roppant önkénnyel garázdálkodtak. Akármelyik közönséges zsandárörmester olyan úr volt, hogy a kisebb városok egész lakosságát rettegésben bírta tartani, mert a — különben üdvös — csendőrintézmény nem arra való volt, hogy a közbiztonság fölött őrködjék, hanem arra használtott, hogy kémkedéssel, spitzlik segítségével a hazafiakat valami ürügy alatt összefogdozhassák és hűvösre tehessék. Meg is teltek szörnyen mindenütt a börtönök.

Nálunk két olyan vezérszerepet játszó rémalak volt. Bordoló, mint hadi törvényszéki elnök Kassán és Mariássy Ádám, mint teljhatalmú császári biztos Lőcsén. Előbbi sok derék hazafit láncra veretett, bebörtönöztetett, a volt cs. k. katonatiszteket keményen büntette és nyugdíjaiktól megfosztotta, a Szepesváralján visszavonultan tartózkodó Toperczer huszáralezredest, daczára annak, hogy komáromi kapituláns volt, üldözte és fegyverzetét tőle elszedte. Mariássy pedig gyalázatos működése leple alatt személyes bosszút is gyakorolt. Beidézte az összes volt honvédeket környékünkről és azután valamennyiünket durván kikergetve, csak bizonyos Muránszky Károlyt, volt vörössipkást soroztatta be, állítólag azért, mert ennek édes anyja azt az ezer forintot merte kérni, melylyel Mariássy neki tartozott.

Novemberben megint berendelték az összes honvédeket Lőcsére és kegyetlenül besorozták őket. Én úgy menekültem meg, hogy a mérő körül működő káplárnak két rubelt adtam, hogy engedné meg a mérő alatt lábamat és derekamat úgy meggörbíttenem, hogy a mértéket meg nem ütöttem. A rubel akkor mindennapi forgalmi pénz volt a mi vidékünkön, mert azzal fizettek az oroszok.

Nemsokára megint idézést kaptam Lőcsére. A vöröshajú Roland, már akkor mint százados, megint lőcsei térparancsnok lett. Ennek a gonosz embernek különös pikkje volt a Cornides-féle guerilla-vadászokra és a melyik katonának nem volt való, azt vagy elzáratta vagy 25 botütést vágatott rá. Több ily eset már köztudomásra jutott, midőn én is az általa aláírt idézést kaptam. A mint hozzá beléptem, a legdurvább módon tudtomra adta, hogy — ha nem válnék is be katonának — mégsem enged el büntetlenül, és mikor azt mondtam neki, hogy üdvözlét hoztam Fest nagybátyám nyugalmazott cs. k. századostól, még dühösebb lett és fenyegetődzött, hogy nagybátyámmal együtt majd a cs. k. hadi törvényszékhez beszállít. Akkor én tíz darab ezüst rubelt egy papircsomagban csörgetetve az asztalára elébe tettem. Erre egészen megváltozott hangulata. Szolidan kérdezősködött nagybátyám után és szívélyesen viszont üdvözöltette a derék százados urat. Én eddig, kit csak »Rotzbub« és eféle titulusokkal traktált, most egyszerre lettem »lieber Freund!« és miután épületes dicitőt tartott nekem, kiállította az »Entlassungs-Certificatot«, melynek alapján véglegesen megszabadultam az osztrák katonaságtól. De azért a szepesváraljai zsandárőrmester jelentésére, ki engemet igen veszedelmes forradalmárnak festett le, sok éven át, bárhol is voltam, mindenütt »polizeiliche Aufsicht« alatt álltam.

Oly reményben zárom he elbeszélésemet, hogy a kedves olvasó egyetért velem abban, hogy az 1848/49-iki események, bár ily egyszerű és szűkebb érdekű felsorolásában is elég érdekes adatokat talál a történetíró, a fiatalság felbuzdulhat az apák ily lelkes hazaszeretet és ritka áldozatkészség példáján, németajkú honfitársaink pedig példát vehetnek a szepesi rokonoktól, hogy miképen lehet a német anyanyelv mellett is a magyar hazát szeretni és

érte mindent áldozni. A maroknyi szepesi németiség, mely 1848-ban a szónak teljes értelmében csakis német volt, szegénysége mellett is dúsan áldozott anyagilag, véráldozatban pedig a legmagyarabb vidékkel vetélkedett. Hogy a Cornides-féle guerilla-vasdászok derekasan feleltek meg kötelességüknek, azt legjobban igazolja az a tény, hogy működésük alatt semmiféle ellenséges hatalom nem tudott gyökeret verni Szepességen és az ottani vidéken még az orosz invázió alatt is hazafias szellemű marad a közigazgatás.



Függelék.

A szepesi vadászzászlóalj vezérférfiainak arczképei iránt felhívást intézván, « Kassán még élű Roxer Vilmos, volt százados úr nemcsak a zászlóalj tiszti karának névsorát küldte be nekem, de egyéb érdekes dolgokat is közölt velem.

A szepesi vadász-zászlóalj tiszti karának utolsó
névjegyzéke:

Őrnagy: CORNIDES LAJOS;

Kapitányok: WEISZ, WESZTER SÁNDOR, ROXER VILMOS,
GALGON JÁNOS, KÖVESDY, GÖRGEY HUGÓ;

Főhadnagyok: DEMSZKY EDE, TOPERCZER, ROXER CARL
segédtszt, SEIDE;

Hadnagyok: TILKOF SZKY FRIGYES, FALLER;

Lelkész: KLEIN KÁROLY;

Orvos: FLEISCHER FRIGYES;

Lovasított vadászok: PALZMAN, kapitány, Kis, hadnagy,

ÉDESKUTY.

Roxer Vilmos levelének még következő részét érdekesnek tartom nyilvánosságra hozni:

Mint honvédegyeleti elnök vettem az előfizetési felszólítást, valamint a »Karpathen-Post«-ban a megkérést, a fényképek beküldése iránt.

Tudtommal már csak három élő főtiszt van még életben, u. m. én, mint volt kapitány, Dr. Jelenik Zsigmond és Demszky Ede, mint volt főhadnagyok; Holletsek Pál is, az itteni árvaházi gondnok, a ki mint 15 éves fiú zászlóaljunk egyik dobosa volt.

Szerzőt még egy egyénre figyelmeztetem, és ez Tettmeyer László, ki mint Krompach vasgyárának akkori igazgatója, a gyárat golyó és ágyúcsövek öntésére berendezte és a fegyverletétel után csak mint bujdosó az akasztástól megszabadult; haláláig — mely ötlet Kassán ért — nagy hazafiságot tanúsított; három fia nagy szerepet játszik mint technikusok a közpályán.

Intézkedtem, hogy a megnevezettünkről is megkapjam a Fotográfákat, még Cornides őrnagy úrét is, mi végett az özvegyével tettem magamat érintkezésbe.

Figyelmeztetem továbbá a szerző urat, hogy évek előtt német nyelven a »Zipser Bote« és magyarul a »Debreczeni lapokban« és Kassán a »Felvidéki lapban« zászlóaljunk működését és élményeimet leírtam s annak hasznát veheti. Sajnosan, én nem szolgálhatok egy példánnyal sem, mert azokat ösmerőseim mind elszedték; az utolsót Pestre küldtem a nyugdíj-bizottsághoz.

Aláírókat gyűjteni fogok.

Tisztelettel
Roxer Vilmos
 honv. egy elnök.

Érdekesnek tartom még az élő Hollecsek Pál érdekes életrajzát is közölni:

Hollecsek Pál, 1848/9-i ki honvéd vadász-őr mester
 rövid életrajza.

1833-ik év november hó 3-án Radkerszburg, Steierprszágban születtem. 1841-ik év augusztus hó 10-én a kassai katonai nevelőintézetbe felvétettem, a hol 1849-ik év április hó 1-ig neveltetem.

1849-ik évben Demszky Ede, volt tanítóm, felszólítására Sonnenschein József nevű iskolatársammal együtt elhagyván az intézetet, a szepességi honvéd-vadász-zászlóaljba Alsó-Metzenzéken mint dobos besoroztattam. Rövid idő múlva néhány bajtársamat a dobolásban begyakoroltattam, a dobot a fegyverrel felcseréltem és őrmesternek neveztettem ki.

Magaviseletemmel és kötelességteljesítésemmel feljebbvalóimnak mindenkor elismerését vívtam ki, bizonyítja ezt néhai Cornides Lajos, volt őrnagyomtól kiállított és még jelenleg birtokomban levő elismervény, melyben volt őrnagyom oda nyilatkozik, hogy csak is fiatal korom akadályozta tisztí kinevezésemet a honvédségben.

Miután a szepességi honvéd-vadász-csapatoknak főfeladata az volt, az északi határt az ellenség betörését, valamint a szepességi fegyverkészülési ipart megvédeni, igen gyakran kisebb-nagyobb ütközetekben Szepes megyében az osztrák és orosz hadsereggel szemben vettem részt. 1849-ik év július havában, Görgey Arthur táborának nyugati csatateréről való visszavonu-

lásakor, csapatunk is kénytelen volt az északi határt elhagyni és Borsod megyében táborozó Nagy Sándor hadtestéhez csatlakozni, mely hadtesttel az alsó-zsolczai és gesztelyi ütközetben mint tartalékosok vettünk részt.

További visszavonuláskor zászlóaljunk Erdélybe küldetett, én pedig Új-Fehértón kolerába esvén, a nyírbátori községi kórházba jutottam.

Felgyógyulásom után Nyírbátorból Kassára gyalog mentem, itt elfogtak, tekintettel fiatal korom és gyenge szervezetemre a fegyvergyakorlattól fölmentettek, de a katonai irodákban alkalmaztak, míg 1851-ik évi augusztus hó 26-án a 34-ik gyalogezredben mint közvitéz besoroztak.

Hat évi kifogástalan szolgálati idő után a kassai katonai alreáliskolában, az 1859-ik évben pedig a 33-ik gyalogezredben a hadnagyi rangot elnyervén, az olaszi hadjáratban vettem részt. 1860-ik évben az osztrák hadseregtől legfelsőbb megelégedés nyilvánítása mellett megváltam; 1861-ik évben néhai Kossuth József soóvári tanító leányát, Máriát nőül vettem és a kassai ápolda szegények és árvák háza gondnokságát elvállalva, ezen állásomban a Mindenható jóvoltából és feljebbvalóim megelégedésükre 41 év óta működöm.

Kelt K a s s á n , 1902-ik évi október hó 6-án.

Hollecsek Pál.

A műben előforduló, még 1848-ik évben létező és használt helységnevek, jelenleg magyarosításuk folytán következőleg hangzanak:

Fénixhütte = Phönixhutta
 Grönicz = Szepes-Véghely
 Klemberg = Klembérek
 Laibicz = Leibicz
 Landogg = Landok
 Lapsch = Lápos (Alsó-, Felső-)
 Magúra — Magúra
 Porács = Porács
 Schmegen = Szepes-Sümegeh.

Nehéz volt a szepesi zászlóalj egyes tiszteinek arczképére szert tenni, mert akkor még a fényképészetről szó sem volt, de különben is a még életben levőknek tartózkodásukat bajos megtudni. De a hány tisztnek arczképét sikerült nekem nehezen megszereznem, azt mind ide iktatom és négynek jelenlegi állását és körülményeit is köztudomásra adom.

1. **ROXER VILMOS**, volt százados, jelenleg a kassai hazafias köröknek egyik kimagasló alakja, a Kassa-abaujvári 1848/49-iki honvédegyletnek érdemdús elnöke.

2. **DEMSZKY EDE**, volt főhadnagy, a bátrak legbátrábbja, jelenleg mint nyugalmazott vasúti tiszt Morvaországban él; mint volt honvédfőhadnagy nyugdíjat élvez a magyar kormánytól is.

3. **HOLLECSEK PÁL**, ama 15 éves dobos gyerek, kinek halált megvető bátorságáról ezen műben is említés tételik. Jelenleg a kassai árvatár buzgó gondnoka.

4. **ID. TIRTS REZSŐ**, a szerző maga, jelenleg Pécsen lakik mint nyugalmazott bank-főhivatalnok.

Sauter Pál
kiadó.





CORNIDES LAJOS

1848/49-IKI ÖRNAGY

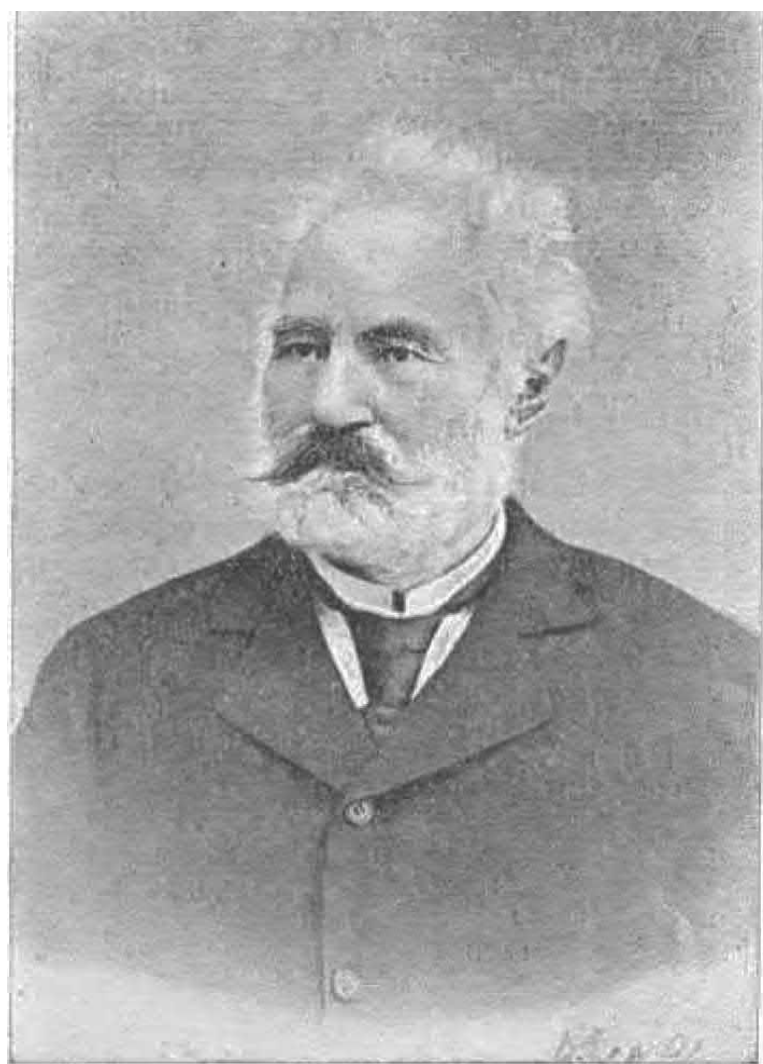
SZEPESI VADÁSZ-ZÁSZLÓALJ PARANCSNOKA.



ROXER VILMÓS

VOJTI KAPITÁNY 1849-ÉKI FESZMÉNYE UTÁN

27 ÉVES KORÁBAN.



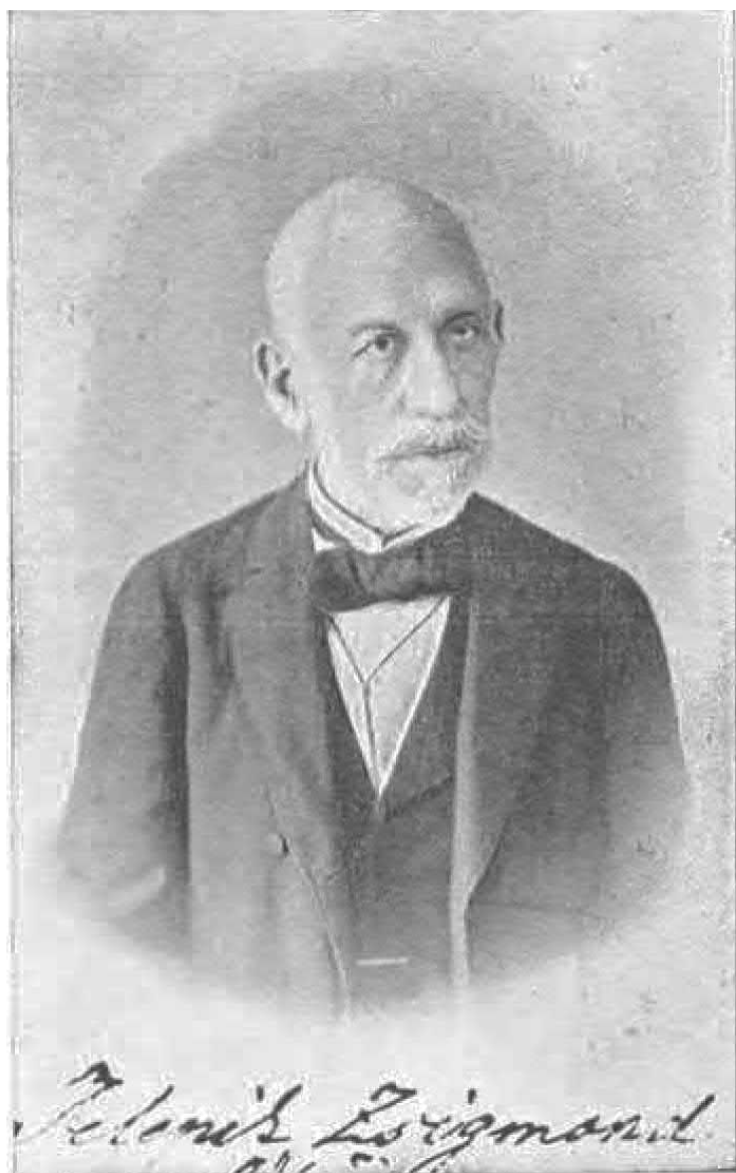
ROXER VILMOS

VOLT 1848/49-IKI HONVÉD-VADÁSZ-SZÁZADOS

80 ÉVES KORÁBAN.



TETTMAYER LÁSZLÓ.



JELENIK ZSIGMOND

FŐHADNAGY

A SZEPESI VADÁSZ-ZÁSZLÓALJNÁL.



DEMSZKI EDE.



HOLLECSEK PÁL

1848/49-IKI SZEPESI HONVÉD-VADÁSZOKNÁL

ŐRMESTER.



ÉDESKUTY.